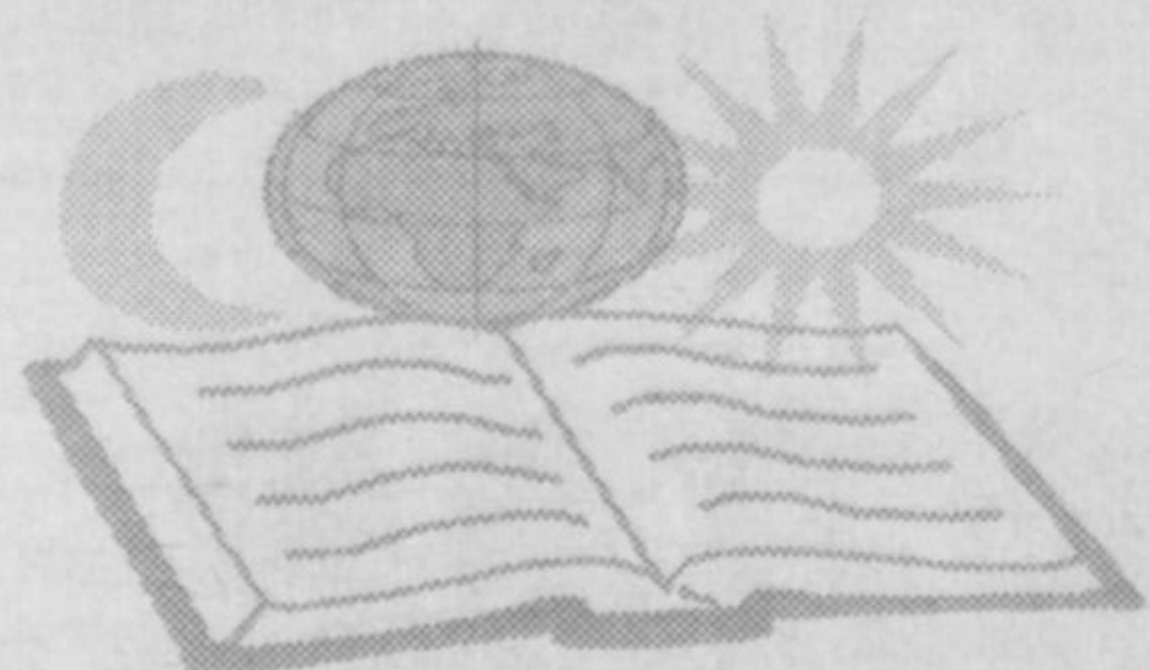

O'ZBEKISTON
RESPUBLIKASI
MILLIY FAN PALATASI

Kuch — bilim va tafakkurda

Ma'rifat

ENLIGHTENMENT * XALQ ZIYOLILARI GAZETASI *

1931-yildan chiqa boshlagan

2003-yil 18-yanvar, shanba

№ 6 (7511)

ИШТИРОКЧИЛАР ЎҚУВЧИЛАР МЕХРИНИ ҚОЗОНА ОЛДИЛАРМИ?

Кўрик-танловнинг асосий шarti — дарс. Шу боис “Йил ўқитувчиси — 2002” республика кўрик-танлови ишти-

рокчилари 15-16 январ кунлари Миробод туманидаги 110-мактаб ўқувчилари ҳузурида синфларда очиқ дарслар ўтишди. Уларнинг ҳар бири ўзига хос янгиликка интилувчан, назарий билими ва дарс ўтиш услуби жиҳатидан маҳоратли эканликларини амалда намоиш этдилар. Биз қуйида очиқ дарсларнинг айрим жиҳатла-

Yil o'qituvchisi — 2002

лозим топдик.

Суратларда: 1. Кўрик-танлов голиби — И.Ҳамидова. 2. Голиблар — (ўнгдан чапга) II ўрин соҳибаси Р.Исоқова, III ўрин соҳиблари Б. Хуррамов ва Д.Бахронова.

(Давоми 2-4-бетларда)

Эл-юрт эртаси, унинг истиқболи хусусида ташвиш чеккан инсон борки, бугун мактаб партасида хат-савод чиқараётган фарзандлар келажагига бефарқ қарамайди. Ўғил-қизлари нигоҳида умид учқунларини ҳис этишга, ана шу учқуннинг аланга олишига ўз ҳиссасини қўшишга ошиққан эл эса шубҳасиз мангуликка дахлдор. Хўш, бугун юртимиз фуқаролари ўз келажакларига, яъни фарзандлар тақдирига қандай муносабатдалар?

Ушбу саволга биз кеча “Халқ сўзи” ва “Народное слово” газеталари ташаббуси билан Ўзбекистон Республикаси халқ таълими вазири Рисбой Жўраевнинг юрт эртасига умидли нигоҳини тиккан ватанимиз фуқаролари билан ўтказган телефон орқали икки соатлик бевосита мулоқоти давомида жавоб топгандек бўлди.

Маълумки, оммавий ахборот воситаларининг жамиятни эркинлаштириш, халқнинг сиёсий фаоллигини оширишдаги ўрни алоҳида. Айни мулоқот ҳам бир жиҳатдан халқидил қадамларидан бири бўлди, десак муболага бўлмайди. Албатта, бугунги кунда изчил илохотлар жараёни кечаётган республикаимиз таълим тизимида муаммолар та-

дир қадамларидан бири бўлди, десак муболага бўлмайди. Албатта, бугунги кунда изчил илохотлар жараёни кечаётган республикаимиз таълим тизимида муаммолар та-

ВАЗИР ХАЛҚ ТАЪЛИМИГА ОИД САВОЛЛАРГА ЖАВОБ БЕРДИ

мизни юртимизда кечаётган таълим тизимидаги илохотлар билан яқиндан таништиришга имконият яратган бўлса, иккинчи жиҳатдан давлат фуқароларининг юртимизда демократик таълимийларга асосланган эркин фуқаролик жамияти қуриш сари ташлаётган да-

лайгина. Бироқ қувонарлиси шундаки, ушбу муаммолар ҳам ҳукуматимиз томонидан босқичма-босқич ҳаётга татбиқ этилаётган Кадрлар тайёрлаш миллий дастури асосида ўз ечимини топиб бормоқда. Бу эса ўқувчиларимизнинг тобора илм-фан чўққиларининг

Bevosita mulogot

юксакроқ поғоналарини забт этаётганликларида ҳам кўринади.

Телефон орқали ўтказилган бевосита мулоқот давомида республикаимизнинг энг чекка туманлари фуқаролари томонидан юртимиз таълим тизимини илох қилиш жараёнида юзага қалқётган муаммоларни ҳал қилишга қаратилган таклиф ва мулохазалар қаторида Буюк Британия ва Янги Зеландия каби узоқ хориж мамлақати фуқаролари томонидан ҳам интернет тармоғи орқали юборилган саволлар мазкур долзарб мавзу нафақат халқимиз, балки юртимиз эртасига ишонган хорижий давлатлар диққат марказида ҳам эканлигини кўрсатди.

Баҳодир ЖОВЛИЕВ

ГАЗЕТАНИ ВАРАҚЛАГАНДА:

**МИЛЛИЙ ҒОЯ ВА
ИЖТИМОИЙ
МЎЛЖАЛ**
3-бет

**ТОНГ
МАЛИКАСИ**
5-бет

**МЕҲНАТ ВА
ЧИЗМАЧИЛИК**
улар
уйғунлашганда...
6-бет

**ТЎРТ МУЧАЛИНГ
СОҒ БЎЛСИН,
БОЛАЖОН!**
7-бет

**БОБОТОҒ
БАҒРИДАГИ СОҒ**
8-бет

**АВЕСТОНИНГ ИЛК
ТАЛҚИНИ**
9-бет

**ТАЛАБА МАЪРУЗА
ТИНГЛАШИ ШАРТМИ?**
10-бет

**ТИМСОЛЛАРГА
БОЙ ШЕЪРИЯТ**
11-бет

**МЎЖИЗАЛАР
МАЙДОНИДАГИ
МУАММОЛАР**
15-бет

ЯХШИЛИК
(Ertak)
16-бет

ИШТИРОКЧИЛАР ЎҚУВЧИЛАР МЕҲРИНИ ҚОЗОНА ОЛДИЛАРМИ?

(Давоми.
Боши 1-бетда)

ҚОРҚИЗНИНГ ТОПШИРИҚЛАРИ

Бу топшириқлар ранг-баранг бўлиб, 5-синф ўқувчиларини фаоллаштириб юборди. Сирдарёлик муаллима Икlima Ашурова Қорқизнинг — магнитофондан “Зима” (“Қиш”) матнини диққат билан тинглаб, феълларни топиб ёзиш, рус тилидаги мақолларнинг ўзбекча муқобилини топиш, матндаги сўзларга тўғри савол бериш кабиларни ўқувчиларга бажартирди. Айниқса, “Бор, йўқ” ўйини болажонларга жуда ёқди. Икlima Ашурова дарсда техника воситалари, турли ўйинлардан ўз ўрнида фойдалана билди. Дарсда фаол иштирок этган ўқувчиларга “Тиришқоқлиги учун”, “Фаоллиги учун”, “Билимдонлиги учун” каби нишонларни топшириб, улар кўнглини кўтара олди. Ўқувчи ва ҳайъат аъзолари тиниб-тинчимас, ижодкор бу муаллима дарсидан мамнун чиқдилар.

“СИЗНИ ЖУДА СОФИНАМАН”

Ҳар куни шогирдлари ҳузурига уларни соғиниб борувчи фарғоналик муаллима Дилафрўз Гофурова 4-синф ўқувчилари билан шеър орқали саломлашиб дарс бошлади. Ватан ҳақидаги шеър ва саҳна кўринишлари асосидаги савол-жавоблар ўқувчиларни мустақил фикрлашга ундади. Ҳ. Назирнинг “Қодир ва Собир” ҳикояси ўқилгач, ўқувчиларга муаммоли саволлар берилди. Ҳикоя мазмунига мос “Чиранма ғоз, хунаринг оз”, “Мард майдонда синалади” каби мақолларнинг топиб айтилиши ўқувчиларнинг ҳикояни яхши тушуниб, тўғри хулоса чиқара билганлари исботидир. Айниқса, “Танлаб ўқиш” машини ўқувчиларга маъқул келди. “Доно кўёш” берган тест топшириқларини ҳам ўқувчилар тўғри бажардилар. Фақат “Шошганда лаббай топилмас” деганларидек муаллима “Мелимиз қани?” деб бўр излаб қолди. Юқоридаги ютуқлар бу жузъий камчиликни сездирмай кетди.

Бошланғич синфларда шеър, ҳикоя муаллифи ҳақида маълумот йўқ, шунга қарамай ўқитувчилар муаллиф ва унинг бошқа қандай асарлари борлиги ҳақида ҳам айтиб ўтсалар фойдали бўларди. Бу ҳайъат аъзоларининг фикри. Бизнингча, барча бошланғич синф ўқитувчилари бу фикрни эътиборга олсалар фойдадан ҳоли бўлмасди.

КЕЛАЖАҚДА “ЛОЧИН”, “БУРГУТ” МАШИНАЛАРИ ЯРАТИЛСА...

Бу — ўқувчиларнинг орзуси, улар “Дамас”, “Тико”, “Нексия” каторида келгусида лочин, бургутдай учқур автомашиналар бўлишини орзу қилишди. Айни вақтда янги яратилажак ичимликка “Соғлиқ” деб ном қўйишни таклиф этдилар. Ҳақиқатан, 6-синф ўқувчиларининг бу

Кўрик-танлов голиблари ва совриндорларини халқ таълими вазири Р.Жўраев қабул қилди.

БАДИЙ СЎЗ ҚУДРАТИ

Наманганлик муаллима Раъно Исоқова 6-“А” синфда шу мавзуда дарс ўтди. Ўқувчилар иштирокида 2 хил суҳбат саҳналаштирилиб, ширин ва кўрс муомала, эзгу ва ёмон сўзнинг фойдаси ҳамда салбий оқибатларга олиб келиши ҳақидаги фикрлар тингланди. Муаллима синф ўқувчиларини 4 гуруҳга бўлиб, ҳар бир гуруҳга йил фасллари тасвирланган расмлар берди.

“Бир киши ҳамма учун, ҳамма бир киши учун” шиори остида, ақллилик, ҳамжихатликда “Баҳор”, “Ёз”, “Куз”, “Қиш” мавзусида матн туздирилди. Шу йўл билан уларнинг гўзал ташбеҳ ва бадий сўзларни ишлата олишлари аниқланиб баҳоланди. Раъно Исоқова “Ҳеч бир подшо эълон қилмаган фармон”, яъни мақолларни давом эттириб шарҳлаши ҳам қутилган натижа берди...

“Алла” кўшиғини ижро этган муаллима тимсолида ўқувчилар ўз оналарини кўргандек бўлганларини таъкидладилар. Бунинг исботи сифатида изланувчан ўқувчи Ҳаётбек ўзининг “Она” шеърини ўқиди. Қисқаси муаллиманин таълим ва санъатни уйғунлаштириши, ранг-баранг топшириқларни машғулот жараёнида ўғил-қизларга бажартира олгани, нутқининг равонлиги дарснинг юқори баҳолалишига имкон берди.

ОЧИҚ ДАРСДА — ФАФУР ФУЛОМ

Амударё туманидаги 40-мактабнинг она тили ва адабиёт фани ўқитувчиси Санобар Хўжамуратова 11-синфда Фафур Фуломнинг “Соғиниш” шеъри мавзусини ўзига хос тарзда ўтди. Гап шундаки, муаллима дарснинг дастлабки дақиқалариданоқ ўқувчиларга саволлар билан мурожаат этиб, уларни машғулотга тўла жалб қилиб олди.

У “Соғиниш” шеърини шарҳлаш жараёнида мавзуга шоирнинг “Қиш”, “Сен етим эмассан”

каби шеърларини моҳирона боғлади ва ўқувчиларга Фафур Фулом овози ёзилган кассетани қўйиб берди.

— Ҳозирги кун болалари II жаҳон урушини кўришмаган, — дейди 11-“Е” синф ўқувчиси Фарҳод Жабборов. — Фафур Фулом уй-музейидан шоирнинг жонли, табаррук овози ёзилган кассета келтирилиб қўйиб берилиши, “Соғиниш” шеъри эшитирилиши асносида ўша даврдаги воқелик кўз олдимизда яққол намоён бўлди. Мен бундан қаттиқ таъсирландим. Шунингдек, шоирнинг шеър ўқиш усули, юлдузли осмон ҳақидаги фикрларини тинглаганимиз ҳам нур устига нур бўлди.

Хуллас, ушбу дарс мустақил ҳаёт бўсағасида турган йигит-қизлар қалбига меҳр-оқибат, шафқатлилик туйғуларини сингдира олгани билан аҳамиятли бўлди.

МАШҒУЛОТ АМАЛИЁТДА МУСТАҲКАМЛАНСА

Такоррлаш — билим мустаҳкамлигини таъминловчи муҳим омил. Шу боис 110- мактабнинг 8-“В” синфда аввалги дарсларда ўтилган мавзуларга яна бир қайта назар ташлаш билан дарсни бошлаган Қашқадарё вилоятининг Шаҳрисабз туманидаги 3-ихтисослашган мактаб-интернат кимё фани ўқитувчиси Бахтиёр Хуррамов ўқувчиларни кўпроқ мулоҳаза юритишга ундади. Зеро, кимё фани ўқувчидан назарий билимдан кўра асосан амалий кўникма, изланиш ва мушоҳадаталаблиги билан ажралиб туради. Эътиборлиси, ўқитувчи томонидан берилган 10 та тест саволларига жавоб излаган ўқувчилар муаллимнинг кўрсатган йўналиши орқали чиқарган хулосаларига аниқлик киритиб, тест саволларини ечишда йўл қўйган ҳатолари нимадан иборат эканлигини тушунишди ва ўз билимларига ўзлари баҳо беришди. Бу эса ўз навбатида, ўқувчининг фанни ўзлаштиришда қай жи-

ҳатларда оқсоқликка йўл қўяётганини англашга туртки бўлди.

Шундан сўнг ёзув тахтасига ёзилган янги мавзу — “Тузларнинг гидролизи ва унинг амалий аҳамияти” ўқувчилар диққат марказида бўлди. Ўқитувчи дарс аввалидаги каби ўқувчиларга тузлар, уларнинг қандай кимёвий бирикмалардан ташкил топганлиги ва тузлар неча турга бўлинади, деган саволларни бериб, жавоб олгач, янги дарсда ўқувчилар илк бора рўбарў келаётган “Гидролиз” сўзига урғу бериб ўтди. Мавзу атрофлича кимёвий моддаларнинг формулалари ёрдамида ўқувчиларга тушунтирилгач, дарснинг иккинчи қисмида билдирилган фикрлар ўтказилган амалий машғулотларида исботланди. Ўзига хос тажриба майдонида кечган синов бир томондан ўқувчиларда фанни қизиқш билан ўрганишга ундаган бўлса, ўтилган мавзунини эса мустаҳкамлашга хизмат қилди.

ЎҚУВЧИ КУЗАТУВЧИМИ ЁКИ ИШТИРОКЧИ?

Ҳар бир дарс ўқитувчидан ижодкорлик талаб этади. Зеро, бир қолипда ўтилган ҳар қандай машғулот ўқувчини зериктириб қўйиши тайин. Ҳафсаласизлик билан дарсга кирган ўқувчининг эса онги, тафаккури ҳам айни ҳолатда мудроқ бўлади. Шу боис фанни ўзлаштириш унинг учун оғир туюлади, машғулотга кириш малол келади. Ана шу мудроқ онгни уйғотиш, тафаккурни чархлаш эса кўп жиҳатдан ўқитувчининг дарс ўтиш услуби ва бола қалбига йўл топа билишига боғлиқ. Навоий шаҳридаги 10-мактаб математика фани ўқитувчиси Дилнаво Бахронованинг алгебра фанидан 7-“В”-синф ўқувчилари учун ўтган “Алгебрлик каср. Касрларни қисқартириш” мавзусидаги очиқ дарси ўқувчилардаги ана шу мудроқликни ҳайдаганлиги, улардаги фаоллигини ошрганлиги билан аҳамиятли бўлди. Ўқитувчи дарсни аралаш усулда ташкил этиб, машғулот жараёнида ўқувчилардаги билим олишга бўлган иштиёқни ошириш, биринчи бўлишга даъват этиш ва ўз навбатида вақтида хулоса чиқара билишга ундаб “Ақлий ҳужум”, “Таянч сигналлар” ва “Ким ошди савдоси” каби дарс ўтиш услубларидан самарали фойдаланишга ҳаракат қилди.

Дарс аввалида ўқитувчи “Ақлий ҳужум” усулидан фойдаланиб ўқувчиларга берилган турли топшириқлар орқали уларнинг эътиборини бир ерга жамлаб олган бўлса, “Таянч сигналлар” орқали ўтилажак янги мавзу бўйича ўқувчиларга дастлабки маълумотлар берилди. “Ким ошди савдоси” услубидаги ўйин тарзида ташкил этилган машғулотлар орқали эса ўқитувчи томонидан ўқувчиларга берилган тарқатма материаллар, тест саволлари, компьютер синовини, ҳамда мустақил иш вазифалари ёрдамида дарс иштирокчиларининг барчасининг билимларини бир вақтнинг ўзид

(Давоми 4-бетда)

Миллий истиқлол ғояси халқимиз ижтимоий онгига тобора мустаҳкам ўрнашиб бормоқда. Бундай ғоянинг ижтимоий зарурат даражасига айланганлиги эса ҳақиқатдир. Миллий истиқлол ғояси, бир томондан жамиятда мавжуд бўлган муаммоларни ҳал этишнинг кафолати сифатида майдонга чиқаётган бўлса, бошқа жиҳатдан у фуқаролар дунёқараши ва тафаккурини тамомила янгилашга, унда сифат жиҳатидан янги ўзгаришларга имкон яратувчи омил ролини ўйнамоқда.

Шу маънода таъкидлаш керакки, истиқлол йилларида эришилган энг катта ютуқларимиздан бири — бу кишиларимиз тафаккурида юз берган ижобий силжишлардир. "Одамларимизнинг, — деган эди Ислон Каримов, — тафаккури, ҳаётга муносабати ўзгармоқда. Ўтмиш қолипларидан воз кечган жамиятимиз аъзолари ҳаётдаги ўз ўрнини янгича тасаввур этмоқда, ўз кучига ишончи ортиб бормоқда. Кишиларимиз онгига демократик қадриятлар мустаҳкамланмоқда. Бу йиллар давомида биз эришган энг катта ва энг муҳим ютуқ — бу аҳолининг фаоллиги ошаётгани, ҳаётимизни ислоҳ этиш ва янгилаш зарурлигига, мамлакатимизнинг келажагига бўлган қатъий ишончидир".

Дарҳақиқат, демократик, ҳукукий, инсонпарвар жамият қуришдан иборат ҳозирги шароитда тафаккур ўзгариши фуқароларда товарак-атрофда содир бўлаётган воқеа-ҳодисаларга нисбатан муносабатни ўзгартириб юборди. Кеча ижобий ҳодиса сифатида тан олинган ижтимоий муҳит, воқеа-ҳодисаларнинг айримлари бугун ўзгараётган жамият талабларига, Ўзбекистон ижтимоий тараққиётига тўсиқ бўлмоқда. Бир қолипда фикрлаш, илм-фан, назария, тафаккурдаги бир хиллик, плюралистик ғояларнинг инкор этилиши жамият аъзоларида сиёсий маданиятнинг ортиши, ижтимоий фаолликнинг кучайиши, янгиланишга эҳтиёжнинг тугилишига салбий таъсир кўрсатмоқда.

Ана шундай шароитда эришилган ютуқлар, содир бўлаётган ижобий ўзгаришлар силсиласида бизнинг халқро ҳамжамият, ривожланишнинг юксак даражасига эришган давлатлар ва миллатлар қаторига қўшилишимизни талаб этаётган муҳим феноменал ҳодиса — ижтимоий мўлжал, унинг аҳамияти, зарурлиги тўғрисида фикрлашишни ўринли деб биламиз.

Хўш, ижтимоий мўлжалнинг ўзи нима? Ижтимоий мўлжал у ёки бу миллатнинг ўз иқтисодий, ижтимоий-сиёсий, маънавий-маърифий, ахлоқий-мафкурарий имкониятларини тўғри баҳоланган ҳолда эгаллаши лозим бўлган етуқлик даражасидир. Масалга жўнроқ муносабатда бўлсак, ижтимоий мўлжал — бу миллатнинг ўз келажагини фаровон қилишга, эркин фуқаролик жамияти қуришга, барқарор муҳит барпо этишга йўналтирилган ва истиқболга мўлжалланган ҳаракатнинг режасидир.

Ижтимоий мўлжал энг аввало миллий мўлжал ҳисобланади. Унда бир томондан ўзга халқлар, давлатлар манфаатлари камситилмаган ҳолда, бошқа томондан ўз миллий хусусиятларни мутлақлаштирмасликка ҳам эътибор бериш зарурдир.

Шу ўринда жамият ижтимоий мўлжали ва ҳар бир фуқаронинг шахсий мўлжали хусусида, уларнинг нисбати тўғрисида айрим мулоҳазаларни билдиришни ўринли деб биламиз. Маълумки, биз кўпинча ўзимизнинг кундалик, ҳафталик, ойлик, йиллик, ўн йиллик мўлжалларимизни белгилаймиз. Бундай мўлжал ҳар биримизнинг масъулиятимизни оширади, ўзига хос тарбияловчи ролни ўйнайди. Мўлжалнинг тўғри олиниши эса бизнинг ҳаракатимиз, фаолиятимизни конкретлаштиради. Турфа фаолиятимизда асосий ва иккиламчи фарқни англашга ёрдам беради.

Аммо, жамиятимиз тараққиётининг ҳозирги босқичида фуқароларимизнинг айрим тоифасида ана шундай мўлжалнинг йўқлиги, унинг ноаниқлиги ижтимоий мўлжалга эришишга, миллий истиқлол ғоясининг мустаҳкамлашига озод ва обод ватан, эркин ва фаровон ҳаёт қуришга ҳалал бермоқда. Масалан, баъзан ўрта мактабни битираётган ўғил ва қизларимиз энди фаолиятнинг қайси тури билан машғул бўлишни билмайдилар, олий ўқув юрти-

1947 йил июнь ойида эълон қилган яширин равишда "фойдаланган" йўриқномасида шундай дейилган эди: "Олий ўқув юр்தларига шундай кишиларни қабул қилишга эришиш керакки, улар халқнинг оми қатламидан бўлишсин ва уларни мутахассислик бўйича чуқур билим олиш эмас, балки фақат диплом қизиқтирсин" ("Ўзбекистон совет мустамлакачилиги даврида" Тошкент 2000 й. 510-бет). Ҳозир ҳам мактаб ўқувчилари ёки талабалар билан ўзаро мулоқотлар, суҳбатларда ўқишдан мақсаднинг нима, деб сўралганда: "Ахир диплом керакку!" дейишади. Бу баъзи ёшларимиз онгининг қотиб қолганлигини кўрсатади.

Жамият ижтимоий-маънавий ҳаётини эркинлаштириш энг аввало фуқаролар, айниқса ёшлар тафаккуридаги эркинликдир. Эркин шахс кулларча фикрлаш тарзидан холидир. Бундан ташқари, эркин шахс аввало чуқур маънавиятли ва ҳурфикрли кишидир. Шу маънода Президентимиз "Эркин фуқаро — онгли яшайдиган, мустақил фикрга эга бўлган шахс маънавиятини камол топтириш, бизнинг

мавжуд ҳолатларга танқидий кўз билан қаровчи, ўз тафаккурини ўзгартиришга доимо тайёр турувчи ва унга эҳтиёж сезувчи инсондир.

Ўзбекистонда ўтиш шароитида ана шундай тарзда тафаккур этувчиларга нисбатан муҳтожлик яққол сезилмоқда.

Маънавий-маърифий соҳада жиддий эркинлаштириш миллий қиёфани ўзгартиради, унга ривожланган давлатлар халқлари даражасига кўтарилиши имконини беради. Шу билан бирга ушбу соҳадаги ўзгаришлар, ислохотлар миллий кўсурларни бартараф этишга шарт-шароит яратади. Умуман, ижтимоий ривожланишнинг ҳозирги босқичида ҳаётимиздаги айрим удумларимиз, урф-одатларимизга ҳам янгича тарзда муносабатда бўлиш лозимлиги кўзга ташланиб қолмоқда.

Албатта, халқимиз ўзининг бой маданий-тарихий, маънавий-мафкурарий мероси билан жаҳон цивилизациясига улкан ҳисса қўшган. Ўзбек миллий руҳиятига, характерига хос баъзи қадриятларимиз ҳозирги

эътироф этилмоқда ва бунга шукроналар келтирамыз.

Эҳтиёжнинг шаклланиши деганда энг аввало ҳар бир фуқаронинг ўз тафаккурини янгилашга, ўзини-ўзи ижобий томонга ўзгартиришга бўлган эҳтиёж назарда тутилса яхши бўларди. Бу эса, табиийки, ҳам ижтимоий-сиёсий, ҳам маънавий-маърифий, ҳам моддий-иқтисодий, ҳам ахлоқий-мафкурарий соҳада цивилизацияли ўзгаришга олиб келади.

Яна бир муҳим масала: маънавий-маърифий соҳада эркинлаштириш жараёни ижодкорнинг, хоҳ у профессионал бўлсин, хоҳ ҳаваскор бўлсин, тафаккурида ижод эркинлигини юзага келтиради. Бошқача сўз билан айтганда, бундай эркинлик жамиятни ҳаракатга келтиради, унинг интеллектуал кучларида "ўзини ўзи намоён этиш" учун шарт-шароит яратади. Маданий-маърифий соҳада тўлақонли очик, эркин ижодий мусобақа бўлмас экан, янги асарлар жамият ижтимоий буюртмаси асосида яратилмас экан, том маънода мамлакат ривожланишини маданий жиҳатдан таъминлаш мумкин эмас. Шу ўринда қуйидаги мисолни келтириш ўринли деб биламиз. Ҳозирги кунда фақатгина Нью-Йорк шаҳрининг ўзида 470 минг расом-ижодкорлар фаолият кўрсатмоқда. Бу рақам собиқ СССРда "хизмат қилган" ижодкорлардан 30 марта кўпдир. Бундан ташқари яна минглаб эмигрант ижодкорлар ҳам фаолият кўрсатмоқда. Шу билан бирга ўша 470 минг ижодкорнинг ўндан биригина ўзини ўзи "боқяпти" холос. Қолганларичи? Қолганлари "ўзини ўзи намоён этиш" учун курашмоқда, ҳаракат қилмоқда.

Умуман, бозор муносабатлари ва эркин рақобат шароитида бу нарса табиий, албатта.

Ўзбекистоннинг ҳозирги босқичдаги ҳолатида ҳам шундай кўринишлар намоён бўлмоқда. Яъни, маънавий-маърифий соҳадаги ўзгаришлар, ислохотлар, ушбу жаҳадаги эркинлаштириш ижод эркинлигини юзага келтирмоқда, соғлом рақобатлашув эса янги интелект ва иқтидорларни пайдо қилмоқда.

Албатта янги асарлар ижодаги дилетантликдан ва вульгар тасвирлашдан фарқ қилгани ҳолда, жамиятнинг ижтимоий мўлжалига хизмат қилиши лозим. Аммо, маънавий-маърифий соҳадаги эркинлаштириш энди бозор муносабатлари шароитида маданият ва санъатнинг йирик, кучли ва таъсирли бизнесга айланиб бораётганлигини ҳам кўрсатиб турибди. Табиийки, бундай бизнес ривожини янги-янги иқтидорларнинг юзага келиши, танилиши ва тан олинисига сабаб бўлади.

Ижтимоий мўлжал феномени шу нуқтаи назардан ҳам муҳимдир. Ўз олдига юксак талаблар, мақсадлар қўйган ҳолда жамиятнинг барча ақлий-интеллектуал, ижодкор кучларини муайян ғояни амалга оширишга йўналтира оладиган, унга барча фуқароларни жалб эттиришга қодир бундай феноменал ҳодиса келажагимизни белгилашда муҳим рол ўйнаши табиийдир.

Абдуҳалил МАВРУЛОВ,
тарих фанлари
доктори, профессор

МИЛЛИЙ ҒОЯ ВА ИЖТИМОИЙ МЎЛЖАЛ

нинг битирувчиси эса ўз келажагини, ҳаракат-фаолиятини тасаввур эта олмайди.

Ҳозирги шароитда мамлакатимизда мавжуд қонунчилик асосида меҳнат, ижод қилиш учун барча шарт-шароитлар яратилган. Яратиш, фаровон турмуш кечириш учун мамлакатимиз ҳукумати томонидан яратилаётган имкониятдан фойдаланишнинг ижобий натижалари яққол кўзга ташланиб турибди. Аммо, айрим фуқароларимиздаги сусткашлик, эскича яшашга мойиллик, фаолиятсизлик, янгилликка интилишнинг йўқлиги — буларнинг барчаси умуммиллий тараққиётга салбий таъсир кўрсатмоқда.

Назаримизда, ижтимоий мўлжал каби мураккаб ҳодисанинг шаклланишига ижтимоий-маънавий ҳаётда эркинлаштириш жараёнининг секинлик билан юз бераётганлиги таъсир кўрсатмоқда. Дарҳақиқат, ижтимоий мўлжал, жамият маънавий ҳаётини эркинлаштириш, мазкур ҳолатларнинг бозор муносабатлари талабларига мослигини таъминлашдан ҳам мураккаброқ иш йўқ. Хусусан, юқорида билдирилган мулоҳазага яна қайтсак. Ёшларимизнинг маълум қисмида ўқиш, замонавий билим олиш, унинг мавжуд муаммоларни ҳал этишга бўлган интилишдан кўра у ёки бу ихтисослик бўйича формал равишда мутахассис бўлиб олиш истаги кўпроқ эканлигини афсус билан таъкидлаш керак.

Умуман, бундай ҳол совет мустабид тизимига хос эди. Масалан, собиқ марказнинг

бош миллий ғоямиз бўлиши керак", деб бежиз таъкидланмаган.

Юқорида келтирилган фикрлар, табиийки, ҳар бир онгли фуқарони маълум хулосага олиб келади. Яъни, биринчидан, эркин фикр ва тафаккур этадиган шахсни тарбиялаш. Иккинчидан, бундай шахс манфаатларининг жамиятда содир бўлаётган демократик ўзгаришлар билан ҳамоҳанглигини таъминлаш. Учинчидан эса, жамиятни, хусусан, маънавий ҳаётни эркинлаштириш баробарида фуқаролар ижтимоий фаоллигини ошириш. Масалга шундай ёндошиш Президентимиз — И.Каримовнинг 2002 йил 3 июлдаги "Матбуот ва ахборот соҳасида бошқарувни такомиллаштириш тўғрисида"ги фармонида яққол кўринди.

Ижтимоий мўлжал ва жамият ҳаётини, унинг барча соҳаларини эркинлаштириш туфайлигина пировард мақсадимизга эришишимиз мумкин. Масалан, бу нарса, кўпроқ маънавий-маърифий ҳаётни эркинлаштириш билан ўйғунлиқда содир бўлади. Шу ўринда айрим ҳолатларга жиддий эътибор қаратиш жуда муҳим.

Хусусан, ҳар бир фуқарода бир-биридан фарқ қилувчи икки жиҳат мавжуд. Биринчиси, маълум нарсалар, билимлар йиғиндисини ўрганишга, эсда сақлаб қолишга интилувчи комформ инсон.

Иккинчиси эса, умумқабул қилинган қоида-тартибларни биланган, айни вақтда, ўранишининг, тафаккур этишнинг ноанъанавий йўлидан борувчи,

кунда ижтимоий тараққиётга хизмат қилмасдан, аксинча, унга тўсиқ бўлаётганлигини ҳам эътиборга олиш зарур. Масалан, тўй-маъракалардаги, айрим масалаларга ижтимоий фикрнинг шаклланишидаги, миллий қадриятларга муносабат миллатни мавжуд ҳолатдан қониқишга олиб келмоқда.

Мавжуд ҳолатдан қониқиш эса жамият ижтимоий мўлжалининг шаклланишига ва унинг амалга ошишига ҳалақит қилмоқда. Хўш, бундай фикрнинг замирида қандай маъно ётибди? Маъно шуки, мавжуд ҳолатдан қониқиш миллатни сусткашлик ва пассивликка ундайди, фуқароларнинг ташаббусини сўндиради. Шу ўринда таъкидлаш лозимки, ривожланган маънавият — қондирилган эҳтиёждир. Айни пайтда, у аввалги эҳтиёжга нисбатан юксакроқ янги эҳтиёжнинг тугилишидир.

Умуман, бизнинг янгиланишимиз, жамият тараққиёти соғлом, янги замон талабларига жавоб бера оладиган эҳтиёжнинг шаклланишига боғлиқдир. Бунинг учун эса фуқарода ўзининг ҳозирги ҳолатидан қониқмаслик кайфиятини пайдо қилишга йўналтирилган мақсад бўлиши лозим.

Албатта, мамлакатимиздаги барқарор ижтимоий-сиёсий муҳит, бозор муносабатларининг босқичма-босқич равишда шаклланишига боғлиқдир. Ўзбекистоннинг халқро майдонда мустаҳкам нуфузга эга бўлиб бориши, фуқароларда эртанг кунга бўлган ишончнинг янада кучайиши — буларнинг бариси юртимизда ҳам, бутун дунёда ҳам

ИШТИРОКЧИЛАР ЎҚУВЧИЛАР МЕҲРИНИ ҚОЗОНА ОЛДИЛАРМИ?

(Давоми.
Боши 1-,2-бетларда)

баҳолаш, янги ўтилган мавзунинг нақадар ўзлаштирилганлигини аниқлаш имконияти яратилди. Дарс сўнггида эса ўқувчиларни мантикий фикрлашга, ўз мулоҳазасини содда ва равшон ифода қила олишга ундовчи "Тезкор тест топшириқлари" ҳам ўқувчиларнинг интилишини оширишга қаратилган бўлиб, у ўз балини ошириш истагидагилар ихтиёрига кўра тарқатилди. Энг муҳими, кўргазмалар курашлари асосида ўйин тарзида ташкил этилган мазкур дарсда ҳеч бир ўқувчи кузатувчи бўлиб қолмади.

Бир сўз билан айтганда, иштирокчилар ўзидаги бор билимни ўқувчиларга етказиш учун бутун маҳоратларини ишга солишди, янги педагогик технологиялардан ўринли ва самарали фойдаланишга ҳаракат қилишди. Хусусан, бу жиҳатлар Хўжаобод туманидаги 17-мактабнинг математика ўқитувчиси Мухаррам Абдуллаевнинг "Натурал сонларни тўб кўпайтувчиларга ажратиш" (5^б-синф), Когон шаҳридаги 4-мактабнинг география фани муаллими Ойгул Баратованинг "Жанубий Америка" (6^б-синф), Жиззах туманидаги 32-мактабнинг она тили ва адабиёти фани ўқувчиси Шоҳида Тўйланованинг "Буюк инсон ғажаси" (М. Шайхзоданинг "Мирзо Улугбек" ғажаси асосида — 8^а-синф), Пастдарғом туманидаги 48-мактабнинг физика фани ўқитувчиси Машхура Бекованинг "Эрстед тажрибаси. Токнинг магнит майдони" (7^а-синф), Кўшкўпир туманидаги 12-мактабнинг "Одобнома" фани муаллими Марҳаб Назарованинг "Ватан ва Ватан туйғуси" ёхуд "Кўнгил мулкига саёҳат" (4^б-синф), Мирзо Улугбек туманидаги 121-мактабнинг бошланғич синф муаллими Ирода Ҳамидованинг "Кўпайтириш" мавзуларидаги очиқ дарсларида ҳам яққол кўзга ташланди.

ТАНЛОВ ИЖОДКОРЛАРНИ КАШФ ЭТДИ

Республика таълим марказидаги беллашувда кўрик-танлов қатнашчилари касбий ва бадиий маҳоратларини 3-турда саҳнада намойиш қилдилар.

Биринчи тур, яъни ўқитувчиларнинг ўз касбини улғай олиши, фанини тарғибот қила олиши ва эъзозлаши бўйича вилоят ғолиблари ўз фани, касбини ажойиб маҳорати ила кўпчиликка кўрсатишлари керак эди. Ушбу шарт юзасидан улар барча куч-қудратларини ишга солишди. Бунда самарқандлик Машхура Бекова, навоийлик Дилнаво Бахронова, наманганлик Раъно Исоқова, тошкентлик Ирода Ҳамидовалар маҳоратлари яққол кўзга ташланди.

Иккинчи турда иштирокчиларнинг мураккаб педагогик ва психологик вазиятларда одило-

жоиз. Гап шундаки, улар саволларга қисқа фурсатларда маъноли ва лўнда жавоб қайтардилар.

Учинчи тур "Менинг қизиқлишим", деб номланди. Бу тур топшириғи бўйича Ирода Ҳамидованинг "Эй, сарвиравон" кўшиғига тушган рақси, пазандалик борасидаги иқтидори, Марҳаб Назарованинг Хоразм "Лазги"сига хиром айлаши, Санобар Хўжамуродованинг ўзи ёзган "Қорақалпоғистон" шеърини ёд айтиб, сўнгра "Сурнай навалари"га тушган рақси, Машхура Бекованинг рақс орқали миллий либосни тарғиб қилиши, Шоҳида Тўйланованинг "Дерлар" (Машраб ғазали) кўшиғи ижроси, Иқлима Ашурованинг аёлларга бағишлаб ўқиган шеъри, Қимматхон Маматкулованинг "Излайман" (Завқий ғазали) кўшиғини маромига етказиб ижро этишлари юқори баҳолашга сазовор бўлди.

Шундай қилиб, кўрик-танлов якунида Мирзо Улугбек туманидаги 121-мактабнинг бошланғич синф ўқитувчиси Ирода Ҳамидова беллашувда юқори натижа (124 балл)га эришди. Ҳакамлар ҳайъати қарорларига

кўра, у биринчи ўринга муносиб, деб топилди. Косонсой туманидаги 28-мактабнинг она тили ва адабиёти фани ўқитувчиси Раъно Исоқова (113 балл) иккинчи, Шахрисабз туманидаги 3-ихтисослашган мактаб-интернатининг кимё фани ўқитувчиси Бахтиёр Хуррамов (112 балл) ҳамда Навоий шаҳридаги 10-мактабнинг математика фани ўқитувчиси Дилнаво Бахронова (111 балл) учинчи ўринларни эгаллашди.

Танлов якунида Ўзбекистон

Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, 14 нафар иштирокчиларнинг барчаси эътиборсиз қолмади. Уларга Таълим ва фан ходимлари касба уюшмаси Марказий Қўмитаси, республика Банклар Ассоциацияси, "Маҳалла", "Устоз" жамғармалари ўзлари таъсис этган совғаларни топширдилар.

Дарҳақиқат, танлов якунланди. Биз тўрт кун мобайнида ҳайратларнинг мавжлари аро кўмилдик. Иштирокчилар дарсларда илғор иш усулларини қўллашиб, ўқувчилар меҳрини қозонганликлари шоҳиди бўлди. Ижодкорларни кашф этдик.

Беллашув қатнашчиларининг ижодкор ўқитувчилар сафини кенгайтириш, "Йил ўқитувчиси" республика кўрик-танлови иштирокчилари ҳамда илғор ўқитувчилар учун "Энг яхши ўқитувчи" унвонини таъсис этиш, ёз оиларининг бирида илғор муаллимлар анжуманини ўтказиш каби мулоҳазаларни эшитиб, ён дафтарга қайд этдик.

Танлов якунланди. У яна давом этади.

Танлов ниҳоясига етгандан кейин ғолиб ва совриндорларни Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазир Рисбой Жўраев қабул қилди. Самимий суҳбат чоғида вазир барча иштирокчилар "Ўзбекистон Республикаси халқ таълими аълочили" кўрак нишони билан тақдирланганликларини эълон қилди. Иштирокчилар ўз навбатида ўзларига кўрсатилган эътибордан мамнун эканликларини изҳор қилдилар. Муҳими, кўрик-танлов баҳона ижодкор ўқитувчилар ўзаро дўстлашиб қолишганини, тажрибалар алмашишганини ҳам таъкидлашди. Демак, келажакда илғор тажрибалар ҳам оммалаша боради. Буни фақат дил-дилдан қутламоқ керак.

**Қурбонбой
МАТҚУРБОНОВ,
Маҳмуда ВАЛИЕВА,
Баҳодир ЖОВЛИЕВ,
"Ma'rifat"нинг махсус
мухбирлари.**

Кўрик-танловдан суратларини Бурҳон РИЗОКУЛОВ олган.

Тошкент вилояти, Янгийўл туманидаги 11-мактаб ўқитувчиси Қ.Маматкулова очиқ дарс ўтмоқда.

на ва оқилонга йўл тутишлари, ҳозиржавоблиги баҳоланди. Педагогик-психологик вазиятдан чиқиш баҳсида наманганлик Раъно Исоқова, қорақалпоғистонлик Санобар Хўжамуродова, хоразмлик Марҳаб Назарова, бухоролик Ойгул Баратовалар тажрибалари анча устунлик қилганини алоҳида таъкидлаш

Республикаси халқ таълими вазирининг биринчи ўринбосари Рустам Аҳлидинов ғолибларни самимий табриклаб, эсдалик совғалари билан тақдирлади ва шундай лутф қилди: "Танлов якунланди. У ғолиблар кўриғи бўлди. 14 та дарснинг ҳар бири ўзига хослиги билан ажралиб турди. Демак, ҳар бир ўқитувчи — ғолиб."

Улар орасида ғолиб чиққанларнинг 12 нафари ўрта мактаб, 5 нафари ихтисослашган мактаб-интернати ва 2 нафари академик лицей ўқувчиларидир.

Олимпиадада тест синовларини Низомга мувофиқ, ташкилий қўмита раҳбарлигида уюштиришга асосий диққат

Бухоро вилоятидаги мактаб ўқувчиларининг фан олимпиадаси январь ойининг биринчи ярмига тўғри келиб, уни рисоладагидек, уюшқоқлик билан ва ҳамжиҳатликда уюштириш чоралари кўриб қўйилган эди.

Олимпиадани ўтказиш учун 12 та синфда компьютерлар мажмуаси ўрнатилган бўлиб, шундан 7 таси (70 та) Бухоро шаҳар коммунал хўжалик касб-ҳунаро коллежида, 5 таси (61 та) ВПХҚТМОИдаги хоналарни банд қилган.

Фанлар бўйича олимпиада ҳайъат таркибини тайинлашда илм-фан раънақига ҳиссаси қўшилган олимларга мурожаат қилинди. Бу борада Бухоро Давлат университетининг ректорати вилоят олимпиадаси ғолибларини республика босқичига тайёрлашни ўз зиммасига олганлигини қўллаб-қувватлаш керак.

Хўш, ўқувчиларнинг умумтаълим фан олимпиадаларидаги иштироки, эришган натижалари қандай, деган савол тугилиши аниқ. Жами 19 та фандан 1315 нафар ўқувчи иштирок этган бўлса, шундан X синф ўқувчилари кўпроқ, яъни 495 нафар эди.

эътибор қаратилди. 7 январь кунини X синф математика фанидан тайёрланган тест дискети очилмаганилиги сабабли амалий машғулотта алмаштиришга тўғри келди. РТМ билан боғланиб, электрон почта орқали олинган тестлар асосида синов кейинги кунини ўтказилди.

Албатта, олимпиада ҳар бир туманининг, ҳар бир мактабнинг кўзгуси, маълумотномаси ҳам бўлиши мумкин. Сара-

ларнинг сараси деб топилган ўқувчи бу ерда, яъни, вилоят босқичида ўзидан кучлироқ ёки кучсизроқ ўқувчи билан беллашиб, билим даражасини кўрсатади. Шу жиҳатдан олганда, вилоят умумтаълим мактабларида кимё (энг юқори балл 72), физика (64 балл) ҳуқуқ (66 балл) фанла-

ри бир қадар жонли ўқитилаётгани ҳақида ҳулосага келиш мумкин.

Хорижий тилларни ўқитиш Пешку ва Қорақўл туманларида анча сустречаётганлиги кўриниб қолди. 9-синфлар орасида инглиз тили фанидан Пешку ва Қорақўл тумани ўқувчилари 20 балдан, француз тилидан жондорликлар 27 балл йиғишган.

Вилоят фан олимпиадаларини ўтка-

зиш жараёнида уни такомиллаштириш бўйича бирмунча таклифлар, мулоҳазалар туғилди. Чунончи, учинчи босқич олимпиадаларини ўтказиш вақтини маҳаллий шароитдан келиб чиққан ҳолда белгилаш керак.

Ёзма ишларни сифатли текшириш учун икки кун белгилаш мақсадга мувофиқ. Олимпиадада компьютерлар билан шуғулланувчи махсус операторлар ўқувини ташкил этиш керак. Тест саволларини барча русумдаги компьютерларда ишлатиш мумкин бўлган дастурлар асосида яратиш ёки уларнинг технологик қисмини олдиндан вилоятларга жўнатиш таклифи ҳам библирилмоқда. Физика фанидан масалали саволларга 3 минутнинг етарли эмаслигини ҳам иштирокчилар тан олишяпти.

Бухоро вилояти умумтаълим мактабларининг олимпиадаси, ўйлашимизки, республика босқичига ўзининг ҳақиқий муносиб даъвогарларини юборган. Умид қилиб қоламизки, улар орасидан ҳам муносиблари сараланади.

**Фотима ХОЛМИРЗАЕВА,
РТМ бош методисти**

ВИЛОЯТ ОЛИМПИАДАСИДА ОЛИМЛАР

Olimpiada — 2003

Бугунги меҳмонимиз ўзбек миллий рақс санъатининг бетакрор намоёниси, "Муножот", "Севги таронаси", "Тонг маликаси", "Ўзал" деб номланган рақслар ижроси, Ўзбекистон халқ артисти, "Эл-юрт ҳурмати" ордени соҳибаси Қизлархон Дўстмуҳаммедова.

Турмуш ўртоғи, техника фанлари доктори, профессор Абдурасул Каримов билан икки фарзандни вояга етказиб, кўпчиликка ибрат бўладиган умр кечириб келаётган Қизлархон опа бугун ҳам ўзбек миллий рақс санъатини дунёга намойиш этишдек заҳматли юмуш билан банд. Сухбатимиз унинг ижоди, фаолияти хусусида кечди.

— Аввало, ўзингиз билан яқиндан танишиб олсак. Болалик хотираларингиз билан ўртоқлашсак.

— Ота-онам зиёли кишилар эди. Оилада 6 та фарзанд катта бўлганмиз: уч қиз, уч ўғил. Мен кенжатой сифатида кўпроқ эркалашлар қуршовида ўсдим. Санъатга меҳр қўйган, унинг жозибасини ҳис қиладиган ота-она қўлида тарбия тоганим учун ҳам рақсга умримни бағишлаганман. Болалигимда мактабдаги тўғарақда, кейинчалик махсус ансамблларда миллий рақс сирларини ўргандим. Умуман, болалигим ҳам, ёшлигим ҳам эл қатори, ўртача турмуш шароитида ўтган. Мен ҳамиша ўз ота-онамдан фахрланиб яшаганман. Шунинг учун ҳам ўз ўғилларимнинг келажақда мендан фахрланиб яшашлари учун курашапман.

— Қизлархон опа, мана сиз учун ҳамиша муқаддас бўлган сахнани кейинги йилларда шогирдларингизга бердингиз. Бу вақтда ўз ҳаёт йўлигини бир сарҳисоб қилишга ҳам улгургандирсиз?..

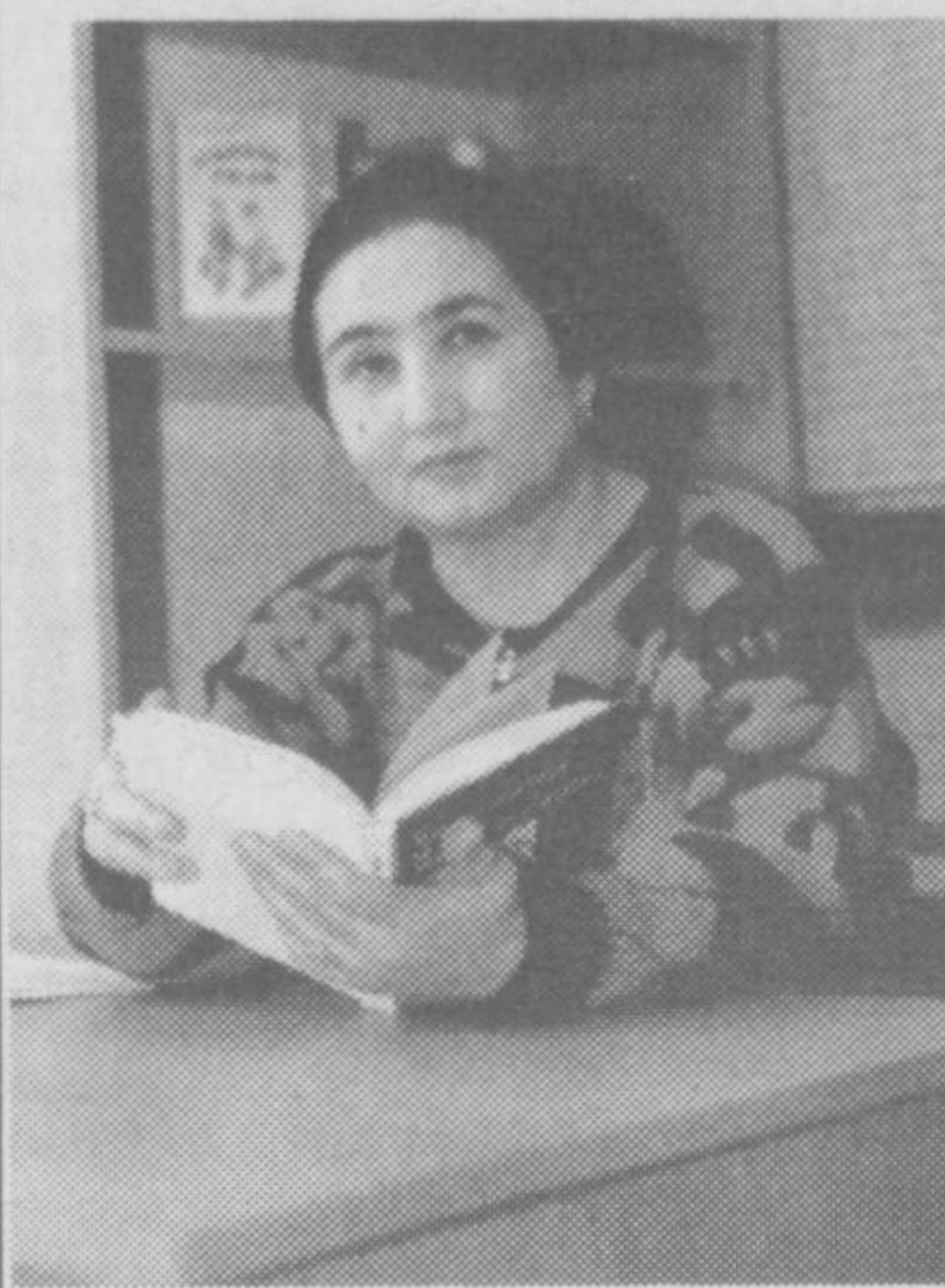
— Албатта. Лекин олдиндан айтишим мумкин, ўз фаолиятимдан қониқиб ҳосил қилмадим. Чунки бугун миллий рақс санъатимиз муҳофазага, тарбияга, қисқаси этиборга муҳтож. Ва бу ишлар ана шу санъатнинг нозик қирраларини маълум маънода кашф этган, ундан халқни баҳраманд қила олган катта авлод зиммасида. Мана шу масъулиятни ҳис қилишим ўз фаолиятимдан қониқмаслигимга сабаб бўлади.

Ўйлаб қарасам, рақс санъати менга жуда кўп нарса берибди: ҳаётимга мазмун, юксак маданият, эл ичида обрў, соҳадоларим ўртасида қадр, оиламга барака, турмушимга файз. Энди мен ҳам ўз санъатимга, унинг ривожига, янада сайқал топишига баҳоли қудрат ҳисса қўшим керак. Бу нимадан иборат бўлади? Биз сахнага чиқиб келаётган ёш санъаткорларимизга рақс орқали инсоннинг зоҳири эмас, ботини намойиш этилиши лозимлигини ўқитишимиз лозим. Токи улар ўзбек миллий рақс санъати деган тушунчани маданиятнинг юқори чўққиси деб билсинлар. Бугун Фарбда

яланғочга яқин кўринишдаги рақслардан одамлар бешиб, шарқона либосларга бурканиб хиром айлаларга ошиқ бўлиб бораяпти. Бизнинг миллий рақс санъатимизни чин санъат сифатида қабул қиладилар. Аксига олиб, ўзимизда рақс либослари-ю, унинг нозик ҳаракатлари санъаткорнинг танаси кўз-кўз бўлишига хизмат қила бошляпти. Ваҳоланки, бу нарса моддийат руҳиятдан бир мунча устун қўйиладиган Фарбда ҳам узоққа бормайди.

Демак, биз ўз санъати-

Меҳмонхона

Грей хоним билан ижодий ҳамкорлигингиз ҳақида айрим маълумотларга эгамиз. Ана шу ҳамкорлик самараси, келгуси режалар хусусида нима дея olasiz?

— Юқорида айтганим, ўзбек миллий рақс санъатини чет элларда назарий жиҳатдан ҳам, амалий жиҳатдан ҳам намойиш этишимиз Сиз тилга олган Грей хоним билан ҳамкор-

Бахтга қарши уларнинг исми-фамилиясини эслаб қолмаганман. Лекин ҳаётда устозларим бисёр. Масалан, сахнада уни муқаддас билган кишилар, ўз ҳаётини санъатга бағишлаган инсонлар менга устоз. Кимдан нимадир яхшилик ўрганган бўлсам, ҳаммасини меҳр билан устозим дейман. Бу масалада ҲАЁТнинг ўзи барчамизга устоз, менимча, фақат унинг яхши жиҳатларидан ибрат олиш, хулоса чиқаришда адашмаслик лозим.

— Сиз ўзбек аёлининг бир вакиласи сифатида аёлларимизнинг ижтимоий ҳаётдаги ўрни хусусида қандай фикрдасиз?

— Болажон миллатимиз аёллари аввало, ОНА. Чунки ҳар бир ўзбек аёлининг биринчи истаги она бўлиш. Мен буни ҳамма миллат аёлларига хос истак дея олмайман. Биргина мисол, россиялик аёлларнинг ҳар тўрттадан учтаси ҳомиланинг дастлабки давридаёқ ундан воз кечиши ҳақида матбуот ёзди.

бўлади. Сахнада санъат намойиш этилиши шарт. Инсон санъатни қадрлагани учун ҳам сахнани баландроқ кўтарган. Рақс шундай чексиз қирраларга эгаки, у орқали ҳатто оқ, қора, қизил, яшил ва ҳоказо ранглари ифодалаш мумкин. Ёшларимиз рангсиз рақслардан сақлансин.

— Демак, шогирдларингизга ҳам шундай талабларни қўясиз?

— Ҳа. 1999 йилда "Муножот" рақс ансамблини тузганман. Ансамблдаги шогирдларим хореография олий мактабда таҳсил олган таланти қизлар. Улар ҳам менинг талабларимни тўғри қабул қилишади. Туркия, Америка каби давлатларга сафаримиз даврида ҳам сахнага санъат билан Ватаним олиб чиқишга қодир эканликлари бир неча бор кўрсата олишган.

— Ўқитувчиларимиз, мураббийларимизга тилақларингиз, истақларингиз бўлса, марҳамат.

— Билишимча, бугун таълим муассасаларида асосан фидойи инсонлар қолган. Ўқитувчи дея соддагина ифодаладиганимиз муаллимлик мартабасини ҳаммамиз ардоқлашимиз, улуғлашимиз жоиз. Мен болани она, шахсни ўқитувчи туғди деб ҳисоблайман. Бизга шахслар лозим. Шунинг учун муаллимларимизга ҳар жиҳатдан ёрдам беришимиз керак. Бугун мактабга, таълимга бирни берсанг эртага жамият мактабдан ўрни олади. Бу оддий мантиқ. Таълимда ишлаётган зиёлиларни маиший муаммоларидан холос этиш, турмушнинг майда-чуйда ташвишларига ўралашиб қолишдан сақлаш керак. У кўпроқ зиммасидаги масъулиятни, Ватан билдириб турган ишончни оқлашга интилсин. Қарабсизки, энг буюк инсонлар энг кўп эъзозлаган тоифа — устозлар қадр топади.

Мактабга ҳамманинг этиборини қаратиш вақти келди. Боласига дафтар-китобни сотиб олиб беришга оғинадиган отанинг қимматбаҳо гилам ёки мебелни мачитга "ҳадя" қилишини этикод белгиси дейиш қийин. Чунки у ўз фарзандининг келажагини барбод қилиш эъзизга савоб ола олмайди. Мактабга арзимас ҳомийлик кўрсатишдан қийналадиган ота-онанинг ўғли яхшироқ ишга ёки ўқишга жойланиши учун миллионлаб пул сарф қилишини ҳам фарзанд келажагини ёритувчи амал дея олмайман.

Устоз отангдай улуғ. Дошишманд халқнинг хулосаси бу. Ниятим устозлар ҳамиша отадай улуғ, онадай азиз бўлиб қолсинлар. Сабоқ берган шогирдларидан ҳурмат топсинлар. Янги бошланган 2003 йилда ҳар бир маҳалла устозлар билан обод бўлсин.

**Каримжон
АБДУРАҲМОНОВ
суҳбатлашди.**

ШОН МАЛИКАСИ

мизни енгил-елпи ижролардан сақлашимиз лозимлигини ёш ижрочиларимизга тўғри тушунтиришимиз шарт.

Яна бир нарса борки, уни таъкидламасдан бўлмайди. Санъатнинг бошқа кўплаб турларидан фарқли ўлароқ, рақс икки хил бўлади — бири базм рақслари, иккинчиси эса сахна ижролари. Афсуски, ҳозирда базм рақслари сахнага чиқиб кетмоқда.

Мен рақсга тушганимда ўзимни ижродаги куй ёки қўшиқнинг кули деб эмас, балки қулоқ эшитаётган маънонинг, мазмуннинг намойиши деб ҳис қилардим. Раққоса бўлсам-да, ўзимни ўзбек аёлининг буюк тимсоллари Нодира, Увайсий, Тамарахоним ёки Гавҳар опадек ҳис қилардим. Бу албатта, меҳнат, изланиш, талаб қилади. Чунки, Нодирани ўқимасанг, Увайсийни тушунмасанг ижроларингга уларни сингдира олмайсан. Умуман олганда, саволингизга жавобим шу — ўз фаолиятимни сарҳисоб қилиб, таскин топмадим ва янада қизгин фаолият бошлаб юбордим. У ҳам бўлса, ўзбек миллий рақс санъатини чет элларда назарий жиҳатдан ҳам талқин қилиш иши.

— Сизнинг ўзбекистонликлар назарига тушган америкалик раққоса

лигимизнинг маҳсули. "Муножот" рақс ансамбли иштирокида ҳар йили бир маротаба Америкада ижодий сафарда бўламиз. У ерда дунёнинг кўплаб мамлакатларидан мутахассислар, мухлислар учун алоҳида ижролар, маърузалар билан чиқиш қиламиз. Сахнада туриб бошқа миллатга, динга ёки ирққа мансуб бўлган инсонларнинг санъатимизга ҳурматини, ихлосини кўриш мени тўлқинлантириб юборади. Келажақда ҳам ўзбек рақсини халқаро миқёсда кўпроқ намойиш этиш режамизнинг асоси. Чунки, чет элда уни тушунишга, ҳис қилишга, ундан баҳраманд бўлишга қизиқиш ортиб бормоқда.

— Ҳар бир инсоннинг ҳаётдан ўз ўрнини топишида оиласи, маҳалласи қаторида устоз муаллимларининг ҳам ўрни беқиёс. Улар ҳақида ҳам сўзлаб берсангиз.

— Биласизми, мен ўзимга муаллим ва мураббийларимизнинг барчасини устоз деб ҳисоблайман. Биринчи бор мактаб остонасига қадам қўйганимда (таълим рус тилида олиб бориларди) бир рус аёли дарс бера бошлаганди. Биз ҳали уни тўла таниб олмасимиздан бошқа ўқитувчи қўлида сабоқ олдик. Умуман, бошланғич синфларда ўқитувчиларимиз кўп алмашган.

Оналаримиз болага меҳр кўрсатиш, уларни ундириб-ўстириш борасида бенуқсон. Лекин замона зайлиданми, кейинги пайтларда бола тарбиясига этибор сусайгандек.

Бугун ёшлардан катталар кўнгли тўлмаслигининг бош сабаби ҳам тарбиянинг тўлақонли берилмаслигида. Кечаги тарбиядаги нуқсон бугун бўй кўрсата бошлади. Она ўз фарзандларининг қиз бўлса ажойиб аёл, ўғил бўлса мард ва гурурли эркак сифатида вояга етишишида масъул эканлигини унутмаслиги керак. Чунки у тарбиячи она.

— Санъатга, рақсга эндигина кириб келаётган ёшларга нима деган бўлардингиз?

— Менинг биринчи айтганим бизнинг миллий рақс санъатимиз бу миллатимиз мулки. Уни мукамал эгалламасдан туриб кўпчилик олдида ижро этишдан тийилиш керак. Миллат мулкини бузилган ёки топталган ҳолатда ўша миллатнинг ўзига "тақдим" этиш ҳурматсизлик бўлади. Яна шуни қўшимча қилардимки, рақсга тушганда санъаткорнинг жисмидан кўра руҳи кўпроқ ҳаракатда бўлиши керак. Шундагина мухлис сахнада раққосани эмас санъатни томоша қилади. Санъаткор турган сахна томошабин турган жойдан баландроқ

Mulohaza

“Узлуксиз таълим” илмий-услубий журналининг 2002 йил 1-сониди “Интеграция — янги сифат” номли мақола чоп этилиб, унда мактабда меҳнат ва чизмачилик ўқув предметларининг ўқитилиши, ўқувчиларни касбга йўллаш масалаларида юзага келган айрим долзарб муаммоларнинг ечимини топиш билан боғлиқ фикрлар баён қилинган эди. Ушбу мақола мутолаасидан туғилган баъзи мулоҳазаларимизни айтиб ўтишни жоиз билдик.

Ишлаб чиқаришдан бохабар киши биладики, масалан токар чизма асосида детал тайёрлашга киришишдан аввал чизмани диққат билан ҳар тарафлама кўриб чиқади. Ва бу — чизмани ўқиш деб аталади. Чизмани ўқиш, нарсани тайёрлаш вақтида ҳам давом этади. Чунки токар ишнинг бир босқичидан бошқа босқичига ўтишда чизмага қайта-қайта қарайди. Буюм тайёр бўлгач эса унинг ўлчамларини чизма асосида текшириб кўради. Шундай қилиб, буюм чизмасини тушуниш буюмни онгли равишда тайёрлашнинг зарурий шартидир.

Мактаб ўқув устахоналарида эса буюм чизмага қараб эмас, буюм намунасига қараб ёки доскага чизиб қўйилган тасвирга қараб тайёрланади. Материални бичиш керак бўлганда намуна томонлари навбатма-навбат материал устига қўйилади ва унинг контури қалам, бўр билан чизилади. Шундан кейин материалнинг ортиқча қисми қирқиб ташланади ва буюм намуна шаклига келтирилади.

Мактаб ўқув устахоналарида намуна асосида буюм тайёрлаш ҳозирги замон ишлаб чиқаришига мутлақо тўғри келмайди. Агар корхонада деталнинг иккинчи нусхасини тайёрлаш керак бўлса, албатта, аввал унинг ҳамма ўлчамлари қўйилган чизмаси тузилади, сўнг ўша асосида детал тайёрланади. Мактаб ўқув устахоналарида эса буюмлар иш чизмасидан фойдаланмай, яққол тасвир асосида ёки намуна асосида тайёрланиб келинади. Чизмани тушунишга қараганда техник расмни тушуниш осон, албатта.

Ўқувчи нарса тайёрлашдан олдин чизмадан фойдаланиб, тайёрланиши керак бўлган буюмнинг қандай ҳосил қилинишини кўз олдида келтириши лозим. Нарсани тайёрлаб бўлгач, ўқувчи чизмани

яна бир марта кўздан кечириб, унда ҳозиргина тайёрланган нарсанинг ҳамма элементларини аниқлаши, асосий ўлчамларини топиши ҳамда ўқитувчининг саволларига жавоб бериши керак.

Ўқувчи меҳнат ва чизмачилик дарсларини алоҳида ўрганиш шароитида юқорида айтилган имкониятларга эга эмас. Меҳнат дарслари 5-синфдан бошланади. Масалан, дастурнинг “Маҳсулотлар ишлаб чиқариш технологияси” бўлимида ёғочдан уй-рўзгор буюмларини тайёрлаш мавзуси бевосита чизмалар билан ва деталларни ўлчаш, назорат қилиш билан боғлиқ. Бундай маълумотлар эса чизмачиликда 3 йилдан кейин, яъни 8-синфда ўрга-

“Металл ва унга ишлов бериш” йўналишида Давлат стандарти бўйича 5-синф ўқувчиларидан қуйидаги техник маълумотларни билиши талаб қилинади: “Деталлар ва буюмлар конструктив ечимларининг вариантлари. Заготовкларнинг шакл ва ўлчамларини аниқлаш. Ишлов беришда рационал қўйимни (допуск) ҳисоблаш”. Қуйидаги амалий мустақил ишларни бажариш зарур: Юпқа туңука металлдан тайёрланадиган бир-икки элементли деталнинг техник расми ва эскизини тузиш. Тайёрланадиган детал чизмаси (технологик картаси)ни ўқиш ва уни тайёрлаш.

Дастурнинг “Газламага ишлов бериш” йўналишида

Мактабимиз педагогик жамоаси ўртасида мақола ишчанлик руҳида жиддий ўрганиб чиқилди ва 2002-2003 ўқув йилида синов ўтказиб кўриш лозим топилди. 8-9-синфдаги чизмачилик ва 5-синфлардаги меҳнат предметларини кўп йиллик тажрибага эга бўлган олий маълумотли муҳандис-мутахассисга топширилди.

Ўтган ўқув дарслари излаш, ўрганиш, тажрибалар ўтказиш даври бўлди. 5-синфларда меҳнат дарсликларида ўқувчиларга чизмачилик асбобларидан фойдаланиб, чизиклар чизишни ўргатишдан бошладик. Чизмачилик дарсларидан оддий деталларни танлаб, уларнинг умумий кўринишини чизиб, шу “детал”ларни ёғочдан яса-

бир мунча енгиллашгани сезила бошланди.

Фикримизча, чизмачилик фанини мақола муаллифлари таклиф қилган иккинчи йўналиш бўйича меҳнат фани билан интеграциялаб, ягона “Технология” фани жорий қилинса мақсадга мувофиқ бўларди. 8-9-синфларда ўтиладиган чизмачилик курсининг ҳозирги дастурини 5-8-синфларда тўрт йил давомида узлуксиз ўқитиш зарур, деб ҳисоблаймиз. Бўлажак ишчи, техник ва муҳандисларнинг фазовий тасавури ва график тафаккури узлуксиз ривожлантириб борилсагина техникада буюк ўзгаришлар яратиш мумкин.

Бу икки фанни интеграциялаш ўқувчиларнинг касб танлашларини ҳам осонлаштирган бўларди. Уларнинг қайси касбга лаёқати борлиги билинади ва буни боланинг ўзи ҳам яққол сезади. Техникага лаёқати бор иқтидорли болаларга мактаб партасидаёқ янгиликлар яратишларига имконият туғилади. Чунки техникавий фикрни фақат чизма воситасидагина ифода қилиш мумкин.

Ҳозирги бозор иқтисодиёти шароитида сифатли ва рақобатбардош маҳсулотлар ишлаб чиқариш зарурияти биринчи ўринга чиқди. Энг яхши маҳсулотни энг замонавий мураккаб техникалар воситасидагина ишлаб чиқариш мумкин. Бу техникаларни тушуновчи, уларни ишлата билувчи, таъмирлай олувчи, шундай техникаларни чет элдан сотиб олиш билангина чекланиб қолмай, ўзимизда ҳам ишлаб чиқара олувчи миллий кадрларимизни тайёрлаш мактабдан бошланади-ку?! Чизмачилик фанини эса техниканинг тили дейишади. Тилни қанча эрта ўрганса, у шунча равланшади.

Техникаси ўта ривожланган Германияда чизмачилик алоҳида фан сифатида мактабларда ўқитилмайди. У техникага алоқадор бошқа фанлар билан интеграциялашиб кетган. Демак, бу йўлда биз ёлғиз эмасмиз. Мақолада ўртага ташланган ғояларни қўллаб-қувватлаймиз ва бу ишларни тезроқ амалга ошириш тарафдоримиз.

Зиёвуддин ЛАТИПОВ,
Бектемир туманидаги
293-мактабнинг меҳнат
ва чизмачилик фанлари
ўқитувчиси

МЕҲНАТ ВА ЧИЗМАЧИЛИК

УЛАР УЙҒУНЛАШГАНДА...

нилиши меҳнат билан чизмачиликнинг ўзаро узилишига олиб келган. 5-синф ўқув режасининг юқорида айтилган бўлимида ўқувчи қуйидаги техник маълумотларни билиши зарурлиги кўрсатилган: “Чизмачиликдан— турли шаклдаги деталларнинг техник расми, эскизи ва чизмаси ҳақида тушунча. Ўлчамлар қўйиш. Детал чизмасини ўқиш қоидалари”. Ўқув режасида қуйидаги амалий мустақил ишларни бажариш талаб қилинади: “Тайёрланадиган 1-2 элементи бўлган призма шаклидаги деталнинг техник расмига қараб, эскизини тузиш. Заготовкани танлаш. Режалаш ва тайёрлаш”

“Техник расм” тушунчаси VIII синф чизмачилик ўқув режасининг 27-дарсида берилади. “Эскиз” — 31-дарсида ўтилади. “Чизма ҳақида тушунча” — 15-19-дарсларда, “Ўлчамлар қўйиш қоидалари” — 9-10- дарсларда ўрганилади. “Детал чизмасини ўқиш қоидаларини” ўқувчилар VIII-IX синф чизмачилик курси давомида ўрганиб борадилар.

ўқувчилар билиши зарур бўлган техник маълумотлардан чизмачилик бўйича “Ўқувчилик буюмлари чизмаларини тузиш”ни билиш талаб қилинади.

Ҳар учала йўналиш бўйича чизмачилик фани асосларини 5-синф ўқувчилари билишлари зарурлиги кўриниб турибди. 7-8 ва 9-синф меҳнат дарси дастурида ҳам шундай ҳолат намойён. Демак, меҳнат ўқитувчиси ўз дарсларида чизмачилик ўқитувчиси бўлиши ҳам маълум маънода талаб қилинади.

Ҳозирги кунда янги меҳнат фани билан чизмачилик ўртасида боғлиқлик йўқ ҳисоби. Мақола муаллифлари буюмuvoфиқликни ўқув режасини қайта кўриш билан тартибга солишни таклиф қилдилар. Уларнинг фикрича, буюмuvoфиқликни тугатишнинг иккита муқобил йўли бўлиб, булардан биринчиси чизмачиликни 5-6-синфдан бошлаб меҳнат билан параллел равишда ўқитиш бўлса, иккинчиси, чизмачиликни меҳнат ўқув предмети билан интеграциялаб, қўшма фан тузишдир.

ни, тайёрланган деталга қараб, унинг проекцион чизмасини чизишни ўқувчиларга ўргатдик.

5-синф ўқувчиларининг дарсларга қизиқиши, уларнинг материални тез ўзлаштириши 8-синф ўқувчиларига нисбатан юқори эканлиги гувоҳимиз. Ўз қўли билан бирор буюмни ясашга киришган 5-синф ўқувчисидаги интилишнинг кучлилиги, улардаги энергиянинг битмас-туганмаслиги кишини ҳайратга солади. Улар меҳнат дарси бўлишини сўраб,орзиқиб кутишади. Коридорда, мактаб ҳовлисида ўқитувчини учратганларида меҳнат дарси уларда қайси кун, нечани соатда бўлишини тинмай эслатиб туришади.

5-синф ўқувчилари меҳнат дарсида ясаган деталларни 8-9-синф ўқувчиларига чизмачилик дарсида ҳар бирига тарқатиб, унинг чизмасини ва яққол тасвирини чизишни топширдик. Деталнинг проекцион чизмасига қараб унинг фазовий шаклини, фазовий тасаввур қила олишлари, яъни чизмани ўқиш жараёни 8-9-синф ўқувчиларида

Бирор касбнинг моҳир устаси бўлиш учун, аввало, шу касбга чин дилдан меҳр қўйиш керак. Дурадгорлик, хунармандчилик, темирчилик каби касблар кишидан катта меҳнат ва масъулият талаб этади. Бу касблар эринчоқликни, ишёқмасларни ёқтиришмайди.

Самарқанд вилояти Тайлоқ туманидаги 11-мактабнинг меҳнат фани ўқитувчиси Рафиқ Воҳидов ўз касбидан ва етиштирилган шогирдларидан ҳаммаша мамнун. Чунки устоз уларни ҳам ўзи сингари ўз касбига фидойи инсонлар қилиб тарбияламоқда.

Суратларда. 5-синф ўқувчиларининг меҳнат дарсидан лавҳа.

Бурхон РИЗОҚУЛОВ
олган суратлар

Maxsus maktabgacha ta'lim muassasalarida

Оилада янги меҳмон дунёга келишини ота-она, қавму қариндош ширин орзулар оғушида орзиқиб кутади. У туғилган кун эса катта байрамга айланиб, яқинлар бир-бирдан суюнчи олишга шошилади-лар. Кичкинтойни тезроқ кўришга ошиқади. Болакай 2-3 ёшга етганда эса турли сабаблар натижа-сида унинг имконияти чекланган-лиги, яъни, ақлий заифлиги маълум бўлиб қолади, ота-онанинг бундай пайтда қандай ҳолатга тушишини тасаввур қилиш қийин эмас.

Афсуски, ҳозирги кунда республикада 110641 нафар турли нуқсонлар билан туғилган ногирон болалар мавжуд. Шулардан 23286 нафари турли даражадаги ақлий ва 79641 нафари жисмоний жиҳатдан заиф ривожланган болалар бўлиб, уларнинг сафи ҳар йили 5% фонда ошиб бораётганлиги ачинарли ҳолдир. Боланинг ақлан заифлиги бош мия органи бузилиши натижасида билиш фаолиятларининг турғун пайишидан келиб чиқади ва оқибатда боланинг ривожланиши тенгдошларига, ёшга нисбатан орқада қолиб, теварак-атроф ҳақидаги билимларни ўзлаштира олмайд. Ҳаракатланиши кескин пасайиб, нутқи камчиликлар билан, кеч ривожланади, тенгдошлари ва катталар билан етарли даражада муомалага кириша олмайд.

Бундай болаларга ўз вақтида тўғри, махсус таълим-тарбия, оддий меҳнат малакаларини бериш, ақлий-нутқий камчиликларини ўйинларга асосланган махсус таълим-тарбия орқали бартараф этиш билан ҳаётга мослаштириш мумкин.

Ана шундай қалби, руҳи кемтик болажонларни тарбияладиган масканлардан бири А. Икромов туманидаги 431-махсус мактабгача таълим муассасасидир. Мазкур махсус таълим маскани 1969 йилда ташкил тошган бўлиб, 140 ўринга мўлжалланган ва кеча-кундуз бепул таълим-тарбия хизмати кўрсатади. Бу ерда ақлий заифликнинг енгил даражаси ҳисобланган дебил кўринишидаги олигофрем болалар тарбияланади. Педагогик жамоага ўз ишининг моҳир устаси, олий тоифали дефектолог Р. Магдеева

бошчилиқ қилмоқда. Бу ердаги таълим-тарбия жараёни бошқа мактабгача таълим муассасаларидан фарқли ўлароқ жуда эҳтиёткорлик билан муомалага кирилиши талаб этади ва машғулотлар жараёнида тарбиячи эмас, балки ўқитувчи-дефектолог етакчи ўрин тутди. Бояча ҳовлисига кириб боришимиз билан унда болажонларнинг зеркиб қолмасликлари учун барча имкони-ятлар яратилганлигининг гувоҳи

мида болажонларни соғломлаштириш ишлари олиб боради.

Бу ерда машғулотларни олиб бориш ҳам бошқа мактабгача таълим муассасаларидагидан кескин фарқ қилади. Эрталаб машғулот бошлангач, 14 боладан иборат гуруҳ иккита кичик гуруҳга ажратилади. Яхши ўзлаштирадиган гуруҳ таълим ўқитувчи-дефектолог алоҳида хонада нутқ ўстириш, теварак-атроф билан таништириш, лагоритмика,

лар ўтказиладиган хоналарию ётоқхоналарини кўздан кечирдим. Тарбияланувчиларнинг машғулотлар жараёнида бажарган амалий ишлари бўлган "Қорбобо ва Қорқиз" расмлари, ясаган шакллари кўриб, уларни меъёрдаги ҳаёт тарзига секин-аста мослашмоқда, деган хулосага келдим. Улар бу муассасани тугатиб, махсус интернатларда, таянч мактабларда таълим оладилар. Шу даргоҳда тарбияланаётган кичкинтойлар эса бу ерга руҳий-асаб шифокори ва туман ташхис марказининг йўлланмаси билан келади ҳамда бу ердаги ўқитувчи-дефектологлар уларни ўйинларга боғланган, аммо ўйлашга, фикрлашга ундайдиган имтиҳонлар билан яна бир бор синовдан ўтказадилар. Шу ерда тарбияланишга лойиқлигига ишонч ҳосил қилингандан сўнггина, болани қабул қилинади. Юқорида таъкидлаганимиздек, ушбу масканда ўқитувчи-дефектологларнинг вазифаси ва масъулияти тарбиячидан кўра кўпроқ аҳамиятга эга бўлиб, асосий машғулотларни улар ўтказадилар. Ўз вазифаларини астойдил адо қилаётган Л. Комарова, Г. Азимова, Т. Попкова, М. Холмухаммедова, И. Масловалар қалб қўрини бериб, имкони-ятлари чекланган бу болажонларнинг кемтик қалбларини тўлдиришга ҳаракат қилмоқдалар. Шунингдек, дидактик ўйинлар хонасида услубчи Р. Гречкина, мусиқа раҳбари Т. Лариналар айниқса руҳий ривожланиши султанган болаларнинг оғзаки нутқини ўстиришда М. Монтеessori услублари бўйича ўйинлар, шеърлар, қўшиқларни болажонларга ўргатмоқдалар. Тарбиячилардан Е. Елесеева, В. Фокина, Н. Исаева, Ж. Кожакар, Н. Аҳмаджоноваларнинг ҳам хизматлари беқиёсдир. Мазкур муассасадан қайтар эканман, халқимизнинг болажонлиги ва меҳрибонлигининг яна бир кўринишига гувоҳ бўлдим.

Назokat ХОЛМЕТОВА,
"Ma'rifat" мухбири

Тўрт мучалинг соғ бўлсин, болажон!

бўлди. Ранг-баранг жиҳозлар, спорт машғулотларига мўлжалланган асбоб-ускуналар, уларнинг устидан ҳовли бўйлаб илинган турли рангдаги байроқчаларга кўзингиз тушгач, мўъжизавий шаҳарчага тушиб қолгандек ҳис қиласиз ўзингизни. Муассаса услубчиси Р. Гречкина бизни болаларнинг нуқсонларини бартараф этишда тиббий ёрдам бериладиган жисмоний даволаш хонасига бошлади, Даволашнинг бу усули орқали кичкинтойлар майда кўл мускулларини ривожлантирувчи ўйинчоқларни ўйнагач, кўл билан пайпаслаш натижасида шакл, микдор, саноқлар ҳақида тасаввурга ҳам эга бўладилар. Катта ҳамшира Л. Гизатулина фитобарда уларга шифобахш ўсимлик дамламалари тайёрлаб берса, махсус физиотерапия хонасида яна бир ҳамшира С. Титаренко электройуку, тубус, кварц, УВЧ асбоблари ёрда-

ўйинлар каби машғулотларни ўтказди. Худди шу пайтда тарбиячи опа унчалик яхши ўзлаштира олмайдиган гуруҳ билан тасвирий фаолиятни шакллантириш, кўл меҳнати, дидактик ва воқеабанд ролли ўйин, жисмоний тарбия машғулотларини олиб боради. Кейин гуруҳлар алмашиб, ўқитувчи-дефектолог якка тартибда (индивидуал) машғулот олиб боради, бунда ҳар бир болага алоҳида режа тузилиб, унинг дунё-қараши, атрофдагилар билан муносабати шакллантирилади.

Ҳар куни, кечки сайрдан сўнг болажонлар турли тарқатма материаллар воситасида, дидактик ўйинлар орқали эрталабки машғулотларини мустаҳкамлайдилар. Соат 19⁰⁰да уларни кечки наватчи энага қабул қилиб олади.

"Ромашка", "Кулупнай", "Бўғирсоқ", "Олмаҳон" гуруҳларидаги болаларнинг яшаш тарзи, машғулот-

учун ҳам саволлар эълон қилинса, айна муддао бўлар эди.

Шундай оилалар борки, ота-оналари ҳаётини масалаларни, кинофильм, телекўрсатув, ҳикоя, воқеий ҳодисаларни мунозара қилишиб, мазмунли яшаш ҳақида фикр юритадилар. Бунда иштирок этган боланинг фикрлаш қобилияти юқори, мулоҳазалари ўринли, ҳатто, келажак ҳаёт тўғрисида ҳам мушоҳада қилувчи бўлади.

Боланинг асосий вақти оилада ўтишини ҳис қилсак, демак ота-она зиммасига бола тарбияси билан шугулланиш масъулияти кўпроқ юклатилганлиги кўринади. Баъзи ота-оналар борки, ўзларининг фарзандларидан ташқари кўни-қўшни, қариндош-уруғ, маҳалла болаларининг ҳам юриш-ту-бохабар ш а д и лари бўлса

Tavsiya

"Баракатла, раҳмат сенга, болам!" деб рағбатлантиришади, ёмон ҳаракат қилса, "Бу ишини оқибати ёмон бўлади!" деб қуйишади.

Маҳаллаларда ҳам ҳуқуқий билимларни беришнинг кенг имкониятлари бор. Масалан, тўй, йигин, маърака, ҳашар, байрам тадбирларида қонун устуворлиги ҳақида, Ўзбекистонда яшаган одам унинг қонунларини ҳурмат қилиши, қонунга бўйсунмай, унга хилоф иш қилганлар суд-прокуратура органлари томонидан тартибга чақирилиши ўқитирилади. Иложи бўлса, маҳалла ҳаётидан бир-иккита мисоллар келтириб, таҳлил қилинади. Агар қамок, гиёҳвандлик, қимор, майда безорилик, ўғрилиқ азобларини тотган ва бошқа зарарли ёт гоилар таъсирига берилган, ширин ҳаёт мазмунини тўла англаб етмаган, ўзининг роҳатини ўйлаб оиласига, маҳаллага иснод келтирган ва эндиликда тўғри йўлни топиб олганлар билан жонли мулоқот ўтказилса, унинг тарбиявий таъсири кучли бўлади.

Маҳалла оқсоқоллари, яшаш жойидаги мута-саддилар, ёшлар билан ишлаш индустриалари тарбиявий профилактик ишларни сусайтирмас-лиги керак. Улар жойларда милиция, прокуратура ходимлари билан учрашувлар ташкил қили-ши, фуқароларнинг кучли жамият қуриш йўлида-ги вазифаларини тарғиб қилишлари талаб қили-нади.

Шаҳар ва туман марказларида Ўзбекистон Республикаси қонунлари билимдорларнинг му-собақасини ташкил этиш "Қамолот" ёшлар иж-

тимоий ҳаракати учун қийин эмас. Бундай ма-салада мурожаат қилинса, уларга ёрдам қўли-ни қўзғувчи халқ таълими ходимлари, вояга ет-маганлар билан ишлаш комиссия аъзолари, маданият уйлари, болалар ижодий уйлари, кичик қорхона, фермер хўжаликлари мавжуд.

Бундай хайрли ишларга ёрдам берувчи ҳомий-лар ҳам топилади.

"Чекмасдан ёшлик гаштини сур", "XXI асрга гиёҳванд моддаларсиз ва СПИДсиз қадам қўй-лик", "Мен ўз йўлимни танладим", "Ҳамманинг хоҳиш-истаги тинч-тотув, мусавфо ва ёруғ дунёда яшаш", "Инсонлар умидини йўқотмаслиги учун ҳамма бир-бирига ёрдам қилиши ва бир-бирини қўллаб-қувватлаш лозим" ҳамда шунга ўхшаш мавзуларда тарбиявий кечалар ўтказиш кўзланган натижани беради.

Биз яқинда вилоят ўқувчилар техник-ижоди-ёти марказида "Ўзбекистон ёшлари XXI асрга гиёҳванд моддаларсиз" мавзусида илмий-амалий конференция ўтказдик. Унда иштирок этган-лар наркотик моддаларнинг инсон организмига салбий таъсири ва гиёҳвандликнинг олдини олиш чоралари ҳақида ўқувчиларга гапириб бердилар. Анжуман охирида техник ижодиёт марказининг тўғрақа аъзолари "Ўзбекистон ёшлари XXI асрга гиёҳванд моддаларсиз" мав-зусида бадиий чиқишлар ва концерт намойиш қилишди. Таъкидлаш жоизки, мана шундай тад-бирлар ёшлар қалби ва онгига катта таъсир кўрсатади. Улар нима фойда, нима зарар экан-лигини мустақил равишда фаҳмлаб оладилар.

Тажрибалар шунини кўрсатмоқдаки, вояга етма-ган ёшлар билан тарбиявий ишларни олиб бо-риш учун мўлжалланган қўлланма, тавсиянома, дастур ва методик манбалар жуда оз. Ёшлар билан машғулотлар олиб боришда фойдалана-диган кўргазмалар қуроллар, рангли плакатлар, аудио-видео ёзувлар, кинофильм, бадиий асар-лар, мультимедия, диафильм маҳсулотлари ке-рак.

Оммавий ахборот воситалари мазкур мавзу-ларни ёритиш учун кўпроқ вақт ажратишса, эшит-тириш, кўрсатув ва хабарлар ҳажми кенгайти-рилса, ёшлар билан ишлашнинг шакллари, усул-лари кўпроқ тавсия қилинса, янада яхши бўлар эди.

Собиржон ҚОРАБОЕВ,
Мухаммадкарим МЎМИНОВ,
Андижон ВПҚТМОИ ўқитувчилари

ТАЪТИЛДАН ҚАЙТГАН ТАЛАБА

Талабалик бахтига му-яссар бўлганимдан хур-сандман. Аммо талаба-нинг соғинч деган туйғуга асир бўлиб яшашини ўйлаб туриб, гоят қатъият-ли ва иродали бўлиш ке-рак дейман ўзимга ўзим.

Ҳеч қайси талаба йўқдир-ки, туғилиб ўсган макони, она қишлоғини қўмсамайдиган, тезроқ унинг бағрига қуш синга-ри учиб боргиси келмай-диган. Таътил кунларини узоқ вилоятлардан келган талабалар интиқиб кутиш-лари табиий. Орзиқиб ку-тилган кун келгач талаба қанчалик хурсанд бўлса, таътилдан қайтадиган кун-да у шунчалар маҳзун бўлади, назаримда. Таъ-тил кунлари сувдан-да тез оқиб ўтгандек, жуда тез одимлаб кетгандек туюла-ди. Ойназор ёпган иссиқ-тандир нонлар, рўзгор учун керакли нарсалар имкон қадар муҳайё қили-ниб, сумкаларга жойла-нади. Оғир юкини елкаси-га ташлаган талабани уйдан чиққан ондан со-ғинч ҳисси ўртай бошла-ди.

Қишлоқнинг кўз тўймас гўзал манзараларини бо-сиб ўтиб, шаҳарга кирар экан, яна ўша ҳаёт, ўша ғам ташвишлардан сеска-ниб кетади, одам.

Талабаларсиз ҳувиллаб қолган ётоқхона бирин-кетин улар билан гавжум бўла бошлайди. Яна бир довонга қадам қўйилади. Кейинги таътилга, она қишлоқ васлига етиш дар-кор бўлади. Бир ҳафта ёхуд ўн кунлар чамаси та-лаба таътил хотиротлари-дан кўнгил узолмай қий-налади. Аммо, дарслар, топшириқларнинг, мурак-каблиги аста-секин ўша хотиралар туйғуларини, масъулият ҳисси билан ал-маштиради. Ўз-ўзидан та-лаба энди, қайноқ ўқиш муҳитига мослашишга мажбур бўлади. Барчаси-га чидам ва бардош бер-са натижаси яхши бўли-шини тасаввур этиб, ўзини бахтли сезади, гўё. Қиш-лоқда кўча чангитиб юр-ган тенгдошининг ҳам, бунинг ҳам умри ўтаяпти. Аммо, қишлоқдагилар бунга бошқача муносаба-тда. Ҳаттоки катта-катта одамлар ҳам бунини ўзла-ри билан баробардай кўриб, айрим масалалар-да ўртоқлашишади.

Мана, шуларнинг ўзи ҳам талабага олам-олам қувонч, чидам ва бардош беради.

Таътилдан кейинги ҳаётини у шундай ширин ҳаёллар билан, эзгу мақ-садларга интилиш ҳисси билан бошлайверади.

Азиз НОРҚУЛОВ
ЎЗМУ талабаси

ҲУҚУҚБУЗАРЛИК

УНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ ЙЎЛЛАРИ КЎП

Юртимизнинг шаҳар ва қишлоқларида илм олаётган ёшлар келажакда яхши инсонлар бўлиб етишишини, ота-боболарининг муносиб ўринбо-сарлари бўлиб ўсишини мақсад қилиб, ҳаракат қилишаёпти. Лекин уларнинг орасида ҳуқуқбу-зарлик ва жиноятлар содир этиш, гиёҳвандлик ва ичкиликбозликка берилиш, диний ақидапа-растлик ёки турли гуруҳлар таъсирига тушиб қолиш ҳолатлари ҳам учраб турибди. Вояга ет-маганлар ўртасида ҳуқуқий-тарбиявий ишларнинг кучайтирилиши бу каби салбий ҳодисаларнинг олдини олади.

Ўқувчиларнинг дарсда олган ҳуқуқий билим-ларини мустаҳкамлаш мақсадида ҳар бир мак-табда "Ҳуқуқ алифбоси" бурчакларини ташкил қилиб, у жойда ҳуқуқий атамаларнинг маънола-рини ёзиш мақбулдир. Шунингдек, қомусий мод-далар, жиноят ва жазо турлари ҳақида деворий кўргазмалар чиқариш мумкин.

Мактабларда ташкил қилинган "Ҳуқуқшунос" фан тўғрагида эса Ўзбекистон Конституцияси-ни ўрганишга доир ўқувчилар томонидан катта ҳажмда тестлар банки яратиш юқори синф ўқув-чилари билан "Рефератлар ҳимояси" ўтказиш мумкин. Ёнг яхши рефератлар мактаб жамоа-си фойдаланиши учун ахборотлар марказига ёки кутубхонага топширилади. Рефератларда Ўзбекистон Республикаси қонунларининг ҳаётини, ҳуқуқий демократик жамият қуришда Ўзе-бекистон Республикаси Конституциясининг аҳами-яти, инсон ҳуқуқлари, бурчлари, эркинликлари кўрсатиб берилиши керак.

Мактабларда "Сиз қонунни биласизми?" му-собақасини ўтказиш доимий анъанага айлани-ши керак. Чунки ўқувчилар бу мусобақада жон-диллари билан қатнашиб, жамоа муваффақияти учун курашадилар. Унда Ўзбекистон Республи-каси Конституцияси моддаларининг мазмунини билиш, ҳуқуқ ва бурчларини ўрганиш, суд про-цессуал иш жараёнини саҳналаштириш ва ҳуқуқий билимларни тартиб этишга оид альбом, деворий газета, буклет ва бошқа кўргазмалар тайёрлаш ўқувчиларда катта қизиқиш уйғотади. Шу мусобақа билан чекланиб қолмай, мактаб-нинг кўринали жойига Ўзбекистон Конституци-ясига доир вилторина саволлари ёзиб қўйили-ши ва унда фаол иштирок этганлар мактаб ўқув-чиларини ҳафталик умумий йиғилишларида эълон қилиб борилиши керак. Иложи бўлса ўқувчилар ёши ва хусусиятини ҳисобга олиб, қуйи синфлар

Устоз ҳақида ёзиш фикри анча аввал туғилган бўлса-да, узоқ вақт бунга журъат этолмай юрдим. Кўнглимда, балки бирон хислатини тўлиқ очиб беролмаслигим мумкин, деган ҳадик мени безовта қиларди. Ниҳоят бунга ҳам устознинг ўзи, билмаган ҳолда ёрдам берди. Бир суҳбат чоғида у менга ёзаётган асарим хусусида маслаҳат бера туриб, шундай деди:

— Қаҳрамоннинг ҳамма хислатларини бир асарга сиғдираман деб уриниб ўтирма. Очилмаган қирралари бўлса яна бир асар учун мавзу бўлиб қолаверсин. Сиз буёғини ёзаверинг. Энг асосийси, вақт ганиматлигини унутманг.

Шу туртки билан кўлимга қалам олдим.

Ўрол ака бундан 36 йил бурун мактабда кимё, биология фанларидан дарс берарди, синф раҳбаримиз эди. Кўлида оқ бўрни ушлаб, доскадаги ўзи ёзган кимёвий формулалар тўғрисида берилиб гапираётганлари шундоқ кўз олдимда. Ўқувчилар уни яхши кўришарди. Дарсни жиддий, эринмай тушунтирар, шунга яраша талабчан эди. Дарсдан ташқари пайтда эса биз билан тенгқурларидай муомала қилар, кўшилиб тўп тепарди, волейбол ўйнардди. Бирон муаммо туғилиб қолса, бирга бош қотиришга эринмасди. Ўқувчиларга нисбатан бирон ноҳақлик бўлса-ку, албатта, бизни ҳимоя қиларди.

Ўрол ака табиат шайдоси эди. Бизни ҳам шунга ўргатарди. Дам олиш кунлари, таътил вақтларида бизни Боботоғ қир-адирларига, дарё бўйлари, ўрмонга сайрга олиб чиқар, ҳар бир ўтўлан тўғрисида, дарахтлар, умуман, табиатни асраш, бойитиш тўғрисида батафсил гапирарди. Унинг биз — ўқувчиларидан бошқа муҳим ташвиши йўқ эди гўё. Ҳеч қачон унинг тирикчиликдан нолиганини эшитмаганмиз. Боботоққа овга чиқадилару, бироқ ов қилмасди:

— Мен какликнинг гўшти эмас, сайрашига шайдоман. Жонлини жонсиз қилишнинг нима кераги бор. У ҳам сен билан мендай, — дер эди устоз.

У доривор гиёҳлар излар, уларни алоҳида йиғар, баъзиларини эса илдизи билан қазиб оларди. Менга буларнинг шифобахшлигини, қандай касалга қарши ишлатилишини ва бу гиёҳларни қай пайтда йиғиб олиш кераклигини батафсил тушунтирарди. Балки менинг бугун ши-

фокор бўлиб етишишимга ўша суҳбатларнинг таъсири бўлгандир.

Унинг менга хайрихоҳлигининг яна бир сабаби адабиётга қизиқишим, шеърлар ёзиб, маслаҳат олиб юрганымда эди. Ўзи туман, вилоят газеталарининг фаол муҳбири эди. Шеърлар ёзарди... Ўша пайтда мен 8-синфда ўқир эдим. — Сенда қандайдир интилиш, талант бор. Лекин ҳали кўп ўқишинг керак, — деб шеърли китобларни тавсия этиб турарди.

Ўрол ака ижодкор эди. Менгизё Сафаров, Теша Сайдалиев, Болта Ёриев, Шафоат Раҳматуллаев каби вилоятимизнинг таниқли ижодкорлари билан дўст тутинган эди. Ўша, 70-йилларда Ўрол аканинг анча шов-шувга сабаб бўлган фелъетонлари, Менгизё Сафаровнинг Боботоғни асраш тўғрисидаги мақоласига жавобан ёзган ("Ноёб бойликни

билан нафақага чиқди. Шогирдлар уни устоз деб эъзозлашади, зеро, содиқ шогирдлару қобил фарзандлар тарбиялаб етиштирган зиёли инсон учун бу — энг самимий эҳтиромдир.

Ўрол ака нафақага чиқса ҳам тиниб-тинчимайди. Устоз Боботоғнинг ён бағирларидаги сувсиз тақир ерда бир гўзал боғ яратди.

Табиатан у камгап, олтмиш ёшдан ошаётган бўлса ҳам, кексалик аломатлари сезилмайди. Қотмадан келган, гавдаси тик, кўзлари ўткир боқади. Қадоқли кўллари бақувват. Суҳбатлашаётганда юз-кўзларидан бир шиддат уфуриб туради. Сўзлари юкли, бир сўзли, тантилик, бағрикенглик, жиндай ўжарлик ўзига ярашиб туради.

Устоз билан ўстирган боғни айланамиз.

Бир пайтлар бу адирда қишлоқнинг подаси сувдан

БОБОТОҒ БАҒРИДАГИ БОҒ

асрайлик") Боботоғ писталари ҳақидаги мақоласини жуда яхши эслайман. Боботоғ писталарини асраш ва кўпайтириш унинг ҳаётининг, ижодининг етакчи мавзуси бўлиб қолди. У бир шеърда шундай ёзади:

**Боботоғим, Боботоғим,
Сенсан менинг суйган
боғим.**

**Мангу эзгу уйим маним,
Назму насрим, куйим
маним...**

Ўрол аканинг шеърлари бахшиёна оҳангда, она-Ватан, табиат ва уни асраш, комил инсон бўлишга ундаш каби соф эзгу фикрларга бой.

Ўрол Қулбоев ёшлигидан илмга иштиёқи баланд эди. Ўрта мактабни битириб, Ойбек номидаги Қарши давлат педагогика институтининг химия ва биология факультетида ўқиди, уни имтиёзли диплом билан битирди. Ўқитувчилик фаолиятини эса Сурхондарё вилояти Узун туманидаги Боботоғнинг "Томчи" қишлоғида — ўзи ўқиган мактабда бошлади ва шу мактабдан 27 йиллик иш стажи

қайтгач, дам олар эди. Қишлоқ болалари футбол тепишар, чиллик ўйнаб, зувиллаб чопадиган катта майдон эди бу адир. Кўриб кўз ишонмайди: баланд тоғ арчалари ўраб, ўсиб турган катта боғда шафтоли, ўрик, олча, гилос, олма каби мевали дарахтлар гуллаб, мевага кириб турибди. Бир томонда писта, тоғ бодомлари...

— Келаси йил писталар ҳам ҳосилга қиради. Экилганига саккиз йил бўлди, — дейди у писта дарахтининг қалин кўк барглари мейх билан силаб.

— Ўзингиз кўчат қилдингизми?

— Бу узоқ йиллик меҳнатим шарофати. Боботоғдан яхши пишган катта-катта писта уруғларини, тоғ арча меваларини териб келиб ҳовлимдаги томоркамга экиб, кўчат ундирдим. Сўнг бу ерларга кўчириб ўтказдик.

— Томир олиши ҳам анча қийин бўлгандир-а?

— Ҳа-а, албатта. Ҳеч ким ишонмаган эди. Уйдаги бор молни, қўйларни сотиб, пули-

га сув насос ва бир эскироқ трактор сотиб олдик. Ерни яхшилаб ҳайдадик. Гўнг чиқардик. Кўчатларни ўтказдик. Бу ерга сувни 400 метр пастдан сув насосларда тортиб чиқарамиз. Адирнинг тупроғи оқ тупроқ, эҳтиёт бўлиб суғормасангиз дарров ғор қилиб, ювиб кетади. Уйқусиз тунлар кўп бўлган. Дарахтлар орасига эса, мана, кўриб турганингиздек буғдой, зиғир эканмиз. Бир томонда пиёз, картошка, карам, кашнич, шивитгача бор. Бозордан ҳеч нарса сотиб олмаймиз.

Биз боғ айланишда давом этдик. Писта дарахтларининг тагида ўсиб турган равоч, кавракка кўзим тушиб ҳайратландим. Наҳотки?! Бу ўсимликлар Боботоғнинг чўққиларида ўсади-ку. Ўрол ака кулади.

Орамиздаги одамлар

нинг қарори билан ўша сувсиз адирдан 10 гектарини олиб, деҳқон-фермер хўжалиги туздик. Ўша буғдойлар орасида 1000 туп писта, 500 туп бодом, ёнғоқ ва бошқа мевали дарахтлар кўкариб ётибди. Ҳозирча кўчатларни трактор билан сув идишларда сув ташиб суғораяпмиз. Насиб қилса, бу йил яна насос оламан. Буғдойлар эса лалми, худо ёмғирдан берса, ҳосили мўл бўлади. Иккинчи экинга эса мош экамиз. Ўтган йили қовун-тарвуздан анча яхши ҳосил олдик. Насиб қилса, бу йил ҳам экаман. Қовун сайлига келаверасиз-да...

— Албатта, албатта. Домла, бир ўзингизга оғир эмасми бу ишлар?

Ўрол ака кулиб қўйди.

— Ахир, ўнта фарзандим бор-ку. Қолаверса, ишчиларим бор. Анови буғдой ва зиғир ҳосилидан меҳнатига ҳақ тўлайман. Худога шукр, энди одамлар меҳнат қилса хор бўлмаслигини тушуниб етишяпти. Турмушимиз яхши. Тўйлар қияпмиз. Бир эмас, иккита енгил машинамиз бор. Мол, қўй-эчки бор.

Ўрол ака бир пиёла чой устида яна ўз режалари ҳақида тўлқинланиб гапирди:

— Бир китоб ёзаётибман, — деб қўшиб қўйди. — Комил инсон ҳақида... Ўқиган бўлсангиз, "Авесто"да эзгу ўй, эзгу сўз ва эзгу амал ҳақида айтилади. Демак, инсон комилликка етишмоғи учун авваламбор эзгу ўй-фикрга эга бўлмоғи керак. Ўз навбатда эзгу фикрли кишининг сўзлари ҳам самимий, гўзал бўлади ва амалий ишлари ҳам эзгуликка хизмат қилади. Мен ўз китобимда инсонларни шу амалларга эга бўлишга чақирмоқчиман...

Боботоғнинг Томчи қишлоғидан эниб келар экансиз, энг аввал, кўз олдингизда Жончекка қишлоғига тутшиб кетган адирлар устидаги кўм-кўк арчалар билан ўралиб турган катта боғ намоён бўлади.

Беихтиёр сўрайсиз:

— Бу кимнинг боғи?

— Ўрол муаллимнинг боғи...

Шунда кўнглингиз бу ерга бир кўниб ўтишни истаб қолади. Боботоғда бир боғ-бон бор. Бу Ўрол муаллим — менинг устозим!

**Сафар КОКИЛОВ,
Узун тумани,
Жончекка қишлоғи**

Биз Нуробод туманидаги Мусақоқ қишлоғида истиқомат қиламиз. Ясси тепаликлардан иборат бу чўл зонасида нафақат ичимлик суви, балки экин суғориш ёки бошқа мақсадларда ишлатиладиган сув ҳам муаммо. Қишлоқ аҳли биргина артезиан қудугидан, флягаларда сув ташиб кун кўришади. Шу боисми ёшлигимиздан сувнинг қадри қанчалик эканлигини ҳис қилиб улғайганмиз.

Ўтган йили талаба бўлиш бахтига эришдим. Пойтахтимиздаги, жумладан маҳаллалардаги, талабалар ётоқхоналаридаги сув исрофгарчилиги билан боғлиқ ҳолатларни кўриб очиги жуда-жуда ачинаман. Биргина сантехникларнинг, яшовчиларнинг безътиборлиги оқибатида очиқ қолган ёки носоз жўмракдан туну кун оқаётган, томчилаб турган сув эвазига қанчалик бебаҳо неъмат мақсадсиз сарф бўлаётганлиги ташвишга солади.

СУВ ҚАДРИГА ЕТИШ УЧУН...

Менимча болалар боғчасида, мактабларда тарбиячи ва ўқувчиларга бу борада узлуксиз маълумот бериб бориш, турли тадбирлар орқали масаланинг муҳимлигини амалий йўл билан тушунтириш зарур. Яна бир жиҳат — мазкур ҳолатларнинг бўлмаслигини таъминлашда катталар ибрати жуда катта аҳамиятга эга. Ота-оналар болаларини, катталар кичикларни сувга тўғри

муносабатда бўлишга ёшлигидан кўниктириб боришларида ҳам ҳикмат кўп.

Ёшларимизни ватанпарварлик руҳида тарбиялаш юзасидан қилинаётган барча ишлар юқорида тилга олинган, бир қарашда арзимагандек туюлган шу каби масалаларнинг тўғри ечимини топиш билан тўлдирилиб боришга, нафақат ўз ерини севадиган, билки уни кўз қорачигидек асраб-авайлайдиган авлоднинг вояга етишига замин ҳозирланган бўларди.

**Аслиддин БЕКНАЗАРОВ,
Тошкент давлат молия
институтини молия иқтисод
факультети 1-курс талабаси**

Ta'kid

“АВЕСТО”НИНГ ИЛК ТАЛҚИНИ

Зардуштийлик шаклланиб, унинг муқаддас китоби “Авесто” ёзилган кезлардан бошлабоқ унинг тарихини ёзишга қизиқиш, китобдаги етакчи масалаларни шарҳлашга интилиш ҳам пайдо бўлган. “Динкард” ана шундай илк фундаментал илмий асарлардан бири ҳисобланади.

“Динкард” (“Дин саргузаштлари”) IX асрнинг бошларида Озорбод Имидон, Озорфаринж Фаррухзодонлар томонидан ёзилган муҳим тарихий, адабий, диний ёдгорликдир. Аммо доктор Аҳмад Тафаззулийнинг аниқлашича, китоб пароканда бўлиб кетган. Натижада Озорбод Умид уни одамлар қўлидан йиғиб, тартибга солиб “Минг фаслли Динкард” номи билан мукаммал ҳолатга келтирди. 932 йили Озорбод Меҳроспанд паҳлавий тилида “Динкард”нинг янги нусхасини яратди. У иш жараёнида қайси китоб кимнинг қаламига мансублигини қайд қилиб ўтган. Жумладан “3-4-5-жилдларнинг муаллифи Озорфаринж Фаррухзоддир” деб махсус таъкидланган. Бизгача “Динкард”нинг бир неча нусхаси етиб келган. Улар орасида 1009 йили Мохвандод Нармоҳон томонидан Бағдодда кўчирилган нусхаси ҳамда 1459 йили Мохвандод Таркободий томонидан китобат қилинган нусха бир мунча мукаммал. Бу нусхалар Бомбейда зардуштийларнинг илмий маркази Кома хазинасида сақланмоқда.

Асарнинг биринчи китоби ҳали топилган эмас. Иккинчи жилд мажмуанинг энг катта китоби ҳисобланади. У катта-кичик 620 фаслдан иборат. Ҳар бир фасл “Зардушт динининг таълимотига биноан” деб номланган анъанавий жумла билан бошланади. Китоб бошидан охиригача зардуштийлик динининг қонун-қоидаларидан, Ахурамаздо каломининг шарҳларидан иборат бўлиб, аксарият фасллар 5-6 саҳифадан ташкил топган. Аммо “Табобат ҳақида” “Яқин қариндошларнинг ўзаро никоҳга кириши хусусида” сингари боблари 50-60 саҳифалардан иборат. Ора-сирада оламнинг яратилиши, ўлимдан кейинги ҳаёт сингари бошқа масалаларга доир фикрлар, халқ оғзаки ижоди намуналари ҳам учрайди.

“Динкард”нинг учинчи китобини бидъатчилар-

нинг ўн икки саволига қўйининг жавоби ҳамда бир шогирднинг 16 саволига Мўъбаднинг жавоби ташкил қилади. Барча фаслларнинг асосида ҳамма мавжудотнинг ўлим ва ҳалокатдан сўнг аслига — мутлақ моя Ахурамаздога қайтиши хусусидаги ғоя ётади. Жаннат ва дўзах ҳақидаги мулоҳазалар, диний қоидалар таснифи инсоннинг амалда эркинлиги, буддизм, насронийлик, монийлик ҳамда муътазилийлик ҳақидаги фикрлар ҳам анча батафсил. Китоб охирида панднома моҳиятидаги бир неча боб мавжуд.

Озорфаринж Фаррухзоднинг “Ойиннома” китобидан сайлаб олинган дафтар тўртинчи китоб ҳисобланади. Унда Александр Макдуний горагидан сўнг “Авесто”нинг пароканда қисмларини жамлашда, янги диннинг софлигини асрашда фидоийлик кўрсатган Гуштасп, Балози, Ашконий, Ардашер Бобокон, Шопури Ардашер, Шопур иккинчи, Хусрав Анўширвон каби шоҳлар фаолияти, Амрдод ва Хўрдод сингари фаришталар тавсифи берилган. Бу асарнинг яна муҳим жиҳати шундаки, алоҳида фаслларда ўнлаб қадимги ҳинд олимларининг асарлари зикр этилганки, кейинги асрлардаги ислом олимлари улардан фойдаланган. Китоб тили соф илмий ва диний истилоҳлар билан зийнатланганлиги учун тушуниш анча оғир.

Мажмуанинг бешинчи китоби икки қисмдан иборат: Биринчи қисми Озорфаринж Фаррухзоднинг Якуб Холдон отлиғ шахс томонидан берилган саволларига жавобларидан иборат. Шундан сўнг Зардуштнинг туғилганидан вафоти гача бўлган ҳаёти, саргузашти баён қилинган. Иккинчи қисмида эса Фаррухзоднинг Бахтмори Насихий томонидан диний масалаларга доир 33 саволига берган жавоблари жамланган. Уларда зардуштийлик динининг одат ва удулари кенгрок шарҳланган.

Олтинчи китоб тўлалигича паҳлавий тилидаги пандномадир. Тадқиқотчилар уни “Авесто”нинг бизгача етиб келмаган “Бариш наск” китобининг эркин таржимаси, деган хулосага келишган. У олти қисмдан иборат. Уларнинг аксарияти диний панднома-

лардир. Аммо улар таркибида ростгўйлик, ҳалоллик, илм ўрганиш, касб эгаллаш, олимларга эргашиб, нодондан йироқ юриш, эътиқод, вафо ҳамда садоқат, меҳнатсеварлик ва хокисорлик сингари юксак инсоний фазилатларга доир ҳикматлар ҳам кўп. Хусрав Анўширвон ҳамда Озорбод Меҳропандонлар насиҳатлари алоҳида фаслларда берилган.

Маълумки, “Зенд Авесто”дан тортиб барча тафсирий китоблар, пандномаларда кўпинча “Авесто”нинг у ёки бу қисмларидаги фикрлар кенг шарҳланган, қайта нақл қилинган. “Динкард”нинг еттинчи китоби ёдгорлиқнинг “Спанд наск”, “Чехрдод наск”, “Виштасп наск” сингари китобларининг паҳлавийча таржималари асосида яратилган. Унда Зардуштнинг ҳаёти ва

фаолиятдан тортиб, Искандар Макдунийнинг Эрону Туронни гораг қилиб, “Авесто”ни ёқиб юборгунга қадар бўлган тарихий воқеалар батафсил ҳикоя қилинган. Китоб Хушидар, Хушидармоҳ ҳамда Сушёнис номли Зардушт авлодларидан бўлмиш уламоларнинг ҳаёти ва фаолиятлари шарҳи билан хотима топади.

Мазкур мажмуанинг саккизинчи китоби ҳам афтидан Озорбод Имидон томонидан ёзилганга ўхшайди. Зероки матннинг бошида бу тафсир бир неча фаслга бўлинадиган етти қисмдан иборат. Улар “Авесто”нинг “Огоҳник”, “Додик” ва “Ҳодак монсарик” номли дафтарлари асосида ёзилди, деган фикр мавжуд. Китобнинг ҳуқуқшунослик — жазо ва авф ҳамда экин экиладиган — суғориладиган ерлардан фойдаланиш низоми баёнига бағишланган фасллари муҳим аҳамиятга моликдир.

Маълумки, “Авесто” яратилган даврдан бошлаб унинг мукаммал тафсиллари ёки алоҳида китобларини шарҳлаш кенг тус олган. “Динкард”нинг тўққизинчи китоби ёдгорлиқнинг “Судгар наск”, “Верситмансар наск” ҳамда “Бигнаск” сингари дафтарларининг мукаммал илмий тафсилларида. Уларда, бир томондан, Зардушт, фарзандлари ҳамда энг яқин шогирдларининг фаолиятлари анча батафсил баён этилса, иккинчи томондан, кўп мифологик тим-

соллар ҳақидаги тафсилотлар бир неча саҳифаларни ташкил этади. Жумладан, Жамшед, Заҳок, Фаридун, Ковус. Кай-хусравлар ҳақидаги фарғардларнинг ҳар бири ихчам бир қиссани эслатадими, бундай хусусият паҳлавий тилидаги бошқа ёдномаларда учрамайди. Масалан, Ковуснинг осмонга учishi воқеаси Фирдавсий “Шоҳнома”сидаги Ковус достонига анча яқин. Бундан ташқари бу китоб зардуштийлик динининг илк пайдо бўлиши пайтидаги тарихий жараённи ўрганишда ҳам муҳим манба ҳисобланади. Айниқса, Ахурамаздо томонидан дастлаб пайғамбарлик ҳақида Жамшедга ваҳий юборилиши ва унинг бу муҳим, умуминсоний вазифани уддалай олмаслик ҳақидаги таваллоси тафсилотлари хийла мукамал баён қилинган.

“Динкард” зардуштийлик динининг пайдо бўлиши, илк даври ҳамда шаклланиш жараёнларини, “Авесто”нинг ёзилиш тарихини ўрганишда паҳлавий тилида яратилган энг қимматли ёдгорлик ҳисобланади. Шу билан бирга унинг алоҳида китоблари Зардушт шажараси, Аржасп, Гуштасп саройи атрофидаги шахслар, янги диннинг кўплаб уламолари фаолиятини, ўша даврдаги тарихий воқеаларни, Турон, Эрон ҳамда Ҳиндистон минтақалари илм-фан тарихини ўрганиш учун далилларга бой қомусий асардир. Жумладан тиббиётга доир баъзи мулоҳазалар, суғориладиган ердан фойдаланиш ҳақидаги низоми қонунлари бошқа манбаларда учрамайди. Бундан ташқари “Динкард” Ўрта Осиё ва Эрон халқларининг таълим-тарбия ҳақидаги педагогик қарашлари тарихини, оғзаки ижодни ўрганишда ҳам муҳим аҳамиятга эга. Шунингдек, ёдгорликда дунёдаги кўп динларнинг келиб чиқиши, моҳияти, ҳатто, тарихий шахс Маздак томонидан асос солинган маздакизм тарихи ҳақида ҳам қимматли маълумотлар мавжуд. Демак, “Динкард”нинг Шарқ халқлари тарихи, илм-фани, маънавияти, динлари, адабиётини илм тарихини ўрганишдаги моҳияти беқиёсдир.

ҲАМИДЖОН ҲОМИДИЙ,
филология фанлари доктори, профессор,
БАХТИЁР ДҲСЧОНОВ,
тиббиёт фанлари доктори, профессор

2003-йил — “Obod mahalla yili”

Маҳалла тинч бўлса юрт тинч бўлади. Бу эса фаровонликка олиб келади. Халқимизда яна бир гап борки, “Бир фарзандга етти маҳалла ота-она”. Бунин алоҳида таъкидлашимизнинг боиси, ўғил-қизларимизда киндик қони тўқилган ери, маҳалласига бўлган муҳаббатни орқалигина Ватанга меҳр шаклланади. Фарзандларимизни ана шундай руҳда тарбиялашда маҳалла — мактаб — оила ҳамкорлигининг мустаҳкамлиги катта самаралар бериши, шубҳасиз. Бу борада Наманган шаҳридаги “Маърифат” маҳалла фуқаролар йиғинида ҳам қатор ибратли ишлар қилинмоқда. Маҳалла фуқаролар йиғини раиси Салоҳиддин Ворисов бу ҳақида қуйидагиларни сўзлаб берди:

— Фуқаролик жамиятини қураётган жонажон Ўзбекистонимизда бугун ўз-ўзини бошқаришга, айниқса маҳалла фуқаролар йиғинларига катта эътибор қаратилмоқда. Айниқса, жорий йилнинг “Обод маҳалла йили” дея эълон қилинишида ўзгача бир маъно муҳим.

Маҳалламизда беш мингдан ортиқ аҳоли истиқомат қилади. Ундан 3166 нафари болалар ва шундан 2070 таси талаба-ўқувчилардир. Уларнинг Ватанимизга садоқатли, қимматли инсон бўлиб тарбияланишларида маҳалла ҳам масъул ҳисобланади. Биз шу мақсадда ҳудудимизда жойлашган ва фарзандларимизнинг асосий қисми илм оладиган 18 ҳамда 38-умумтаълим мактаблари билан мустаҳкам ҳамкорликни йўлга қўйганмиз. Чунки, ҳар бир оиланинг турмуш тарзи ҳамда фарзандларининг илм олишлари учун яратилган шарт-шароит, уларнинг имкониятлари асосан маҳалла фуқаролари йиғинига маълум. Иқтисоди ночор, ёрдамга муҳтож оилаларга мактаб маъмурияти билан маслаҳатлашиб, баҳоли қудрат кўмаклашиш-

ФАРЗАНДЛАРИМИЗ БАХТИ ЙЎЛИДА

га ҳаракат қиламиз. Бунинг учун ўз имкониятларимиздан ташқари маҳалламизда ҳудуддаги корхона, ташкилот, муассасалар, фирма ҳамда хусусий тадбиркорларни ҳам жалб қилиб, шундай оилаларга ҳомийлик кўрсатилади. Мактабларда амалга ошириладиган тадбирларнинг қарийб барчасида вакилларимизнинг иштироки йўлга қўйилган. Байрам тадбирларидан ташқари маҳалламизда яшовчи ибратли оила бошлиқлари, Ватан ҳимоячилари, корхоналардаги илгор ишчилар билан учрашувлар, маъмурий орган ходимлари иштирокида “Она Ватанга муҳаббат”, “Соғлом авлод келажак пойдевори”, “Сиз қонунни биласизми?” каби мавзуларда суҳбатлар ўтказиб туриш доимий анъананага айланган.

Маҳалла фуқаролар йиғини қошида тарбиячи-педагог вазифаси бўйича янги лавозим ташкил этилиб, мутахассиснинг иш бошлаши бу борадаги ишларимизни янада кучайтириш, мактаблар билан ҳамкорликни янада мустаҳкамлаш имкониятини яратди. Тарбиячи-педагог вояга етмаган ёшлар ўртасида ташкилий-тарбиявий ҳамда оммавий спорт ишларини йўлга қўйиш билан бирга, кенг жамоатчилик ва меҳнат жамоаларининг ёрдамига таянган ҳолда уларнинг ҳуқуқий онгини юксалтириш, ҳуқуқбузарлик ва жиноятлар содир этмасликлари ҳуқуқ — манфаатларини ҳимоя қилиш борасида иш олиб боради.

Шунингдек, тарбияси оғир, назоратдан четда қолган болаларни фойдали меҳнатга жалб қилишда ҳам бирмунча ишлар амалга оширилди. Ҳудудимиздаги 41-таянч пунктнинг вояга етмаганлар билан шуғулланувчи нозири Исоқжон Жўраев билан ҳамкорликда шундай болалар аниқланиб, маҳаллада ташкил қилинган автотеххизмат, новвойхона, сартарошхона, косибчилик, қандолатчилик цехларига ишга жалб этилдилар. Уларни алоҳида мураббийларга бириктириб, доимий назорат ўрнатилди. Ҳозирги кунда қирққа яқин тарбияси оғир ва кам таъминланган оилаларнинг фарзандлари мактабдан бўш пайтларда хунар ўрганишмоқда.

Кекса авлод асосий таянчларимиз, маслаҳатчимиз ҳисобланади. Айниқса, фарзанд тарбиясида уларнинг тажрибаси жуда қўл келади. Жумладан, фарзандларимизга йўл-йўриқ, насиҳатларини аямай келадиган Н.Омонбоев, М.Мавлонов, Н.Мирҳамидов, М.Алиева, Н.Раҳимов каби кексаларимиз номларини барча ҳурмат билан тилга олади.

ОЛИМЖОН ХОНАЗАРОВ,
МУҲАММАДЖОН ДОЛИЕВ

"Ассалому алайкум, қадрли тингловчилар! "Машъал" тўлқинларида "Бола олами" эшиттириши.

Қадрли ота-оналар, ҳурматли муштарийлар. 30 дақиқа бизнинг тўлқинларимиздан чекинмасангиз, болангиз нега инжиқлик қилаётганлиги, унга мактаб остонасида нималар керак бўлишини биласиз. Мутахассислар ёрдамида сизнинг барча саволларингизга жавоб беришга ҳаракат қиламиз. Эшиттириш Республика Халқ таълими вазирлиги мактабгача таълим бошқармаси билан ҳамкорликда эфирга узатишмоқда".

Худди шундай сўзлар билан бошланувчи эшиттиришларни мактабгача таълим муассасалари раҳбарлари, руҳшунослар, логопед ва оналар ҳар ҳафтанинг бир кунини албатта тинглайдилар, ҳатто мана шу эшиттириш вақти бўлишини пойлаб ўтирадилар. Чунки ушбу эшиттириш муаллифлари мана бир неча йиллардан буён таълим-тарбия масалаларига бағишланган турли мавзуларда эшиттиришлар тайёрлаб эфирга узатмоқдалар.

Ўзбекистон радиосининг "Машъал" ахборот дирекцияси директори Шавкат Амиров ҳамда "Машъал"чилар билан қилган сўхбатимизнинг асосий мавзуси ҳам ушбу дирекция томонидан тайёрланаётган таълим-тарбияга оид эшиттиришлар ҳақида бўлди.

1978 йилнинг 1 январиди Ўзбекистон радиосининг "Ахборот" бош муҳарририятида "Машъал" бир бўлим сифатида иш бошлади. Ўша пайтда беш соатлик эшиттиришлар билан радиотингловчилар хонадонига кириб борган. Бор-йўғи саккиз киши ишлайдиган бўлимда кейинчалик саккиз соат давом этадиган эшиттиришлар тайёрлана бошланган. Бугунги кунда "Машъал" ахборот дирекцияси деб номланиб, эшиттиришлар йигирма бир соат эфирга узатилади.

Кундузги соат тўққиздан кечки ўн саккизга қадар жонли, яъни тўғридан-тўғри эшиттиришлар кетади. Мухбирлар, муҳаррирларнинг барчаси бошловчилик қилади. Дирекция асосан ахборот дирекцияси деб номланганлиги сабабли республикамиз ва хорижда рўй берган, бераётган, содир бўлган барча янгилик, воқеа ва хабарларни тезликда тингловчиларга етказиш муҳаррир ва мухбирлар-

нинг асосий вазифаси. "Машъал" мухбирлари байрам тантаналари ўтаётган жойлардан, диққатга молик йиғилиш ва семинар-конференциялардан, анжуманлардан тўғридан-тўғри эфирга чиқишади. Тингловчиларни воқеа билан ўз вақтида таништиришга ҳаракат қилади.

Ўрта тўлқинда 666 метр, ультра қисқа тўлқинда 4,4 метрдан "Машъал" эшиттиришлари берилади. Ҳар кун кундузги соат ўндан кечки ўн еттига қадар Туркия давлати ҳам ушбу дирекция эшиттиришларидан баҳраманд бўлади. Туркияга эшиттириш узатилди дегани бу шу давлатгача бўлган масофадаги барча давлатлар Кавказорти мамлакат-

қари "Олам жилвагар", "Нафосат бўстони", "Сиз танлаган қўшиқлар", "Бу қўшиқларни биласиз" каби радиоўйин, радиотопишмоқ шаклидаги эшиттиришларимиз ҳам мухлисларга манзур бўлмоқда. Биз Халқ таълими вазирлиги, Олий ва ўрта-маҳсус таълим вазирлиги, Меҳнат ва аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш вазирлиги каби бир қанча ташкилот ва турли кўмиталар билан ҳамкорликда долзарб мавзулардаги эшиттиришларни ҳам тайёрлаймиз.

Давлатимиз раҳбари ташаббуси билан ишлаб чиқилган Кадрлар тайёрлаш миллий дастури, шунингдек, "Таълим тўғрисида"ги қонунда кўзда тутилган вазир-

ЭФИРДА "БОЛА ОЛАМИ" ЭШИТТИРИШИ

лари, Кабарда-Болқон, Минвада, Осетия ҳам "Машъал" ахборотларини тинглаши мумкин деганидир. Ундан ташқари "Машъал" дустрларини Ўрта Осиё мамлакатлари, Афғонистон, Хитойнинг Қозоғистон билан чегарадош бўлган ҳудудларида яшовчи барча кишилар тинглайш шарафига муассардилар.

—Тингловчиларга манзур бўлган, улар томонидан энг кўп фикр билдириладиган, хатлар келадиган қайси эшиттиришларни санаб ўтишни хоҳлардингиз— деб сўраймиз сўхбатдошимиздан.

"Бир соатлик "Давр садоси" деб номланган эшиттиришимизнинг бугунги кунда рейтингини баланд бўлиб турибди. Кун ўртасида ўн бешдан ўн олтигача бериладиган бу эшиттиришнинг эфир юзини кўра бошлаганига узоқ йиллар бўлган. Энг долзарб ва энг тезкор ва албатта куннинг ярмигача бўлган воқеа ва хабарлар тафсилоти, сўнгра кун ярмида бўлиб ўтиши кўзда тутилган воқеалар ҳақидаги хабарларни тингловчиларга етказишимиз барчани ўзига жалб қилади. Бир соатлик бу эшиттиришни тингловчилар ҳатто тунги соатларида ҳам такрорлашни илтимос ҳам қилишади. Ундан таш-

қаларни бажариш, уларни ҳаётда қўллаш, ана шу қонундан оғинмай ҳаракат қилиш ҳар бир жамият аъзосининг бурчи. Негаки, кимнингдир фарзанди, яна кимнингдир набираси хуллас ҳар бир оиланинг ҳеч бўлмаганда бир ёки ундан кўпроқ аъзоси боғча тарбияланувчиси, мактаб ўқувчиси, касб-хунар коллежи, олий ўқув юрти талабасидир. Демакки, ҳар бир радиотингловчининг ҳам оиласида кимдир таълим-тарбияга алоқадор".

"Машъал" ахборот дирекциясининг "Ахборот" гуруҳи муҳаррири, сиёсий шарҳловчи Мунира Фаниева таълим-тарбияга оид барча янгиликлар, воқеалар, хабарлар билан тингловчиларни мунтазам таништириш билан бирга, "Бола олами", "Оналик бахти", "Эртанинг ойдin йўли" каби эшиттиришлар тайёрлаб, радиотингловчи мухлисларни таълим жараёнида рўй бераётган ўзгаришлар билан таништириб боради.

"Ҳар бир ота-она, — дейди Мунира Фаниева, — фарзандларининг соғлом, маънан етук инсон бўлиб вояга етишини хоҳлайди. Бироқ бунга эришиш учун хоҳиш-истакнинг ўзигина қифоя қилмаслиги барчага аён. Болалар ота-она, тарбияси ва ён-

атрофидагиларнинг кўмаги, парвариши билан шундай даражага эришади.

Болаларни соғлом, бақувват, ақлли ва теран фикрлайдиган бўлиши учун уларга, уларнинг ота-оналарига мўлжалланган радиоэшиттиришларнинг ҳам ўз ўрни бор. Мактабгача ёшдаги болаларнинг ақлий, маънавий ва жисмоний ривожланишига хизмат қиладиган турли-туман эшиттиришлар орасида "Машъал" дирекцияси тайёрлайдиган "Бола олами" эшиттиришининг ўз мухлислари ва тингловчилар-

ри борлигидан қувонамиз. Эшиттириш давомида мухлислар телефон орқали биз билан боғланадилар, ёш фарзанди бор оналар мутахассисдан керакли маслаҳатларни оладилар, ўзларини қизиқтирган саволларга жавоб топадилар.

Мактаб ўқувчиларининг мустақил Ўзбекистон келажagini қандай қўришларини ўрганиш, уларнинг ўй-хаёллари, фикрларини ўз тенгдошлари билан ўртоқлашишлари имкон бериш мақсадида "Истиқлол умидлари" номли эшиттириш тайёрлашни бошлагандик. 2002 йилдан ушбу эшиттириш номи замон талаблари асосида "Эртанинг ойдin йўли" деб ўзгартрилди.

Таълим-тарбия соҳасидаги эшиттиришларни биринчилардан бўлиб эфирга олиб чиққан Шавкат Ҳамидовни ҳаммамиз устоз сифатида ҳурмат қиламиз. У кишидан керакли маслаҳатларни, йўл-йўриқларни олиб турамиз. "Йил ўқитувчиси", "Йил тарбиячиси", "Севимли ўйинчоқлар", "Йил мактаби" каби республика миқёсидаги кўрик-танловлар ўтказилиши, бўлиб ўтаётганлиги, якунлангани тўғрисида ахборотлар берамиз. Шундай

кўрик-танловлар бўлиб ўтаётган лаҳзаларда тўғридан-тўғри эфирга чиқиб, ташкилотчиларни, иштирокчи ва кузатувчиларни суҳбатга тортамиз.

Бундан бир неча йиллар аввал таълим-тарбия соҳасини фақат саноклигина кишилар ёритар эди. Бугунги кунда Шавкат Ҳамидов атрофига Орзимурод Хусаинов, Ойбек Шомуродов, Шодиёр Нормуродов, Яҳёбек Набиев каби изланувчан, ёш, тиришқоқ журналистлар қўшилган. Уларнинг ҳар бири таълим жараёнида рўй бераётган янгилик ва ўзгаришларни теран англайди, ҳис қилади, шунга қараб муносабат билдиради.

Бошланган янги йилда таълим-тарбия соҳасидаги эшиттиришларни, чиқишларни кўпайтирмоқчимиз. "Кексалар ўғити — донишмандлик илми" деб номланган тарбиявий эшиттиришимизни давом эттирамиз, "Фарзандингиз мактаб остонасида" деб номланган эшиттириш тайёрламоқчимиз, бу эшиттириш "Бола олами"нинг давоми бўлади. Шуни алоҳида таъкидлаб ўтишни истардим, бу ишларнинг барчаси ўз-ўзидан бўлмайди. Бизга Халқ таълими вазирлигининг Мактабгача таълим бошқармаси, "Бошланғич таълим" журналы жамоаси яқиндан ёрдам беради".

Мунира Фаниеванинг таълим-тарбия соҳасини ҳаво тўлқинларида ёритишдаги ишлари муносиб баҳоланган. У киши 1998 йилда "Халқ таълими аълочиси" унвони билан тақдирланган.

"Машъал" тўлқинларида нафақат боғча ёшидаги болалар тарбиясига, мактаблар ҳаётига балки, касб-хунар коллежларида олиб борилаётган ибратли ишлар, коллежлар қўрилиши, олий таълим соҳасида рўй бераётган ижобий ўзгаришларга ҳам кенг ўрин берилади. Мавзулар хилма-хиллиги, тезкорлиги мухбирлар томонидан таъминланади.

Хуллас, бугун ўзининг 25 йиллик тўйини нишонлаш арафасидаги "Машъал"чилар таълим-тарбия соҳасини ҳам мудом ёритиб турибдилар.

Шарифа МАДРАҲИМОВА,
"Маърифат"нинг махсус мухбири

ТАЛАБА МАЪРУЗА ТИНГЛАШИ ШАРТМИ?

Маълумки, олий таълимда асосан, маъруза ўқиш усулидан кенг фойдаланади. Шу усулда талабага ўз соҳаси бўйича етарли билим бериш мақсад қилиб қўйилган.

Билим беришнинг бу тизими қай даражада ўзини оқламақда? Ундан кўзланган мақсадларга тўла эришялмизми? Талаба маъруза дарсларидан қоникадими? Аввало, дарс ўтиш жараёнининг асл моҳиятига эътибор берадиган бўлсак, улар тажрибали ўқитувчилар, доцент ҳамда профессорларга юклатилганини кўрамиз. Бу нарса талабалар учун, катта имконият яратди. Улар ўзларига керакли билимларни устоз-мураббийлардан истаганча талаб қилиб олишлари мумкин. Олий ўқув даргоҳларининг бошқа таълим масканларидан фаркландиган асосий жиҳати ҳам шунда.

Лекин бугунги кунга келиб, ўқитишнинг бундай усули ўз таъсир кучини анча йўқотгандек таассурот уйғотаяпти. Зеро, кунт билан ўқиш учун олий ўқув юртиларига кирган талабаларнинг айримлари назарий машғулотларга, нафсиламбирини айтганда, "ўлганининг" кунидан киришади.

Нима сабабдан талаба маъруза тинглашдан бош тортмоқда? Нега айрим ўқитувчилар талабаларни қизиқтира олмаяпти? Бунга ким айбдор, талабамиз ёки нотикми? Талабалардаги мудроқликни, ҳафсаласизликни йўқотиш мумкинми?

Масалага жиддий ёндошсак, ҳар икки томонда ҳам айблар мавжудлигини кўрамиз. Лекин биринчи галда маъсулият, ўқитувчи-муаллимлар зиммасига тушади. Чунки улар

талабани билимдон, зукко кадр қилиб тайёрлаб беришга маъсул. Бу уларнинг бурчи. Талабани мажбуран аудиторияда ушлаб туришдан наф бормикан?! Менимча, билим беришнинг бу усули, яъни, дарсда фақат ўқитувчининг сўзлаши ва талабаларнинг уни тинглаб ўтириши ўзини унчалик оқламайди. Тингловчиларнинг ўзида хоҳиш бўлмаса, уларнинг миёси бу маърузаларни қабул қилармикан?! Бундан ташқари, талабалар уйга бериладиган қўшимча адабиётларни ҳам ўқишмайди. Дарсда ёзиб олинган куруқ қайдлар билан қифояланишади. (Бир пара давомида фақат ёздирадиган ўқитувчилар ҳам бор). Сир эмас, баъзи ўқитувчиларнинг дарслари талабалар учун ниҳоятда зерикарли. Бундай ҳолат кўпроқ ўқитувчининг салоҳияти билан боғлиқ. Аввало, улар фанга талабаларни қизиқтира олишмайди. Аммо ўқув йилининг учдан икки қисмида фақат маърузабозлик қилиш, албатта, ҳар қандай ўқитувчининг талабаларни ўз фанига қизиқтиришини қийинлаштиради.

Фикримча, энг самарали йўл, бу маърузани баҳс-мунозарали, савол-жавоб тарзига айлантириш. Ўқитувчи талабаларга ҳам сўз берсин. Уларнинг фикр-мулоҳазалари ўзаро баҳсга айланса, мавзуга доир барча маълумотлар, камчилик ва уларни бартараф этиш масалаларига оид фикрлар юзага чиқади. Бу жараёнда ўқитувчи ҳам керакли маълумотларни беришга улгуради. Шу йўл билан талабаларни фанга қизиқтириш ҳамда уларда

мавзуга доир турли фикрларни бойитиш осонроқ. Демак, бу усулда талабанинг дунёқарashi, бу фанни қай даражада ўзлаштирганлиги ойдинлашади. Демак, аксарият талабалардаги ўқитувчининг баҳо қўйишига доир эътирозлари ҳам барҳам топади. Бундан ташқари, бахсини берилган адабиётлар юзасидан, унинг муҳим ўринлари таҳлили юзасидан ўтказиш ҳам мақсадга мувофиқ. Ҳар бир дарснинг маълум вақтида бирорта адабиётни таҳлил қилиш талаби билан талабаларнинг ўқишга бўлган қизиқишини таъминлаш мумкин. Бу нарса кейинроқ келадиган амалий ишларни ҳам қамраб олади.

Яна бир масала, бу маърузаларга келишни ихтиёрий қилиш. Агар бу йўл танланса, талабалар мутлақо дарсга келмай қолади ёки улар ўқимайди, дегувчиларнинг эътирозлари асоссиз. Якуний назоратларни шундай ўтказиш керакки, у талабаларнинг ҳақиқий билим даражасини аниқлаб берсин, уларни кутубхоналардан изланишга ёки келиб маърузаларни тинглашга мажбур этсин. Ҳозир айрим Фарб давлатларида шу тизимга амал қилинмоқда. Илғор кадрларни тайёрлашда бу тизим бизга ҳам жуда қўл келади. Бу ўринда ўқитувчилар билан даражасининг қандай эканлиги ҳам намоён бўлиб қолади: қайси домла яхши маълумотлар бера оладию қайси бири оддий гаплардан фалсафа сўқийди...

Юқорида таъкидлаганимиздек, талабаларни аудиторияда мажбурий ушлаб ўтиришдан

фойда йўқ. Ўқиш истаги, аввало, инсоннинг ўзида бўлиши керак. Талаба ҳеч бўлмаганда назорат ишларида панд ёб кўргач, назарий машғулотларга ҳам келади, кутубхоналарга ҳам боради. Ҳозир эса маъруза матнлари самарасизлиги билан бир қаторда якуний назорат ишларининг, яъни имтиҳонларнинг баъзан қаттиққўллик, баъзан жуда бўш олиниш ҳоллари ҳам учрайди.

Рейтинг тизимини ҳам адолатли баҳолаш мезони деб айтиш қийин. Белгиланган дарс соатларининг ҳар бирида жавоб бермаган, баҳо олмаган талабанинг "5" баҳо олиши амримаҳол. У билимли бўлса ҳам, қоғоздаги рақамлар бунини инкор этиб тураверади. Эҳтимол, бу тизим фаолликни талаб қилар. Лекин аравани куруқ олиб қочувчилар орасида ҳам фаоллар топилади. Биладиганлар эса, одатда, кўп гапиришни маъқул топишмайди. Бунини билган ўқитувчилар ҳам кўпинча рейтинг қонуниятлари билан ҳисоблашмай баҳо қўйишади.

Юқоридагилар олий таълим тизимида кўзланган мақсадларнинг реал амалга оширилишини таъминлаш учун айтилган фикр-мулоҳазалар, ҳолос. Уларни аниқ натижалар беради, дейиш фикридан йироқмиз. Хуллас, ҳозирги ўқитиш тизимининг юқоридаги каби айрим муаммолари ўринлари ўрганиб чиқилса ва тегишли тадбирлар ишлаб чиқилса, таълимда кўпчилигимиз орзу қилаётган ривожланиш кўзга ташланар эди.

Бехзод МАМАДИЕВ

СИЗ УЛАРНИ БИЛАСИЗМИ?

Ўзбекистон Миллий матбуот маркази Оммавий ахборот воситалари ни демократлаштириш ва қўллаб-қувватлаш жамғармаси билан бир-галикда Очиқ жамият институти — Сорос жамғармаси гранти асосида "Ўзбекистон оммавий ахборот воситалари ва журналистлари" номли маълумотнома китобини нашрдан чиқарди.

Китоб учун маълумотлар йиғиш жараёнида республикада фаолият юритаётган 9 минг нафар журналист ҳамда 800 га яқин газета ва журналлар, ОАВ борлиги эътиборга олиниб, қарийб 10 мингта анкета тарқатилди. Улардан 4000 тага яқини, яъни 40 фоизи тўлдирилган ҳолда МММга қайтарилди. Ана шу анкета маълумотлари асосида жуда кичик ижодий гуруҳ қарийб 1 йил давомида ушбу китобни нашрга тайёрлади.

Тақдим этилган китоб 1000 нусхада "Янги аср авлоди" нашриётида чоп этилди.

Китобда 3000 дан зиёд ўзбек журналистлари, мамлакатдаги оммавий ахборот воситалари, ахборот агентликлари, телерадиостанциялар, FM тўлкинидаги радиолар, уларнинг манзили, раҳбарлари, телефонлари, мамлакатимизда қайдан ўтган хорижий ОАВ мухбирлари қорондилари ҳақида маълумотлар жамланган.

Унда матбуотга алоқадор давлат ва нодавлат ташкилотларига оид, шунингдек, вазирликлар, идоралар жамоат ташкилотларининг матбуот хизматлари, журналист кадрлар тайёрловчи олий ўқув юртлари ҳақида ҳам маълумотлар мавжуд.

Ўзбекистон оммавий ахборот воситалари ва журналистлари

- Газета ва журналлар
- Телерадиокомпания ва студиялар
- Журналистлар клублари
- Хорижий ОАВ мухбирлари
- ОАВга оид қонунлар

2003

Бу китоб ва маълумотлар базаси Ўзбекистон ОАВ фаолияти билан қизиқувчи, унда бевосита фаолият кўрсатувчи журналистлар, сиёсатчи ва дипломатлар, паблик рилейшн хизматлари, жамоатчилик учун ҳам фойдали қўлланма бўлиши, шубҳасиз.

Кези келганда МММга ҳамон журналистлар, газета ва журналлар таҳририятларидан маълумотлар келиб турганини таъкидлаш жоиз. Улар пешма-пеш маълумотлар базасига киритилмоқда. Тақдим этилаётган китоб келажакда янада тўлдирилган ҳолда чоп этилишига ҳозирдан тайёргарлик ишлари кетаяпти. Янги чиқаётган қонунларнинг китобдан ўрин олиши ҳақида ҳам шуларни айтиш мумкин.

Айрим номукамалликларга қарамай, ушбу китоб Ўзбекистон ОАВ ҳақидаги маълумотларни жамлашдаги илк уриниш сифатида жамоатчилик томонидан илиқ кутиб олинади, дейиш мумкин.

Китобдан журналистика ва инсон ҳуқуқлари билан шуғулланувчи халқаро ташкилотлар, ОАВга қўмак берувчи халқаро жамғармалар, ташкилотларнинг манзиллари ва электрон адресларини ҳам топасиз.

Китобга Ўзбекистон Республикасининг оммавий ахборот воситаларига алоқадор бир қанча қонунлари ҳам киритилган.

Қувончлиси шундаки, ушбу барча маълумотлар Миллий матбуот марказида алоҳида сайтда маълумотлар базаси сифатида ҳам яратилди.

Бошланғич синф ва 5-9-синф ўқувчилари учун Имом Бухорий, Аҳмад Яссавий, Махмуд Замахшарий, Амир Темур, Мирзо Улуғбек ҳақида дарс ўтиш ўқитувчидан пухта билим ва кўп ўқишни талаб этади. Болаларнинг жонқуяр ёзувчиси Миразиз Аъзамнинг "Истиқлол китоблари" туркумидаги "Энг ёруғ юлдузлар" китоби "Шарқ" нашриёт матбаа акциядорлик компанияси Бош таҳририяти томонидан нашр этилиб, кенг китобхоналар оммасига тақдим этилиши айни вақтида бажарилган иш бўлди.

Китобдан мактаб саҳнаси

Абу аз-Зубайр эмас, Зубайр Ибн Одий айтган. Ушбу жавобни айтганда Бухорий 10 ёшда эканлар, "Замахшарий дарси", "Қардошлик йўлларида", "Темурийлар ҳақида баҳс", "Қодирия қасабаси ва Абдулқодирийнинг тўғри сўзлиги" каби дарслар ҳам жонли, қизиқарлилиги билан барчага манзур бўлади.

Китобдаги "Темур ва унинг яқинлари ҳақидаги ҳикоятлар", "Улуғбек ҳақидаги пьесалар" ҳам боболаримизнинг ибратли ҳаёт саҳифаларига бағишланган бўлиб, улар ҳақида бой материал бериши билан қадрлидир.

"ЭНГ ЁРУҒ ЮЛДУЗЛАР" — ҲАММА УЧУН

учун дарслар, ҳикоятлар, пьеса ва мақолалар ўрин олган. "Бухорий дарси"да берилган бобомиз ҳақидаги тарихий воқеалар ўқувчи эътиборини тортади: Бир куни дарсда Ад-Доҳилий бир ҳадис айтибди ва "бу ҳадисни Суфйон Абу аз-Зубайрдан Иброҳим эшитган" дебди. Бухорий шу ондаёқ: "Иброҳим Абу аз-Зубайрдан ривоят эшитмаган, Иброҳимнинг даврида Зубайр оламда йўқ эди," деб эътироз билдириб, тўғри жавобни домласига айтибди. "Илм аҳли илм шарафлиқ қандай ҳимоя қилса, илм ҳам уларни шундай ҳимоя қилади" — ушбу ҳадисни Иброҳимга

Биз Улуғбекнинг икки ўғли ҳақида маълумотга эгамиз. "Улуғбек ва унинг болалари" мақоласидан эса унинг 5 ўғил, 7 қизни бўлганини, ишларини билиб олдим. Улуғбекнинг тўнғич ўғли Ибодулло 5 ёшида, Абдулло 14 ёшида, Абдураҳмон 12 ёшида вафот этган экан.

Қизлари Ҳабиба Султон, Оқбошбегим Султонбаҳтбегим, Қутлуғ Турқоноғи, Тағо Турқон, Оғо Тўғон ва Робия Султонбегим бўлган.

Тошкентдаги Бароқхон мадрасасини биламиз, XVI асрда яшаган Бароқхон ким, мадраса нима учун унинг номи билан аталишини ҳамма ҳам билавермайди. Бароқхоннинг ҳақиқий исми Навроҳ Аҳмадхон бўлиб Мирзо Улуғбекнинг эвараси, Робия Султонбегимнинг невараси, 1525-1551 йилларда Тошкент хони, 1551-56 йилларда

эса Мовароуннаҳр хони бўлган. Албатта, бу фактлар ўқувчи дунёқарашини кенгайтиради, аждодларига муҳаббатни оширади.

"Улуғбек ва ўғли Абдураҳмон", "Улуғбекнинг кулгуси", "Улуғбек ва сафдошлар" пьесалари ўқувчилар ёшига мос бўлиб, бемалол мактаб саҳнасида қўйилиши мумкин.

Қиссадан ҳисса чиқариб айтиш мумкинки, Миразиз Аъзамнинг "Энг ёруғ юлдузлар" китоби тилининг равлони, тарихий фактларга асосланганлиги, кўпчиликлари маълум бўлмаган янги маълумотлар бера олиши билан қадрлидир. Уни қўлга олиб синчиклаб ўқиган 7 ёшдан 70 ёшгача бўлган барча китобхонлар сарфлаган вақтига ачинмайди.

Махмуда ЗОИРХОН
қизи

ДОВРУҒИ ДУНЁГА ДОСТОНЛАР ҲАҚИДА

Асрор Мўминов ҳам шоир, ҳам спорт журналисти сифатида ўқувчиларга яхши таниш. У спорт журналисти сифатида "Президент. Спорт. Галаба!" деб номланган китобини нашрдан чиқарган. "Ўзбекистон ифтихорлари", "Юнусобод теннис клуби" ва "Ўзбекистоннинг баҳодири" китобларининг ҳаммуаллифи. "XXI аср: истиқболимиз тисмоллари" китобининг спорт бўлимини тайёрлашда қатнашган. Шунингдек, жисмоний маданиятга бағишланган П.Бреггнинг "Парҳез мўъжизаси" ҳамда О.Магдино, Б.Кейнинг "Акбар "Умиднома"си" насрий асарларини ўзбекчага ўғирган.

Унинг "Дил рози", "Таваллуд" ва "Юрак" шеърий китобларига ҳам спорт мавзусидаги шеърлари киритилган.

Яқинда Асрор Мўминнинг ўзбекистон довуғи дунёга дoston фарзандлари ҳақида "Сенинг юлдузларинг, ватан!" деб номланган тўплами А. Қодирий номидаги халқ мероси нашриётида нашрдан чиқарилди.

Соглом авлодни тарбиялашда оммавий спортни ривожлантириш муҳим аҳамиятга эга. Бу борада ёшларга таниқли спортчиларнинг босиб ўтган йўли ибрат бўлади. Ушбу тўпламга кирган бадиаларда кейинги йилларда Олимпда, жаҳон чемпионати ва нуфузли мусобақаларда юксак натижаларга эришган, Ўзбекистон Президенти фармонида кўра "Ўзбекистон ифтихори" фахрий унвони билан мукофотланган спортчилар тўғрисида ҳикоя қилинади.

Китобни варақлар экансиз, унинг саҳифаларидан ўз маҳорати куч-қудрати билан дунёни ҳайратга солган, қойил қолдирган, мамлакатимизда номлари дoston бўлиб улгурган спортчиларимиз бир-бир юз кўрсатаверади.

Тўпламда Муҳаммадқодир Абдуллаев, Артур Григорян, Лазизбек Зокиров, Темур Тўляков, Руслан Чагаев, Лина Черязова, Олмос Юсупов, Ақобир Қурбонов, Камол Муродов, Бахром Авезов, Махтумқули Махмудов, Рустам Қосимжонов, Дилшод Орипов, Ирода Тўлаганова, Миржалол Қосимов ва бошқа машҳур спортчилар тўғрисида ўқувчини қизиқтирган кўпгина саволларга жавоб берилган.

Қаҳрамоннинг қизиқарли саргузаштлари ва ибратли маълумотларни ўзида мужассамлаштирган бадиалар, шубҳасиз ўқувчини бефарқ қолдирмайди. Ушбу бадиалар ёшларнинг спортга бўлган қизиқишини янада оширади.

Абдулҳамид АБДУАҲАД ўғли

Бир тарихчи олим "тарих рақамлар фани эмас", деганида тарихдан таралган нурлар халқнинг бугунга ва келажакка етакловчи йўлни ёритишга қодир эканини назарда тутган бўлса, ажаб эмас. Эътибор берган бўлсангиз, мамлакатимиз истиқлолга эришгач, ватанимиз ўтмишини ўқиб-ўрганиш эҳтиёжи янада ошди. Маълумки, сизу биз яшаётган бу диёр тарихи минг йилларга бориб тақалади. Тарихий билимларни омма орасида ёйишда эса, илмий китоблар билан биргаликда тарихий мавзуда ёзилган бадиий асарларнинг ҳам аҳамияти катта. Ўзбек адабиётида тарихий мав-

"Карвон" деб аталиб, у туркшунослик фани асосчиси, улуг қомусий олим Махмуд Қошғарийнинг ёшлик йилларига бағишланган. Ушбу буюк тилшуноснинг ҳаёти ҳақидаги маълумотлар тарихий манбаларда жуда кам сақланиб қолгани ҳамда олимнинг буюк сиймосини яратиш адибу санъаткорлар олдидаги муҳим вазифалардан бири эканини инобатга олсак, бу маъсулиятли ишга ўзбек адабиётида биринчилардан бўлиб, Ғулом Карим журъат этганини кўрамыз.

Тўпламдаги "Турон қоплони" драматик қисса эса қаҳрамон аждодимиз Темур Малик сий-

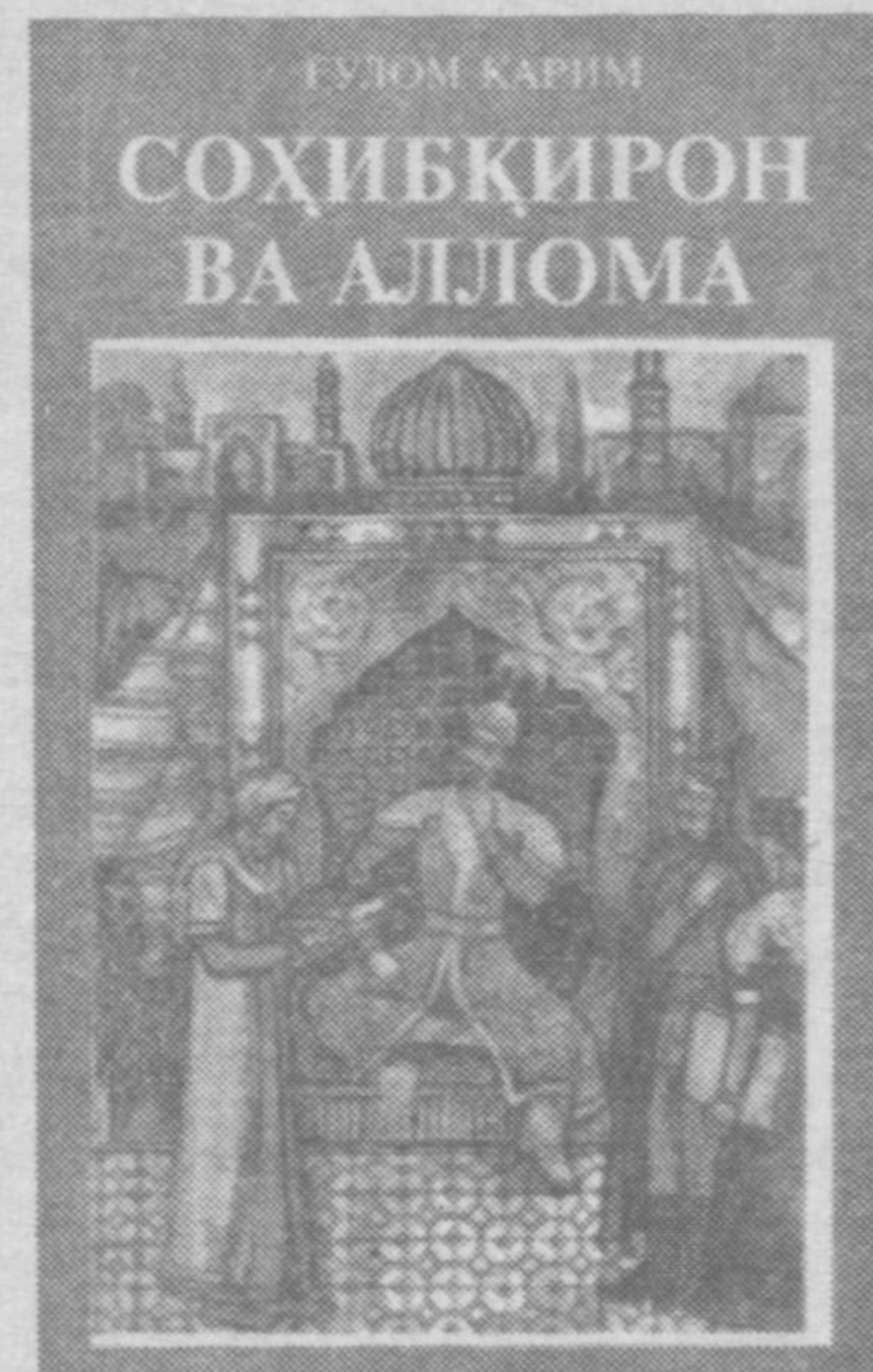
ЎТМИШ — УЛУҒ УСТОЗ

зу ҳамиша етакчи жанрлардан бири бўлиб келаётгани ҳам бежиз эмас. Таниқли шарқшунос олим ва ёзувчи Ғулом Карим бу борада самарали ижод қилиб келаётганини таъкидлаш жоиз. Яқинда ижодкорнинг "Соҳибқирон ва аллома" ("Шарқ" нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси Бош таҳририяти, 2002 йил) номли тарихий мавзудаги уч қиссадан иборат тўплами нашрдан чиқдики, бу аждодларимиз тарихининг айрим саҳифаларини варақлаш ва мозийда рўй берган баъзи муҳим тарихий воқеаларни бадиий лавҳаларда инъикос эттиришга уриниш натижасида юзага келган, дейиш мумкин.

Тўпламдаги биринчи қисса

мосини яратишга бағишланган. Темур Маликнинг қаҳрамонона курашлари бир неча адиб томонидан турли жанрларда яратилган бўлса-да, "Турон қоплони" қиссаси баҳодир бобокалонимизнинг табаррук хотирасига авлодларнинг боқий эҳтироми рамзи сифатида юзага келганини таъкидлаш ўринлидир.

Тўпламдаги учинчи қисса "Соҳибқирон ва аллома" деб номланиб, у буюк жаҳонгир Амир Темур ва мағриблик улуг аллома Абдураҳмон ибн Халдун мулоқотида бағишланган. Драматик қиссада соҳибқироннинг ўз замонасидаги турли илмлардан хабардорлиги, тарих ва жўрофия фанларидан эса қомусий билимлар соҳиб бўлгани,

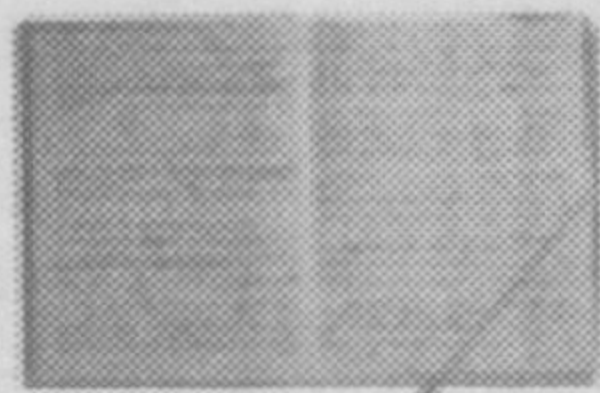
шу билан бирга унинг моҳир дипломатлиги, оқилона ташқи сиёсат олиб боргани акс эттирилган. Қиссанинг иккинчи асосий қаҳрамони Ибн Халдуннинг ҳам ўрта асрларнинг улуг жамиятшунос ва тарихчи олими ҳамда давлат арбоби сифатида фаолият юритганини билиб оламиз.

Сирасини айтганда, ушбу тўплам мактаб ўқувчилари-ю академик лицей ва касб-ҳунар коллежлари, қолаверса, олий ўқув юртлари талабаларига қўшимча, янги маълумот бера олиши билан аҳамиятлидир. Чунки, ҳар учала тарихий қисса ёш авлодни ватанпарварлик ва эрксеварлик руҳида тарбиялашга, Ватан эрки ва тараққиёти учун қилинган хизматлар асрлар ўтса-да, миллат хотирасидан ўчмаслигини англатишга муносиб ҳисса қўша олади.

Хусан МАҲМАРАЙИМ ўғли

Adabiyot olamida voqealar, jarayonlar juda rang-barang bo'ladi. Men yana bir bolalar shoiri borasida to'xtalar ekanman, ko'pchilikning e'tiborini antiqa bir hodisaga jalb qilmoqchiman. Uning antiqaligi shundaki, bu shoirning millati koreys, ammo Koreyada emas, O'zbekistonda yashaydi, O'zbekistonda yashaydiyu, ammo o'zbekcha emas, ruscha ijod qiladi. Uni Boris Pak deyilar. Xo'sh, u O'zbekistonga qayoqdan kelib qolgan, nima uchun o'z ona tili—koreyschada ijod qilmaydi? Har qanday kishida uyg'onishi tabiiy bo'lgan bu savol menga ham tinchlik bermas edi. Bu savolga javobni 1990 yili "O'zbekiston" nashriyotida chiqarilgan "Potomki strani belix aistov" ("Oq laylaklar mamlakatining avlodlari") degan kitobchadan topdim. Uning muallifi ham

BOLALAR

DUNYOSI

Ikromov, Fayzulla Xo'jayev va boshqalar hamdardlik bilan kutib olishdi va bizdan qardoshlik yordamlarini ayamadilar: ularning g'amxo'rliklari bilan har bir oila bir qopdan un va jo'xori, hatto sigir va tovuqlar olishdi. Ularning o'zlari ham qatag'onga uchragandan keyin esa, Usmon Yusupov, Yo'ldosh Oxunboboyevlardan ham ko'p yaxshiliklar ko'rdik.

Koreyslar surgun qilinganda Boris Pak besh yashar bola edi. Uning oilasi ham O'zbekistonga kelib tushdi. Koreyscha maktab yo'qligi sababli Boris rus maktabida o'qidi. Bu haqda u yozadi:

Hayot tuzilganidi zulmdan,

Yo'l yo'q edi bo'yin tovlashga.

U ayirdi ona tilimdan,

Majbur etdi ruscha so'zlashga.

Ammo Boris zehni o'tkirligi tufayli rus tilini juda

TIMSOLLARGA BOY SHE'RIYAT

Boris Pak ekan. Bu kitob bekorga yurtimizda o'n ming nusxada nashr etilmagan edi. Xalqimiz ikki yuz mingdan ortiq koreyslar qay tariqa O'zbekistonda paydo bo'lganini bilmas edi. Bu narsa davlat rahbarlaridan boshqa hammadan sir tutilardi. Boris Pak o'z risolasida ana shu bo'shliqni to'latishga harakat qilgandi.

Kitobdan ma'lum bo'lishicha, bu koreyslar Koreya davlatining shimolida, Rossiya imperiyasining Uzoq Sharq hududlarida yashardilar, u yerda koreyslarning Pedagogika instituti, Milliy teatri, gazeta va jurnallari, atoqli shoir va yozuvchilari, maktablari bo'lgan. Ammo SSSR atalmish "qizil saltanat"ning rahbarlari 30-yillarda Yaponiya bilan Germaniyaning harbiy hamkorligidan va Yaponiya Rossiyaga bostirib kirgan taqdirda koreyslar yaponlarga qo'shilib ketishi mumkinligidan xavotirda edi. Shu sababli o'z soyasidan ham hadik bilan yashovchi I. Stalin 1937 yilda koreyslarni Uzoq Sharqdan O'rta Osiyo va Qozog'istonga ko'chirish to'g'risida yashirin farmon chiqaradi.

Shu tariqa uch yuz ming koreys o'z yurtidan haydab chiqariladi va biz taraflarga surgun qilinadi. Bu fojeani Boris Pak o'zining "O'ttiz yettinchi yil" she'rida ancha mufassal tasvirlagan. Xorazm viloyatining Gurlan tumanida, "Guliston" jamoa xo'jaligida 42 yil ishlagan, mashhur sholikor Sergey Kim bu davrni xotirlab shunday degan ekan:

— Biz, surgun qilingan koreyslarni, O'zbekiston rahbariyati—Akmal

tez va yaxshi o'zlashtirdi va hatto rus tilida she'rlar yoza boshladi. She'rlari timsollarga boyligi, asilligi va ohangdorligi bilan o'quvchilar va jamoatchilik hurmatini qozondi. Ketma-ketiga uning kattalarga va bolalarga atalgan "Oqqush yulduzi", "Moviy ark", "Zubturm", "Cho'pchagim cho'pchak" kabi 15 ta kitobi nashr etildi. Ayni chog'da uning kitoblari o'zbek va boshqa tillarga ham tarjima qilindi va u ham boshqa tillardan, jumladan, o'zbekchadan ham bir qator shoirlarning asarlarini ruschaga o'girdi. Shu tariqa hozirgacha o'ttizga yaqin to'plami e'lon qilindi.

Boris Pak she'rlarining ohangdorligi juda ko'p bastakorlarni o'ziga tortdi. Uning yuzta she'riga mashhur kompozitorlardan Vano Muradeli, Grigoriy Ponomarenko, Yevgeniy Rodigin, Nikolay Polikarpov, Anatoliy Bayev, Boris Giyenko, Aleksandr Berlin, Sergey Varelas, Eduard Kalandarov, Yefim Shvarts, Eola Pak kabilar musiqa bastalashgan. Ular jahon sahnalarida ijro etilmoqda. U o'zining bastakor qizi Eola Pak bilan hamkorlikda "Buvimni qaytarib bering" filmiga "Kolumb" qo'shig'ini yozgan.

Hozir shoir Boris Pak 70 yoshga kirdi. U O'zbekiston va Koreya o'rtasida adabiy hamkorlik o'rnatish uchun astoydil jonbozlik qilmoqda. Biz ham uning qutlug' yoshi va adabiy faoliyatini muborakbod etamiz va shoirga mustahkam sog'lik, yangidan-yangi muvaffaqiyatlar tilaymiz.

MIRAZIZ A'ZAM

Bir telba quyoshga uchmoqchi bo'lib
Kuydirib olibdi qanotlarini.
Bir telba quyoshni ichmoqchi bo'lib,
Kuydirib olibdi dudoqlarini.

Dunyoda telbalar ko'pdir xilma-xil.
Barini jalb etar sehgarg quyosh.
Dunyoda telbalar ko'pdir xilma-xil,
Quyosh ular uchun ohanrabo tosh.

Men telba emasman quyoshga oshiq,
Bilgim kelar yerning tabiiy kuchin.
Unga borgim kelar men hadlar oshib,
Quyoshli qo'shiqlar yozmoqlik uchun.

Uyg'on, ey tabiat, uyqudan!
Bahor chumchuq bo'lib
chiqdi tuxumdan!
Qizg'aldoqlar bir-bir ochilgan sari,
Har biriga o'zin urar bolari.

Tog'larning ortida yaltiradi bosh -
Ko'zin katta ochdi mandarin—quyosh.
Daladan shabada esa boshladi,
Odamlar ovozi kela boshladi.

KETAYOTGAN TUN

Shoshmay asta ketayotir tun,
Darholgina kela qolmas kun.
Havo bo'g'iq... yalqov bir yomg'ir...
Tinim bilmay yog'moqda bugun -
Shitir-shitir, shitir-shitir.

Birdan chaqqoq, gugurt chaqqanday,
Bir yaraqlab ketdi—ya qanday!
Tepalardan jilg'alar oqar,
Kiftga qirqta kokil oqqanday,
Sharqirashi quloqqa yoqar.

Shunday boshlang, suvlar, janglarni!
Yuving kirlar, haydang changlarni! -
Sizdan o'tlar bo'lar minnatdor,
Yuving eman va zaranglarni,
Sovuqlarda chekishgan ozor.

Yengil nafas olaylik biz ham -
Gilamlarin to'shasin ko'klam!
O, qaniydi ana shu yomg'ir
Bir yuvsaydi ko'ngillarni ham...
Yog', yomg'irjon, yog', shatir-shutir!

BUXORO QOVUNI

Bir mo'jiza ko'rdim-u bugun
Hayratlarga ko'mildim butun:
Taroziga sariq, dumaloq,
Issiq quyosh qo'ndi—ya mundoq!

— Qovunmi shu? Rostdan qovunmi? -
— Dedim bexos uyalib qizdek.
— Ha, "Amiri" degan qovun bu! -
Javob berdi mirishkor o'zbek.

So'ngra egma pichog'i bilan
Bo'ldi uni yarimoylarga,
Tilimlarni uzatdi birdan
Men va kulib turgan "oy"larga.

O'lay agar, shu qadar shirin,
Asaldan ham o'tardi ta'mi.
Kim aytadi betakror sirin -
Qanday bitar bularning jami?

Ko'zlarimda aks etdi, chog'i,
Ko'nglim so'rog'i,
Dehqon dedi: - Buning vatani -
Buxoroning qutlug' tuprog'i!

BAYROQCHA

Tolning tekis shoxini
Kesib olib pichoqda,
Unga tikib shohini
Yasab oldim bayroqcha.

So'ngra qo'limga olib,
Qilqalam va oltin hal.
Oy va o'n ikki yulduz,
Rasmin soldim galma-gal.

Qo'limda bayroqchayu,
Qalpog'imda qizg'aldoq,
Navro'zda o'ynab yurdim,
Siz-chi, kezdingiz qandoq?

BUNI SABOQ DEYDILAR

Ola mushuk dirdirab
Isitkichda o'tirar,
Qo'llarim ming bor yalab
Isinolmay qaltirar.
Ajab bo'pti, xo'p bo'pti
O'rdakchani quvishni
Mushukka kim qo'yi'пти -
Shap suvga borib tushdi!

LOLALAR

Vuy, anavi tog'larni!
Vuy, anavi qirlarni!
Ming-ming lola ochilib,
Yasatibdi qirlarni!

Yaxshiyam qalam-qog'oz
Ola kelgan ekanman,
Rasm solmay bo'larmi
Chayqalib tursa chaman?!

Osmon uchun ko'k qalam,
Qizil qalam lolaga,
Besh qalam ishlataman
Anov yurgan bolaga.

Rasmim chiqsa chiroyli
Qo'yaman berk joyimga.
Keyin sovg'a qilaman
Tug'ilgan kun oyimga.

NINA DALAGA BORGANDA

Nima qiziq bolaga?
Bola chiqar dalaga
Polizga bordi Zina,
Ergashdi unga Nina...
Bir payt Nina qichqirdi,
O'rtog'ini chaqirdi:
—Manov qovunni qara,
Qovunmi? Qovun sara!
Zina uni tingladi,
So'ng birdan hiringladi:
—Bu qovunmas! Bu - qovoq!
Bilmaysanmi, Oshqovoq?!

TIPRATIKON

Anov kun tipratikon
Yo'qotib bitta tikon,
Boshimizni qotirdi
Ko'tarib shovqin-suron.

Qotib-qotib kuldi fil:
—O'zim bo'laman kafil -
Minglarcha tikoning bor,
O'lmaysan shunga, baxil!

Ruschadan MIRAZIZ A'ZAM
tarjimasi

ПАНКИС ДАРАСИДА БИН ЛОДЕН
ЁРДАМЧИСИ

Куни кеча Грузия телевидениеси чечен жангариларининг "Ал-Қоида" ташкилоти билан ҳамкорлиги борасида кўрсатув намойиш этди. Махсус хизмат вакили томонидан яшрин камера орқали Панкис дарасида суратга туширилган видеотасмада жангарилар базаси ва Усама бин Лоденнинг яқин ёрдамчиси Абу Хапси ҳам тасвирланган. Интерполнинг фикрича, Абу Хапси бин Лоден ҳақида кўп маълумотларга эга. Шунингдек, видеотасмада дарадаги 800 га яқин чечен ва 100 га яқин араб жангарилар ҳам ифодаланган бўлиб, Грузия давлат хавфсизлиги ваган

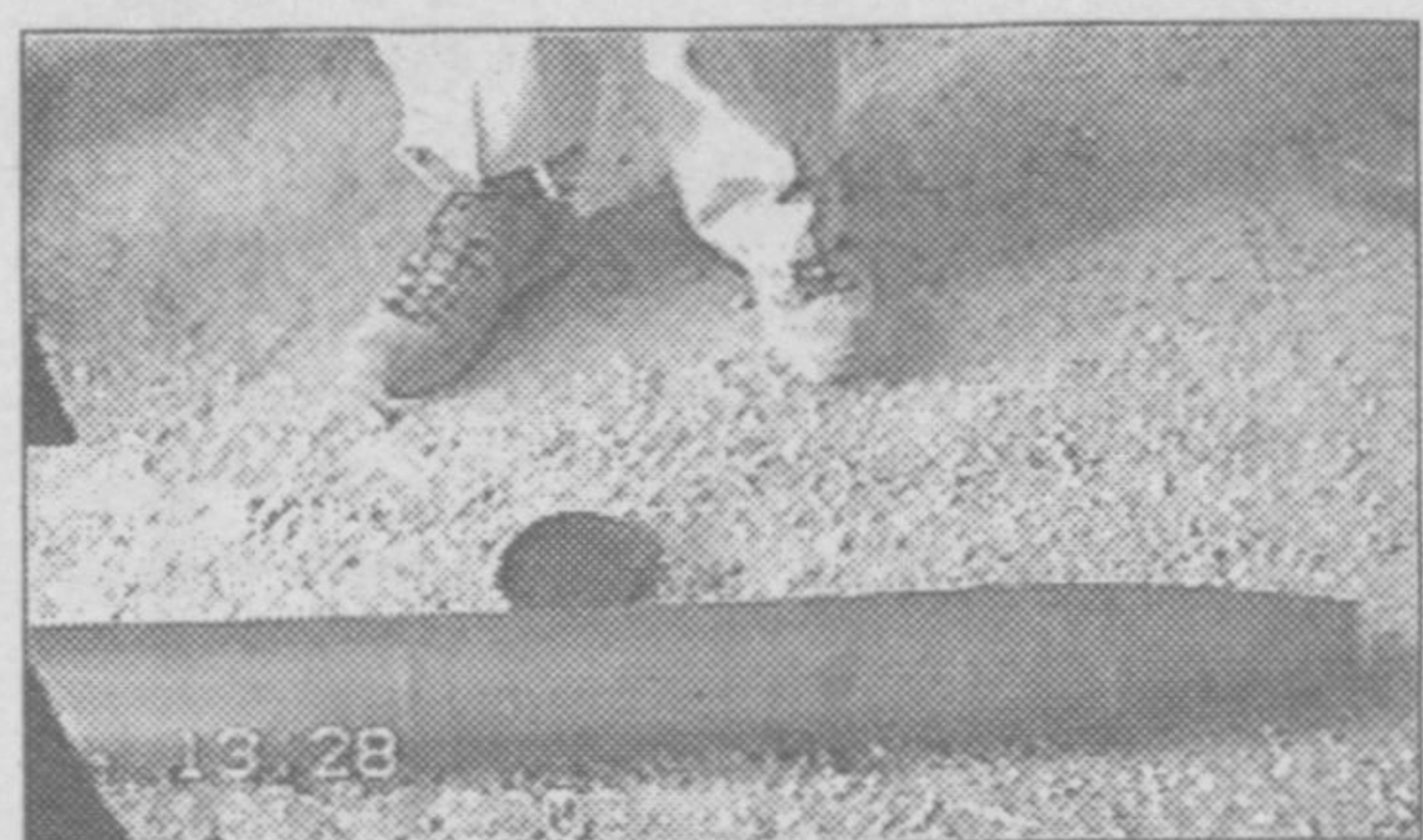
зиригининг айтишича, улар махсус операция ўтказиш йўли билан Панкисдан чиқариб юборилганлар. Лекин қайси томонга илтифоти.

ДУНЁНИНГ ЭНГ
ҚИММАТ ШАҲАРЛАРИ ОСИЁДА!

"The Economist" журнали 143 мамлакат ўртасида ўтказган йиллик тадқиқотга шундай натижани кўрсатди. Жумладан, Япония пойтахти Токио биринчи, Осака эса иккинчи ўринга лойиқ топилган. Учинчи ўринни эса Норвегиянинг Осло шаҳри эгаллаган. Тўртинчи ўринда — Гонконг, бешинчида Либревиль (Габон пойтахти), олтинчи ўринда эса Цюрих шаҳарлари эътироф этилган. Европанинг энг қиммат шаҳри Лондон эса 7-ўринга лойиқ кўрилган. Париж — 10, Нью-Йорк — 11, Москва — 42-ўринларни банд этган.

ЭСКИ ЖАНГОВАР
КАЛЛАКЛАР ТОПИЛДИ

Ироқда фаолият юритаётган инспекторлар Бағдоддан 120 км. жанубий узоқликда жойлашган Юнхайдердаги қурол омборидан захарловчи кимёвий моддалар учун мўлжалланган 11 донга бўш жанговар каллаклари топилган. Аммо, Ироқ миллий мониторинг бош-қармаси бошлиғи генерал Муҳаммад Аминнинг

айтишича, бу ҳолат БМТнинг 1441-резолюциясига хилоф эмас, шунингдек, уларда ҳеч қандай кимёвий ёки биологик моддалар қўйилмаган ва улар муддатини ўтаб бўлган қуроллардир.

Кеча эса Ироқ Президенти Саддам Хусайн 1991 йилги Форс кўрфази уруши бошланишига 12 йил тўлиши муносабати билан ўз халқига қилган телемурожаатида, биз душманга қарши барча зарур чораларни ишга соламиз, дея айтди.

ЖУРНАЛИСТЛАР ҲАМ
УРУШГА
ТАЙЁРЛАНАДИЛАР

Агар Ироққа қарши уруш бошланса кўшинларнинг олд қаторида юриб, жангоҳлардан бевосита ахборот тарқатишлари рухсат берилиши юзасидан Пентагон ташкилоти журналистларга ваъда бермоқда. "Рейтер" агентлигининг хабарига кўра, ҳозирда мухбирлар учун махсус

ҳарбий базалар таркибида 4 та лагерлар ташкил этилаётган бўлиб, унда 240 нафар атрофидаги репортёрлар, фотографлар ва операторлар ўқув машғулотларини ўтайдилар. Яқинда ўтказилган 2 ҳафталик ўқув йиғинларида 120 га яқин журналистлар иштирок этдилар. Тайёргарлик дастурига кўра, оммавий ахборот воситалари ходимлари 8 км.лик югуриш, десантлар сингари парашютдан сакраш ва бошқа турли хил машқларни бажаришлари керак. 1991 йилги Форс кўрфази ҳамда 2001-2002 йиллардаги Афғон урушларида АҚШ ҳарбий операцияларга халал беради дея журналистларнинг иштирокларини чеклаб қўйган эди. Лекин, бу сафар бундай чеклашлар бўлмаслиги айтилмоқда.

ИНГЛИЗ КЕМАЛАРИ
ЎРТАЕР ДЕНГИЗИДА

Буюк Британия Ироққа қарши эҳтимолли бўлган урушда қатнашиш учун Ўртаер денгизига ўз ҳарбий кемаларини юборишни бошлади. Вертолётларга хизмат қилувчи "Осепан" ва самолётларнинг учиб-қўнишлари учун мўлжалланган "Ark Royal" авианосеци бошчилигида қироллик армиясининг 13 та кемаси йўлга чиққан. Айни вақтда АҚШнинг энг яқин иттифокдоши ҳисобланган Британия афғон операциясида ҳам қатнашган бўлса, энди у Ироқ урушида америкаликларга кўмак беради. Бунинг учун Британия захирадаги ҳарбий хизматчиларини ҳам жалб этмоқда.

Ўз навбатида эса АҚШ НАТОдан ушбу амалиётда ёрдам беришини сўраган.

КОЛУМБИЯДА ТЕРРОР
АКТИ

Колумбиянинг Медельин шаҳридаги супермаркетларнинг бири ёнида жойлашган автомобиллар тўхташ жойида террор акти юз берди. Мамлакат ҳукумати 5 кишининг ўлимига ва 32 кишининг жароҳатланишига сабаб бўлган ушбу жиноятда ФАРК мухолифат гуруҳини айблаган. Автомобиллар тўхташ жойига миналаштирилган машина қўйиб кетган шахс сартарошхонада ҳибсга олинган бўлиб, у сочини бошқа рангга бўяётган эди. ФАРКнинг бу ҳаракати яқинда унинг 70 нафарга яқин аъзоларининг ҳибсга олинганига жавоб бўлиши мумкин. Мамлакат президенти Алваро Урибе мазкур террор амалиёти ташкилотчилари ҳақида маълумот берган кишига 170 минг доллар мукофот берилишини айтган.

СЕУЛ: ВАШИНГТОН
МУЗОКАРАЛАРНИ
БОШЛАШИ КЕРАК

Жанубий Кореянинг янги сайланган президенти Но Му Хен Америка ва Европа савдо палаталари вакиллари билан учрашув чоғида Вашингтонни Пхеньян билан музокараларга киришга чақирди. Унинг фикрича, АҚШ Шимолий Корея билан фаол муносабатлар олиб борса, муаммо тинч йўл билан ҳал этилиши аниқ. Сабаби, Пхеньян ҳам ўзининг хорижий алоқаларини яхшилашга шай турибди. Шунингдек, у ўз мамлакатига Америка кўшинларининг келгусида ҳам қолиши лозимлигини таъкидлади.

Аммо, ўтган йили Сеул шаҳри яқини-

да америкалик сержантлар бошқараётган техника 2 нафар ўқувчи қизалоқни уриб юбориб, уларнинг ўлимига сабабчи бўлганидан кейин, сўнгги ойларида Жанубий Кореяда бир неча бор Америкага қарши намойишлар бўлиб ўтди.

ИНТЕРНЕТ хабарлари асосида ЎзДЖТУ халқаро журналистика факультети 109-гуруҳ талабалари тайёрлашди.

Ҳозирги зиддиятли дунёда тинчликни, хавфсизликни сақлаш жаҳон ҳамжамиятининг энг олий умумбашарий қадриятларидан бири бўлиб қолмоқда. Ушбу неъматдан баҳраманд бўлиш эса ҳар бир фуқаронинг инсоний ҳуқуқларидан бири ҳисобланади. Эл-юрт, ватан равнақи йўлида хизмат қилиш учун эса аввало бизга тинчлик зарур. Инсоният вужудга келгандан буён тинчлик учун кураш олиб бормоқда. Шунча тарихий даврлар ўтишига қарамасдан ер юзидан бирор кун урушларсиз ўтмаган. Шунинг учун ҳам ҳозир мустақил юртимизда тинчликни сақлаш, нарқобизнес, террорчиликка қарши ялпи курашиш масаласи энг долзарб масалалардан

Biz va dunyo

24 октябрига келиб унга олий юридик кучга эга бўлган тарихий ҳужжат мақоми берилди. Ушбу сана эса бутун дунёда ҳозиргача БМТ ташкил топган кун сифатида кенг нишонлаб келинмоқда. БМТнинг бош вазифаларидан бири сайёраимизда тинчлик ва барқарорликни мустақамлаш, демократик институтларни қўллаб-қувватлаш ва инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилишга қаратилган. Шу маънода БМТ ўз фаолияти даврида "Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон Декларацияси", "Бола ҳуқуқлари тўғрисида"ги Халқаро конвенция каби умумбашарий аҳамиятга эга ҳуж-

наларида ҳам мамлакатимиз раҳбари сўзлаган нутқ бу нуфузли халқаро ташкилот фаолиятини яхшилашга доир Ўзбекистоннинг стратегик мақсадини баён этди. Унда жаҳондаги тинчлик ва хавфсизлик минтақалардаги барқарорликларни таъминлашдан бошланиши, инсониятга чексиз бало-қазолар келтирувчи оммавий ялпи қирғин қуролларини ишлаб чиқармаслик ва тарқатмаслик, дунё муаммосига айланиб бораётган Орол денгизининг қуриб бориши масаласига оид, халқаро молия органлари ва ривожланган мамлакатларни унга жалб этиш, террорчиликка қарши кураш-

11 ЙИЛЛИК ҲАМКОРСИК

бири бўлиб қолмоқда. Бунга Ўзбекистонда амалга оширилаётган сиёсий-маънавий ислохотлар ёрқин мисол бўлади. Ўзбекистон ўз мустақиллигини қўлга киритган дастлабки кунларданок жаҳон ҳамжамиятига қўшилиш, халқаро ташкилотлар билан ҳамкорлик қилиш йўлидан оғишмай ушбу ҳаракатда фаол иштирок этмоқда.

БМТ тўғрисидаги дастлабки фикрлар тарихий нуктаи назардан қаралганда. 1942 йил II жаҳон уруши даврида антигитлер коалицияси давлатлари томонидан ўртага ташланган эди. 1943 йилда эса АҚШ, Буюк Британия, собиқ СССР ва Хитой давлатларининг ташқи ишлар вазирларининг йиғилишида ушбу фикр тўлиқ ифодаланди. 1944 йил Думбартон-Окс шаҳрида бўлиб ўтган юқоридаги давлатларнинг олий даражадаги конференциясида эса БМТ Низомини ишлаб чиқилди ҳамда 1945 йил АҚШнинг Сан-Франциско шаҳрида навбатдаги таъсис конференциясида имзоланди. 1945 йилнинг

БМТ ўз таркибига кўра 6 та энг муҳим органдан ва уларга кўмаклашиш учун тузилган маълум миқдордаги кўмиталар ва комиссиялардан иборат. Ҳозирги кунда БМТга 190 дан зиёд давлат аъзолиги қабул қилинган. Сўнгги аъзо давлатлар Жанубий Шарқий Осиёда жойлашган Тимор ороли ва Европанинг Швейцария Конфедерацияси бўлди.

БМТга Ўзбекистон 1992 йил 2 март куни қабул қилинди ва унинг байроғи БМТнинг Нью-Йоркдаги қароргоҳи олдида бошқа давлатлар байроқлари қаторидан жой олди.

1993 йил февралда Тошкентда БМТнинг ваколатхонаси очилди. 1993 йил 27 сентябрда Президентимиз И. Каримовнинг БМТ Бош ассамблеясининг 48-сессиясида қилган маърузаси Ўзбекистоннинг жаҳонда кўҳна ва навқирон давлат сифатида тан олиншига муҳим омил бўлиб хизмат қилди.

Шунингдек, 1995 йил БМТнинг 50 йиллик танта-

да барча мамлакатлар бир тану бир жон бўлиб уюлиши каби тақлифлари илгари сурилди.

Таъкидлаб ўтиш жоизки, Ўзбекистон билан БМТ ўртасида ижтимоий ҳамкорлик бугунги кунда ҳам тараққий этиб бормоқда. Шу жиҳатдан ўтган йилнинг кузида юртимизга ташриф буюрган Нобель мукофоти соҳиби, БМТ бош қотиби Кофи Аннан ва И. Каримовнинг олий даражадаги учрашувида ҳам терроризм, минтақавий хавфсизлик, Орол муаммоси, тараққиёт масалалари ҳамда БМТни ислоҳ қилишда Ўзбекистон — БМТ муносабатлари ижобий таҳлил этилди.

Мустақил Ўзбекистонимизда озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон жамият барпо этишда мамлакатимиз билан БМТ ўртасидаги ижтимоий-сиёсий ва халқаро ҳамкорликка йўғрилган дўстлик алоқалари бундан буён ҳам ривожланаверади.

Одилжон ТУРҒУНОВ,
Избоскан туманидаги
15-мактаб
интернатнинг
тарих-ҳуқуқшунослик
фанлари ўқитувчиси.

Fanimiz fidoyilari

Олимликнинг машаққатини унинг заҳмати чекканлар билди. Аммо шуниси ҳам борки, фанда изланиш қилиб кўришга ҳамманинг ҳам ҳурмати етмайди. Агар шундай бўлганида эди, дунёни олим босиб кетарди. Биз билан сизга маълум, олимлар ҳамма мамлакатларда ҳам санокли ва ҳурмат-этиборга лойиқ кишилар ҳисобланишади.

Аслида Қашқадарёнинг Косонида киндик қони тўкилгану фаолияти Самарқанд билан боғлиқ адабиётшунос олим Исроил Мирзаев ҳам ана шундай зотлардан бири эканлигини кенг илмий жамоатчилик эътироф этади.

Дафъатан қараганда, кишининг етук олимлик даражасига эришиши осондек туюлади. Лекин, бунга етмоқликнинг турган-битгани машаққат. Ёшлиқданок ёки талабалик давлариданок пойдевор ярата бошлаш керак бунга. Собик ЎзДУ (ҳозирги СамДУ)нинг

ЖУРЪАТ ЭТСАНГ, ОЛИМ БЎЛ

талабаси бўлиб юрган кезлардаёқ Исроил Мирзаев жамоатчилик ишларини жон-жон деб бажарар, бундан завқланарди. У факультет, университет талабалар уюшмаси раиси, турли тўғарак ва анжуманлар иштирокчиси бўлишга ҳам вақт топарди. Самарқанд вилояти газетаси — ҳозирги “Зарафшон”га Исроил Мирзаев бўзчининг моқисидай қатнаш, мақолалар эълон қилар, ҳаттоки ишга жойлаштириш ҳам орзуларди. Охири курсда у ана шу даргоҳда ишлаб ҳам кўрди. Газета саҳифаларида эълон қилинган “Тоқат”, “Тутинган ўғил”, “Эзма” ҳикоялари, ўнлаб очерк ва фельетонлари билан у мухлисларининг севимли қаламкашига айланди.

Ижод машаққатлари илмий-тадқиқот билан уйғунлашиб кетар экан, Исроил Мирзаевдаги янги-ча қобилият ва ҳислатлар ҳам кўзга ташлана бошлади. У ёзувчи Раҳмат Файзий ижодини синчиклаб, ипидан игнасиғача ўрганди. Олим ўз олдига қўйган қайси режани амалга оширмасин, унда илм аҳлига хос саъй ҳаракатни кўрасиз. Фан доктори, профессор илмий даражасига эришган, кафедра мудир, проректор бўлиб ишлаган Исроил Мирзаевнинг ижод намуналари ҳам битта жавонни тўлдириши мумкин.

“Меҳнат шуҳрати” ордени — унинг узоқ йиллик илмий, маърифий фаолиятига берилган муносиб баҳо, десак лоф қилмаган бўламиз. Бугунги кунда олим “Шаҳидлар хотираси” хайрия жамғармасининг вилоят бўлими раиси сифатида ўз фаолиятини давом эттирмоқда.

Хулқар ТҶИМАНОВА

Низомий номидаги Тошкент Давлат педагогика университети қошидаги

МАЛАКА ОШИРИШ ВА ҚАЙТА ТАЙЁРЛАШ ФАКУЛЬТЕТИ

Пуллик шартнома асосида қуйидаги курсларга тингловчилар қабул қилади:

— “Нопедагогик олий ўқув юртларини битириб, педагогик фаолият билан шуғулланаётганларга педагогик-психологик йўналиш бериш” курси

— Чет (инглиз, немис, француз) тилини ўрганиш курси

— Компьютер саводхонлиги курси

Факультетда таълим юридик шахслар (ишлаб чиқариш корхонаси, идора, корпорация, акционер жамоаси ва ҳоказо) буюртмаси асосида уч томонлама ёки жисмоний шахслар билан икки томонлама тузилган пуллик шартнома асосида амалга оширилади (тўлов миқдори ва тартиблари шартномада кўрсатилади).

Ўқиш ишлаб чиқаришдан ажралган ва ажралмаган ҳолда ташкил этилади.

“Нопедагогик олий ўқув юртларини битириб, педагогик фаолият билан шуғулланаётганларга педагогик-психологик йўналиш бериш” курсида ўқиш истагини билдирганлар маъмуриятга қуйидаги ҳужжатларни:

• Олий маълумоти тўғрисидаги дипломнинг кўчирмаси ва унинг иловаси;

• Меҳнат дафтарчасининг кўчирмаси;

4 дона фотосурат (3х4 см). Чет (инглиз, немис, француз) тилини ўрганиш ва компьютер саводхонлиги курсида ўқиш истагини билдирганлар эса қуйидаги ҳужжатларни топширадилар:

• Ариза;

• Турар жойидан маълумотнома.

Тингловчилар ётоқхона билан таъминланади.

Таълим якунида сертификат берилади.

Ҳужжатлар 2003 йил январдан бошлаб қабул қилинади.

Ўқиш гуруҳлар шаклланигандан кейин бошланади.

Манзилимиз:

700070, Тошкент ш., Яккасарой тумани, Юсуф Хос Ҳожиб к.,
3-уй (мўлжал: Бобур боғи),
маъмурий бино, 4-қават 1-хона.

Телефон: (3712) 55-55-74.

Хурматли ёшлар!

Сизларни Низомий номидаги Тошкент Давлат педагогика университети қошидаги “Бизнес маркази” пуллик курсларга ўқишга таклиф қилади. Бизнинг курсларимизда машғулотларни университетимизнинг малакали профессор-ўқитувчилари олиб борадилар. Сизларга қулайлик яратиш мақсадида машғулотлар асосан куннинг II ярмида, яъни 15⁰⁰дан — 18⁰⁰ гача олиб борилади ва Сизда куннинг I ярмида ўқиш ёки ишлаш имконияти бўлади.

Сизларни қуйидаги курсларга ўқишга таклиф этамиз:

1. Олий ўқув юртларига кирувчилар учун тайёрлов бўлими. Ўқиш муддати — 7 ой;

2. Компьютер саводхонлиги курси.

Ўқиш муддати — 1 ой;

3. Олий ва ўрта махсус билим юртларига кирувчилар учун қаламтасвир, рангтасвир, дизайнерлик курслари очилган бўлиб, ушбу курсларда машғулотлар ўзбек, рус ва немис тилларида олиб борилади. Ўқиш муддати — 6 ой;

4. Корхона ва ташкилотларнинг русийзабон ходимларига латин ёзуви асосида ўзбек тилини ўргатиш курслари. Ўқиш муддати — 3 ой;

Пул тўлаш нақд ва пул ўтказиш йўли билан амалга оширилади.

Қўшимча маълумотлар учун тел: 55-55-68, 55-50-77, 56-75-00

Манзил: Низомий номидаги ТДПУ, Асосий бино
“Бизнес маркази” бўлими, 1-25 хона.

Qaror va ijro

Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини амалга ошириш жараёнида ёш авлодни жисмонан ва маънан соғлом ўстириш, улар шурида, тафаккурида она Ватанимизга садоқат, меҳр-муҳаббат руҳини шакллантиришда спорт ва жисмоний тарбиянинг тутган ўрни бекиёсдир. Республика Президентининг "Ўзбекистон болалар спортини ривожлантириш жамғармасини тузиш тўғрисида"ги фармони ва унга асосланган Вазирлар Маҳкамасининг қарори айнан ана шу мақсадларни кўзлаб, ўз вақтида чиқарилган ҳужжат сифатида илиқ кутиб олинди.

Хўш серкуёш диёримизнинг энг олис ва шимолий ўлкаси ҳисобланган Қорақалпоғистонда юқорида қайд этилган фармон ижроси қандай амалга оширилмоқда?

—Халқимиз азал-азалдан спортсевар халқ, — дейди дастлабки суҳбатдошимиз Тўрткўл туман ХТБ мудир, Қорақалпоғистонда хизмат кўрсатган мураббий Камолитдин Каримов. — Умумхалқ йигинларию байрамларда, тўю томошаларда от чоптириш, кўпқари ишқибозлари, тош кўтарувчилар, полвонлар, дорбозлар, енгил атлетикачилар, масхарабозлар, камончилар ўз санъат ва маҳоратларини ўта усталик ва моҳирлик билан намойиш этишган. Демак, бобокалонларимиз қадим замонлардаёқ, жисмоний тарбиянинг ўзига хос воситалари билан ёшларимизни бардошли, чаққон, сабр-тоқатли, эчил, ҳозиржавоблик, сезгирлик руҳида тарбиялаганлар. Айниқса, халқ ўйинлари ва беллашувлари аждодларимиз томонидан асрлар давомида тўплаган қимматли тажрибаларни ёш авлодга етказишга имкон берган. Собиқ Иттифоқ даврида қишлоқ жойларида ушбу соҳага бўлган эътибор анча сусайиб кетди. Президентимизнинг мамлакатимиз ёшларининг спорт ва жисмоний тарбия машғулоти билан мунтазам шуғулланишлари масаласига қаратаётган доимий эътибори ва талаблари туфайли умумтаълим мактабларида ҳам бу борадаги амалий тадбирлар аста-секин изга тушмоқда. Ис-

тагимиз, мактаб спорт инвентарлари учун марказлаштирилган турда маблағ ажратилса, нур устига аъло нур бўларди.

—Ўқувчиларнинг ўсмирлик даври кутилмаган воқеа-ҳодисаларга бой, ҳаракат фаоллигини талаб қиладиган мураккаб давр, — дейди Элликқалъа тиббиёт коллежи жисмоний тарбия ва спорт мураббийси, каратэ бўйича қора белбоғ соҳиби, "Бахт—Руслан" каратэ клуби раҳбари Бахтиёр Ҳасанов. — Бу пайтда ўсмирлар кўпроқ атроф-оламдаги гўзалликка интилади. Спорт турларига катта қизиқиш билан қарайди, ўз-ўзини идрок эта бошлайди, миллий спорт турларига қизиқиши ортади. Ўз-

мовчиликларимиз, ўзига яраша ечимини кутаётган муаммоларимиз ҳам етарли. Айниқса, спорт инвентарлари ва каратэ бўйича мукаммал, етук билимга эга бўлган судьяларимиз, мураббийларимиз кам. Ўйлаймизки, Президентимиз томонидан қабул қилинган Фармон ушбу камчилик ва нуқсонларимизни тугатишга, қишлоқ жойларда ҳам жисмоний тарбия ва спортни ривожлантиришга хизмат қиладди.

—Серҳаракат ўйинлар мўъжизалар яратишга қодир, — дейди Беруний туман марказий касалхонаси бош шифокорининг муовини Бахтиёр Эшчонов, — Удангасани меҳнатсевар,

акс эттирилганлигини ҳаммамиз яхши биламиз. "Бекорчидан худо безор", дейди халқимиз. Туман ҳокимлиги, "Камолот" ёшлар ижтимоий ҳаракати, туман хотин-қизлари кўмитаси, ички ишлар бўлими ва туман прокуратураси ҳамкорликда махсус Дастур ишлаб чиққанмиз ва уни амалга оширишга бевосита овул оқсоқоллари ҳамда маҳалла кўмиталари вакиллари жалб қилганмиз.

Туман меҳнат биржаси ҳам бу ишда фаол иштирок этмоқда. Қиладиган меҳнатларимизнинг самараси ўлароқ, 35-40 фоиз ишсиз ёшларимиз турли хил ташкилот, муассаса ва фер-

томонидан "Обод маҳалла йили" этиб белгиланиши айтиш муддао бўлди. Фикримизча, жисмоний тарбия ва спортни ривожлантириш ишларини, энг аввало, маҳаллалардан бошласак ҳечам хато бўлмайди. Шунинг учун ҳам маҳаллаларда спорт майдончалари ва залларини қуришга, уларни спорт анжонлари билан таъминлашга алоҳида эътибор берилса, назаримда, кўнгилдагидек иш бўларди.

Дарҳақиқат, ҳозирги даврда қайси соҳада бўлишидан қатъий назар, ҳар бир фуқародан серғайратлик, тадбиркорлик, ундабуронлик ва ишбилармонлик каби ҳислатлар талаб қилинади. Мазкур ҳислатлар заминидан эса куч, тезкорлик, чаққонлик, чидамлилиқ сифатлари ётади. Маълумки, бусифатлар инсонда ўз-ўзидан шаклланмайди, балки спорт ва жисмоний тарбия билан мунтазам ва аниқ бир режага мувофиқ шуғулланиш эвазига амалга оширилади. Инсон саломатлиги, ҳаракатчанлиги, жисмоний баркамолликка эришиши фақатгина унинг турмуш тарзи, меҳнати ҳамда маиший шароитлари билангина чекланмайди, балки миллий спорт турлари, миллий ўйинлар, урф-одатларни қанчалик яхши билиши билан ҳам таъминланади. Зеро, халқ ўйинлари асосида ёшларда нафақат жисмоний, балки эстетик ва бошқа хусусиятлар ҳам ривожланади.

Бундай тадбирларнинг жойларда узлуксиз ўтказилиши ёшларда ватанпарварлик туйғусининг ривожланиши учун ижобий асос яратади. Соҳа мутахассисларидан эса спорт майдончалари, клублар ва залларни етарли миқдорда спорт анжонлари ва жиҳозлари билан таъминлаш вазифасини марказлашган ҳолда ижобий хал этиш талаб қилинади. Ана шундагина мўъжизалар майдонидаги муаммолар сўзсиз барҳам топади.

Муҳаммадсобир
АЙТИМОВ,
"Ma'rifat"нинг
махсус мухбири

МЎЪЖИЗАЛАР МАЙДОНИДАГИ МУАММОЛАР

Ўздан маълумки, бу ўйинлар катта тарбиявий аҳамиятга эга бўлиб, аввало, ўсмирларда жисмоний тарбияга бўлган қизиқишни шакллантиради. Чунки бу ўйинлар гўяда серҳаракат бўлиб, югуриш, юриш, сакраш, отиш, юк кўтариш, турникларда тортилиш, тўсиқлардан ўтиш сингари оёқ ва қўл ҳаракатларидан иборат.

Бизнинг "Бахт — Руслан" каратэ клубимиз ташкил этилганига ҳали кўп вақт бўлгани йўқ. Шунга қарамайдан, унинг аъзолари Қорақалпоғистон ва Ўзбекистон миқёсида ўтказилаётган мусобақаларда мунтазам иштирок этиб келмоқдалар. Ўзбекистон Республикаси Миллий каратэ федерацияси президенти Нурхон Нафасовнинг бевосита туманимиз ёшларига кўрсатаётган ғамхўрликлари натижа-сида клубимизнинг энг сара каратэчи йигит-қизлари йилига бир ой мобайнида Тошкентда бўлишиб, ўз маҳоратларини ошириб қайтмоқдалар. Соҳамизда ҳали камчилик ва етиш-

билимсизлиги илмми, нўноқни моҳир, ҳиссизлиги таъсирчан, хастани соғлом этиши мумкин. Республика Президентининг томонидан қабул қилинган фармон, айниқса, экологик ночор вазиятда ҳаёт кечираётган камқон, дармонсиз, ўпка, бронх ва юрак сингари касалликлар билан хасталанган бемор болаларнинг дардларига, шубҳасиз, дармон бўлади. Фикримча, республикаимизнинг барча касалхоналаридаги физиотерапия хоналари ишини янада жонлантириш, уларни етарли миқдорда спорт инвентарлари билан марказлашган ҳолда таъминлаш зарур. Ана шунда шифохоналаримиздаги беморлар сони кескин камаяди.

—Маълумки, халқ ўйинлари педагогика илмининг анъанавий воситасидир, — дейди Амударё туман прокурори Холмурод Бахронов. — Уларда халқимизнинг турмуш тарзи, яшаши, меҳнати, миллийлик асоси, ор-номуси, мардлиги, жасурлиги тўғрисидаги тасаввурлари, ғалабага интилиш истаги аниқ

мер хўжаликларида ишга жойлаштирилди ва бу иш жадал суръатларда олиб борилмоқда. Ҳозир айтиш қишлоқ чилласи. Ўз-ўзидан маълумки, бундай пайтларда кўпгина хўжалик ва ташкилотларда вақтинча иш тўхтатади. Ана шу даврда ишсиз ёшларнинг бирон оқимга кириб кетмасликларининг, бирон жиноятга қўл урмасликларининг олдини олиш мақсадида туман жисмоний тарбия ва спорт кўмитаси билан ҳамкорликда ҳар бир кўча, маҳалла, овул, хўжалик, ташкилотлар, муассасалар ўртасида спорт ўйинлари бўйича махсус мусобақалар ўтказишга киришганмиз. Туман ҳокимлиги томонидан ҳомийлар белгиланган. Мусобақаларнинг тўлиқ ўтказилиши, маҳаллалар аҳолисини унга таклиф қилиш ва иштирок этишини тўла таъминлаш бўйича масъул шахслар белгиланган. Буларнинг барчаси маҳалла, хонадон, эл-юрт тинчлигини, осойишталигини таъминлашнинг асосий гаровидир. Жорий йилнинг Президентимиз

БУГУН ЦЗЮ РИНГГА ЧИҚАДИ

Бугун мутлоқ жаҳон чемпионлигини қўлга киритган Константин Цзю Австралиянинг Мельбурн шаҳрида америкалик Жесси Жеймс Лейхга қарши рингга чиқади. 9 йил аввал энг кучли боксчилардан бири саналган Жесси-Жеймс бугунги жангда ғалаба қозонса, у мухлисларга ўзининг имкониятларини кўрсатиб қўяди. Негаки, ушбу жанг учун Константин учала чемпионлик камарини ҳам тиккан. Лекин, кўпчиликнинг наздида, ёш, навқирон, тез ва кучли зарбалар берадиган Цзю ғалаба қозонса керак.

Франциянинг "Пари-Сент-Жермен" клуби ҳужумчиси Рональдиньо келгуси йил ўз фаолиятини Италиянинг "А" сериясида, аниқроғи "Интер" жамоасида давом эттиришни режалаштирмоқда. Бразилия терма жамоасининг бу аъзоси ва клуб раҳбарларидан бири Луис Фернандес ўртасидаги ўзаро низо Рональдиньонини бошқа клубга ўтишга мажбур этмоқда.

"Милан" ҳужумчиси Филлипо Индзаги ОАВда унинг Андрей Шевченко билан можаролашгани

ҳақида тарқалган хабарларни рад этди. "Менинг Вьери билан ўртоқлигимни ҳамма билади. Шевченко ҳам мен учун худди шундай. Биз у билан биргалашиб кинога борамиз, ўзаро компакт-дисклар алмаштирамиз. Деярли ҳар куни бир-биримиз билан мулоқотда бўламиз" деди.

САФИННИНГ ҒАЛАБАСИ

Марат Сафин испаниялик Альберто Монтаньесани 6:3, 4:6, 6:4, 6:1 ҳисобида енгиб Австралия Очик чемпионатининг учинчи раунд ўйинларига чиқди. Яна бир россиялик теннисчи Михаил Южнийга иккинчи давра баҳслари омадли кечади. У австралиялик теннисчи Жозеф Сирианни 6:2, 6:3, 6:3 ҳисобида енгди. Шунингдек, аёллар мусобақасида ҳам россиялик Татьяна Панова италиялик Риту Грандени 6:1, 6:2 ҳисобида енгиб учинчи давра баҳсларига чиқди. Алина Жидкова эса таиландлик Тамарин Танасугарнга узоқ курашлардан сўнг 2:6, 6:4, 3:6 ҳисобида имкониятни бой бериб қўйди. Энг йирик теннис турнирлар қаторига кирувчи Австралия очик чемпионати 26 январгача давом этади.

ТАЙСОННИНГ ОИЛАВИЙ МОЖАРОЛАРИ

Оғир вазн тоифасида собиқ жаҳон чемпиони ҳисобланган Майк Тайсон ўзининг иккинчи хотини Моника билан расман ажрашди. Эрини хиёнатда айблаган Моника у билан амалда аллақачон ажрашган эсада, лекин суд жараёнилари энди тугади. Суд қарорига кўра, Тайсоннинг 6 ва 5 ёшли фарзандлари оналари билан қолишадиган бўлди. Шунингдек, Майк белгиланган муддатда ўзининг бўлғуси гонорар маблағларидан 6,5 млн. долларини Моникага бериши керак. Агар пул ўз вақтида тўланмаса, у ҳолда миқдор 9 млн. долларга кўтарилиши мумкин. Тайсон Моника Тернерга 1997 йили ўйланган бўлса, 1989 йили биринчи рафиқаси ҳисобланмиш актриса Робин Гавекс билан ажрашган эди.

Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги тизимидаги "Bioekosan" Республика ёшларининг ўқув-услубий мажмуаси раҳбарияти ва жамоаси мажмуанинг бош илмий ходими тиббиёт фанлари доктори, профессор Дарвишали Тешабоевга онаси

Шириной ТЕШАБООЕВанинг вафот этганлиги муносабати билан ҳамдардлик билдиради.

